

Rechtsgeleerdheid

Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Universiteit van Amsterdam

QANU, februari 2011

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

© 2011 QANU / Q248

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Deel I Algemeen deel	7
1. Inleiding	9
2. Taak en samenstelling van de commissie	11
3. Werkwijze van de commissie	17
4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010	21
Deel II Opleidingsrapporten	29
1. Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht en Notarieel recht en de masteropleidingen Privaatrecht, Arbeidsrecht, Informatierecht, Publiekrecht, Fiscaal Recht, Notarieel Recht en International and European Law	31
Bijlagen	121
Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie	123
Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies	127
Bijlage C: Programma van het bezoek aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid	129
Bijlage D:Uitwerking van de eindkwalificaties per opleiding	131
Bijlage E: Curricula van de tien programma's	137

VOORWOORD

Dit rapport beschrijft de bevindingen van de visitatiecommissie **Rechtsgeleerdheid 2010** voor de opleidingen **Rechtsgeleerdheid** aan de Faculteit der **Rechtsgeleerdheid** van de Universiteit van Amsterdam. Dit rapport is onderdeel van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen in Nederland. Het doel van het rapport is om een betrouwbaar beeld te geven van de resultaten van de voor beoordeling voorgelegde opleidingen, alsmede een terugkoppeling te geven naar de interne kwaliteitszorg van de betrokken organisaties en als basis te dienen voor accreditatie van de betrokken opleidingen door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie (NVAO).

De stichting Quality Assurance Netherlands Universities (QANU) beoogt onafhankelijke, objectieve en kritische beoordelingen te laten plaatsvinden en opbouwende kritiek te leveren, zo veel mogelijk uitgaande van een gestandaardiseerde set van kwaliteitscriteria met oog voor specifieke omstandigheden.

De visitatie **Rechtsgeleerdheid 2010** wordt uitgevoerd volgens de nieuwe QANU werkwijze, waarbij clustervisitaties over een korte periode plaatsvinden en worden afgerond. Hierdoor wordt het momentum voor de betrokken opleidingen behouden en blijft de terugkoppeling naar de interne kwaliteitszorg relevant.

Voor clustervisitaties met een grote omvang, zoals **Rechtsgeleerdheid 2010**, vraagt de nieuwe werkwijze flexibiliteit van de commissieleden. Voor ieder bezoek wordt uit de visitatiecommissie een subcommissie samengesteld. Doordat bijna alle commissieleden ten minste drie bezoeken afleggen, kan de samenhang van de clustervisitatie worden gegarandeerd.

De visitatiecommissie **Rechtsgeleerdheid 2010** van QANU heeft haar taken in Amsterdam met grote toewijding uitgevoerd. De opleidingen zijn beoordeeld op een grondige en zorgvuldige manier. Wij verwachten dat de oordelen en de aanbevelingen in zorgvuldige overweging worden genomen door de betrokken opleiding en het College van Bestuur.

Wij zeggen dank aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor hun bereidheid deel te nemen aan deze beoordeling en voor de toewijding waarmee ze hun taak uitvoeren. Ook gaat onze dank uit naar de staf van de betrokken afdeling aan de Faculteit der **Rechtsgeleerdheid** voor hun inspanningen en hun medewerking aan deze beoordeling.

Quality Assurance Netherlands Universities

mr. C.J. Peels
directeur

drs. J.G.F. Veldhuis
voorzitter bestuur

DEEL I: ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

In dit rapport brengt de onderwijsvisitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 (hierna de commissie) verslag uit van haar bevindingen. Het rapport bestaat uit twee delen: een algemeen deel (I) en een opleidingsdeel (II).

Het algemene deel gaat in op de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie. Dit algemene deel geeft een beschrijving van de uitgangspunten van de commissie en bevat tevens het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatie Rechtsgeleerdheid 2010. In het opleidingsdeel behandelt de commissie de 21 facetten uit het NVAO-beoordelingskader voor de beoordeelde opleidingen. In dit deel spreekt zij oordelen uit op facet- en onderwerpniveau voor iedere bachelor- en masteropleiding die ze heeft beoordeeld aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

2. Taak en samenstelling van de commissie

2.1. Taak van de commissie

De taak van de commissie is het verrichten van een visitatie conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO van in totaal 84 opleidingen aan tien universiteiten. De commissie heeft de opdracht om op basis van de door de faculteiten aangeleverde informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken een oordeel te geven over de verschillende aspecten van kwaliteit van de betrokken opleidingen, zoals beschreven in het bovengenoemde kader. De opleidingsrapporten bevatten aanbevelingen; de nadruk ligt echter op het beoordelen en verantwoorden van de basiskwaliteit.

De commissie is gevraagd om de volgende opleidingen te beoordelen (inclusief CROHO-nummer):

Erasmus Universiteit Rotterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (56451)
- Bachelor Fiscaal recht (56827)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Bedrijfsrecht (60085)
- Master Financieel recht (60086)
- Master Fiscaal recht (66827)

Universiteit van Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel recht (56828)
- Master Privaatrecht (60219)
- Master Arbeidsrecht (60222)
- Master Informatierecht (60223)
- Master International and European Law (60224)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Publiekrecht (60220)

Rijksuniversiteit Groningen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Recht en Bestuur (56461)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht & ICT (50620)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht en Bestuur (66461)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)

- Master Recht & ICT (60620)
- Master European Law (60602)
- Master International and Comparative Law (60603)
- Master International Economic and Business Law (60604)
- Master International Law and the Law of International Organisations (60605)
- Master European Law School (60017)

Universiteit Maastricht

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht, Arbeid en Gezondheid (60169)
- Master Forensica, Criminologie en Rechtspleging (60171)
- Master European Law School (60017)
- Master International Laws (120 EC) (60168)
- Master Globalisation and Law (60170)
- Master European Master in Human Rights and Democratisation (post-initieel) (75020)
- Master International and European Economic Law (post-initieel) (75021)

Universiteit van Tilburg

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht en Management (50753)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Sociaal Recht en Sociale Politiek (60070)
- Master Strafrecht in Europa (60068)
- Master Law and Technology (60069)
- Master Milieurecht (60071)
- Master International Business Law (60072)
- Master International and European Public Law (60073)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Recht en Management (60753)

Radboud Universiteit

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master European Law (60504)

Vrije Universiteit Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)

- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Notarieel Recht (66828)

Open Universiteit Nederland

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Nederlands Recht (66451)

Universiteit Utrecht

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master Law and Economics (60742)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (60165)
- Master Recht en Onderneming (60741)
- Master International Law of Human Rights and Criminal Justice (75034)
- Master International Business Law and Globalisation (75035)

Universiteit Leiden

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)

2.2. Samenstelling van de commissie

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 bestaat uit een voorzitter en zestien commissieleden. In bijlage A wordt een korte omschrijving van de curricula vitae van de commissieleden gegeven.

Voorzitter:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, emeritus hoogleraar Belastingrecht, Universiteit van Amsterdam.

Commissieleden:

- dr. mr. M.J.A.M. (Margreet) Ahsmann, vice president/opleidingscoördinator sector civiel recht rechtbank Rotterdam;
- I.M. (Inge) Beulen LL.B., student Ma Nederlands Recht, Radboud Universiteit Nijmegen;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M., student Ma Sociaal Recht, Universiteit van Tilburg;
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes, Dean University of Groningen Honours College, Rijksuniversiteit Groningen;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat, Universiteit van Amsterdam;
- Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans, onderwijskundige en UHD, Universiteit Maastricht;
- Dr. E. (Eric) Driessen, Universitair Docent bij de Capgroep Onderwijs-ontwikkeling & -onderzoek, Faculteit Health Medicine and Life sciences, Universiteit Maastricht;

- prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University;
- prof.dr. R.M.G.E. (René) Foqué, Hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie, Katholieke Universiteit Leuven, België;
- prof. mr. A.A. (Stijn) Franken, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht;
- prof. mr. N. (Niels) Frenk, bijzonder hoogleraar Aansprakelijkheid en verzekeringsrecht, Vrije Universiteit;
- mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis, coördinerend vice-president van de rechtbank 's-Gravenhage;
- M.V. (Misja) Leikin LL.B., student Ma Privaatrecht, Vrije Universiteit
- E.J.H. (Eric) Poorthuis, BA, LL.B., student masteropleiding Civiel recht, Universiteit Leiden;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes, hoogleraar Privaatrecht, Open Universiteit Nederland te Heerlen; bijzonder hoogleraar Europees Consumentenrecht, Maastricht University;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk, hoogleraar Toegepaste onderwijskunde, Universiteit Utrecht;

prof. mr. E. (Elies) Steyger, hoogleraar Europees bestuursrecht, Vrije Universiteit is geïnstalleerd als lid van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Door persoonlijke omstandigheden heeft zij echter aan geen enkel bezoek deelgenomen.

prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University heeft door ziekte alleen bij het bezoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam het voorzitterschap op zich kunnen nemen. Zijn rol als voorzitter is tijdens het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam overgenomen door prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué.

Door het grote aantal te beoordelen opleidingen en de relatief korte periode waarin de tien bezoeken zijn gepland, is gekozen voor een ‘pool’ van commissieleden. Voor ieder bezoek is een subcommissie samengesteld uit deze ‘pool’, waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbaarheid van de commissieleden, belangenconflicten, expertisegebieden van de commissieleden ten opzichte van de in de opleidingen aangeboden deeldisciplines, en de samenstelling van de verschillende subcommissies. De samenstellingen van de verschillende subcommissies van de tien subcommissies worden vermeld in bijlage B van dit rapport.

Uit praktische overwegingen is besloten dat bezoeken maximaal drie dagen duren. Daarom is bij de meeste visitatiebezoeken gekozen voor het houden van parallelgesprekken, waarbij de commissie werd ondersteund door twee projectleiders. Tijdens de bezoeken aan de Vrije Universiteit en de Open Universiteit heeft de extra projectleider zich voornamelijk gericht op de documentatie.

Projectcoördinator van de clustervisitatie Rechtsgeleerdheid 2010 was drs. M.M. (Melissa) Truijens, medewerker van het bureau van QANU. Zij was tevens projectleider van de bezoeken aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Universiteit Utrecht en de Universiteit Leiden. Projectleider voor het bezoek aan de Rijksuniversiteit van Groningen was zelfstandig adviseur drs. T. (Titia) Busing. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit Maastricht was zelfstandig adviseur drs. R. (Ronald) Duzijn. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit van Tilburg was zelfstandig adviseur drs. L. (Linda) van der Grijspaarde. Projectleider voor de bezoek aan de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit was drs. M. (Trees) Graas, medewerker van het bureau van QANU.

De leden van de visitatiecommissie hebben allen de door QANU opgestelde onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.

2.3. Bijzonderheden van het bezoek aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid (FdR)

De visitatiecommissie is gevraagd om de volgende opleidingen aan de FdR te beoordelen:

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel recht (56828)
- Master Privaatrecht (60219)
- Master Arbeidsrecht (60222)
- Master Informatierecht (60223)
- Master International and European Law (60224)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Publiekrecht (60220)

De subcommissie voor het bezoek aan de FdR bestond uit de volgende commissieleden:

- prof.dr. R.M.G.E. Foqué (voorzitter);
- prof. mr. N. (Niels) Frenk;
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M.

De secretarissen van deze subcommissie waren drs. M. (Trees) Graas en N. (Nikki) Verseput MSc. Het bezoek vond plaats op 27 t/m 29 oktober 2010. Het programma van het bezoek aan de FdR is te vinden in bijlage C van dit rapport.

Het opleidingsrapport in deel II van dit rapport omvat de zes beoordeelde opleidingen. Bij zowel de beschrijvingen als bij de oordelen van de facetten wordt de volgende werkwijze aangehouden: de beschrijvingen en oordelen die gelden voor alle opleidingen – bachelor en master – worden als eerste vermeld. Als een tekst geldt voor één of meerdere specifieke opleidingen, wordt/worden de opleiding(en) cursief boven de paragraaf vermeld.

3. Werkwijze van de commissie

3.1. Inleiding

Op 31 augustus 2010 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens deze vergadering werd de commissie geïnstalleerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het document *Voorstel voor een Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeveerdheid* van het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) besproken. De commissie heeft dit vastgesteld als *Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010*, dat in hoofdstuk 4 van dit rapport is weergegeven.

3.2. De voorbereidingsfase

Bij ontvangst van de zelfstudies van een universiteit werden deze door de betreffende projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheit van informatie. Nadat de zelfstudies in orde waren bevonden, zijn deze doorgestuurd aan de commissieleden van de betreffende subcommissie.

De commissieleden lazen de zelfstudies en formuleerden vragen die aan de projectleider werden toegestuurd. De secretaris compileerde de vragen tot een samengesteld document, waarbij de vragen per onderwerp en gespreksgronium werden gegroepeerd. Dit document werd bij het visitatiebezoek door de commissie gebruikt. Bij de voorbereiding heeft ieder commissielid alle zelfstudies van de betreffende universiteit gelezen.

Naast de zelfstudies lazen de gezamenlijke commissieleden ook ten minste twee scripties per opleiding. Het daadwerkelijk aantal gelezen scripties per opleiding is afhankelijk van het aantal aangeboden opleidingen en het aantal commissieleden in de subcommissie. Indien nodig werd gedurende het bezoek aan de commissieleden de mogelijkheid gegeven om aanvullend een aantal scripties te beoordelen. In de opleidingsrapporten wordt vermeld hoeveel scripties zijn beoordeeld. De scripties, met voor elke opleiding een laag en een hoog cijfer, werden door de opleiding geselecteerd. Aangezien de commissie opleidingen dient te beoordelen die leiden tot een wetenschappelijke titel (LL.B. of LL.M.), heeft zij zorgvuldig aandacht besteed aan het beoordelen van het wetenschappelijk niveau van de scripties, de eisen die door de opleiding aan de scripties worden gesteld, de zorgvuldigheid van de inhoudelijke beoordeling daarvan door de staf en de beoordelingsprocedure zelf. In de scriptie dient de student immers aan te tonen over de vereiste kwalificaties te beschikken.

Het bewaken van de consistentie is bij clustervisitatie altijd een aandachtspunt. Bij dit specifieke cluster is hier extra aandacht aan besteed, vanwege de verschillende samenstellingen van de subcommissies, en de verschillende data waarop de rapporten worden vastgesteld. De voorzitter, prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer is verantwoordelijk voor de inhoudelijke consistentie. De projectcoördinator, drs. M.M. (Melissa) Truijens, is verantwoordelijk voor de procesmatige consistentie. Een van de maatregelen om consistentie in de beoordelingen te garanderen is dat nagenoeg alle commissieleden aan ten minste drie bezoeken deelnemen. Daarbij is de projectcoördinator bij elk bezoek aanwezig bij de laatste interne vergadering van de commissie, waarbij de opleidingen per facet uit het NVAO-kader worden beoordeeld. Ook worden alle betrokken projectleiders op de hoogte gehouden van de beoordeling van de verschillende opleidingen. Tot slot zal er regelmatig overleg plaatsvinden tussen de verschillende projectleiders om de beoordelingen op elkaar af te stemmen.

Binnen de subcommissies zijn afspraken gemaakt over de taakverdeling op grond van inhoudelijke expertise en samenstelling van de subcommissie. De commissie wenst te

benadrukken dat zij in haar geheel verantwoordelijk is voor de oordeelsvorming en het eindrapport. Tijdens een voorbereidende vergadering aan het begin van ieder bezoek werd elke visitatie concreet voorbereid.

3.3. Visitatiebezoeken

Voorafgaand aan een bezoek maakte de projectleider een conceptprogramma voor de (dag)indeling van het visitatiebezoek. Dit concept werd in samenspraak tussen de voorzitter, de projectleider en de contactpersoon van de betreffende universiteit aangepast aan de specifieke situatie van de opleidingen. Tijdens de bezoeken is gesproken met de samenstellers van de zelfstudies, met een (representatieve) vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het opleidingsbestuur, de afgestudeerden, de opleidingscommissies, de examencommissie(s), de studievoorzichting en -begeleiding en overige ondersteunende medewerkers. Daarnaast werd er per opleiding afzonderlijk gesproken met studenten en docenten van de beoordeelde bachelor- en masteropleidingen.

Tijdens ieder bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld. Van dit spreekuur is geen gebruikgemaakt bij het bezoek aan de ESL.

De commissie heeft een deel van de laatste middag van de bezoeken gebruikt voor de voorbereiding van de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van de bezoeken heeft de voorzitter, respectievelijk de vicevoorzitter bij de Erasmus Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie gepresenteerd. Daarbij ging het steeds om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

3.4. Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO. In het accreditatiestelsel is voor de beoordeling op facetniveau een vierpuntsschaal voorgeschreven (onvoldoende, voldoende, goed of excellent) en op onderwerpniveau een tweepuntsschaal (voldoende of onvoldoende).

De commissie heeft de standaard beslisregels van QANU gevolgd. Deze zijn:

- de beoordeling ‘onvoldoende’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘voldoende’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘goed’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘excellent’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot het desbetreffende facet.

De standaard beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria.

In ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die

kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de faculteit, bij een volgend bezoek tot het oordeel 'goed' zou kunnen komen.

Wanneer een commissie een nationale 'good practice' heeft aangetroffen, luidt het oordeel in principe 'goed'. Wanneer er binnen een facet zowel een kanttekening wordt gemaakt als een 'good practice' wordt uitgesproken, wordt een gemiddelde score gegeven. In de uitzonderlijke situatie dat de commissie besluit een 'excellent' voor een facet te geven, wil ze daarmee aangeven dat dit een internationale 'best practice' is, dat navolging verdient in de academische wereld.

3.5. Rapportage

De projectleider stelt op basis van de bevindingen van de commissie, per instelling een conceptrapport op. Voor de rapportages is bewust gekozen voor bondige teksten, voor zowel beschrijvingen als oordelen. Wanneer mogelijk wordt in de beschrijving aangegeven welke aspecten gelden voor alle opleidingen. Daarna volgt per opleiding een korte toelichting of uitbreiding. In de beoordeling wordt hetzelfde proces gevolgd.

Het conceptrapport wordt in eerste instantie aan de voorzitter van de commissie voorgelegd en daarna aan de overige subcommissieleden. Na vaststelling van het conceptrapport wordt deze naar de betrokken faculteit gestuurd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen wordt met de voorzitter van de commissie besproken en, indien nodig, met de overige subcommissieleden. De definitieve tekst wordt aan alle commissieleden toegestuurd voor een laatste ronde commentaar waarna het rapport wordt vastgesteld.

4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010

4.1. Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader

Het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) heeft op 25 november 2009 een domeinspecifiek referentiekader vastgesteld dat is aangeboden aan de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht en de bijbehorende doorstroommasters zoals Rechtsgeleerdheid, Nederlands Recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht;. Ook de andere (selectieve) juridische bachelor- en masteropleidingen hebben zich in hun afzonderlijke zelfstudies gebaseerd op de hoofdlijnen van dit algemeen kader.

Voorliggend domeinspecifiek referentiekader heeft als uitgangspunt voorgaande referentiekaders ten behoeve van de visitatierapporten van de commissie Rechtsgeleerdheid (november 2002) en van de commissie Juridische Opleidingen Leiden (februari 2007), waar nodig gewijzigd of aangevuld. Op 31 augustus 2010 heeft de commissie Rechtsgeleerdheid het domeinspecifiek referentiekader zonder wijzingen vastgesteld.

4.2. Rechtswetenschappelijke opleidingen en de maatschappij

Juridische bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk bekwame juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, en in staat zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd; het aanleren van vaardigheden vindt in de opleiding een plaats. Het spreekt vanzelf dat actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond voldoende aandacht behoren te krijgen. De opleiding tot jurist dient als het ware “in context” te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving wordt pluriformer en mede daardoor complexer. Ook het recht wordt pluriformer en complexer. Het recht bestaat niet alleen uit wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, alsmede via soft law, zoals aanbevelingen, convenanten, codes of conduct, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enz. Burgers worden bovendien mondiger, het aantal rechtsregels neemt toe en er lijkt sprake van een toenemende juridisering van de samenleving. Europese integratie en mondialisering maken rechtsvergelijking, Europees recht en internationaal recht steeds belangrijker. Bovendien moet een jurist, in welke setting hij of zij ook komt te werken, steeds alerter zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen; juridische problemen trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen buiten de traditionele juridische beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen leiden uiteraard op tot de traditionele juridische beroepen, maar ook tot een veelheid van andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid gewaardeerd worden. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepseisen voor advocatuur, rechterlijke macht en notariaat, ook al blijven deze beroepseisen de kern van veel opleidingen (al is het maar omdat aan het Civiel Effect specifieke wettelijke eisen zijn opgelegd). De opleidingen streven een goede afstemming met

de arbeidsmarkt na door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties resp. werkgevers en het afnemend beroepenveld, onder meer door middel van geformaliseerde contacten, gastdocenten, stages, career services e.d. Een afgestudeerde jurist moet, ten slotte, ook toegerust zijn om toegelaten te kunnen worden tot een promotietraject, zowel via een research master als via een andere 'gewone' academische master, ook al kiest slecht een heel klein deel van de afgestudeerden voor zo'n onderzoekstraject.

Daarnaast zijn deze universitaire opleidingen ook in formele zin de voorbereiding op de specifieke beroepspraktijk (zie paragraaf 4.3). Juristen kunnen zich ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. Maar evenzeer is er vraag naar academisch geschoolde generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen in de arbeidsmarkt.

Noemt iemand zich 'jurist', dan houdt dat niet meer als vanzelfsprekend in dat hij een universitair getuigschrift bezit of een getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur). Want ook het hoger beroepsonderwijs leidt juristen op. Deze juristen onderscheiden zich in programma, diepgang en oriëntatie van de universitaire, rechtswetenschappelijke opleidingen. Waar hierna over 'jurist' wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide jurist.

De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. Zij leggen de fundamentele voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek. Dit komt tot uiting in de eindkwalificaties van de opleidingen.

4.3. Doelstellingen, niveau en oriëntatie van de bachelor- en masteropleidingen

1. Juridische opleidingen zijn gericht op de vorming van juristen. Zij bieden daartoe samenhangende bachelor- en mastercurricula aan.
2. Juristen zijn inzetbaar in traditionele juridische beroepen en voorts in uiteenlopende andere (juridische) functies op academisch niveau. Voor de traditionele juridische beroepen zoals binnen de rechterlijke macht en de advocatuur zijn postinitiële beroepsopleidingen vereist. Ook voor de fiscalisten en het notariaat zijn er specifieke beroepsopleidingen na de universitaire masteropleidingen.
3. Het niveau van de opleidingen is academisch in de zin dat, zoals beschreven, een kritische, reflectieve en evaluatieve attitude wordt bijgebracht, naast een state of the art-kennis van inhoud, en beheersing van vaardigheden.
4. De opleidingen bouwen voort op de kennis en vaardigheden van het vwo en leiden via een bacheloropleiding waarin de basis academische vaardigheden en kennis wordt bijgebracht en getraind, op tot een masteropleiding die verdieping, specialisatie en/of verbreding biedt. In de loop van de opleiding wordt het academisch gericht accent sterker.
5. Tenslotte leiden de master-opleidingen studenten zowel tot de kwalificaties van relevante (beroepsgerichte) post-initiële opleidingen en tot zogenoemde advanced masters op nationaal, maar ook en vooral, op internationaal niveau, als tot een functie als beginnend rechtswetenschappelijk onderzoeker.

Deze vijf hoofddoelstellingen kunnen worden vertaald in specifieke eindkwalificaties die hierna zijn omschreven en die tezamen met het voorafgaande het kader geven voor een beoordeling van de juridische opleidingen.

4.4. (Inter)nationale benchmark van de opleidingen nog niet mogelijk

Een internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is voorlopig nog niet mogelijk. Opleidingen hebben (deels) niet alleen een verschillend object van studie, maar ook is de inbedding en structurering ervan (zelfs binnen Europa) zeer verschillend in toelating tot de opleiding, duur van de opleiding, regulering ervan en eindtermen (de aansluiting op postinitiële opleidingen). Een internationale benchmark organisatie als CHE (opgezet vanuit Duitsland), heeft er daarom nog niet voor gekozen om zijn model open te stellen voor de (niet-Duitse) rechtenstudies; terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien van psychologie, geneeskunde en economie bij voorbeeld.

Er zijn niettemin enkele buitenlandse benchmarks voor de eindtermen van juridische opleidingen beschikbaar. Een interessant uitgangspunt bieden bijvoorbeeld de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar. Maar vergelijking moet, zoals opgemerkt, altijd worden gezien in het licht van het nationale rechtsstelsel en de al dan niet wettelijke vereisten voor toetreding tot de traditionele beroepen in het desbetreffende land: advocaat, rechter, officier van justitie en notaris. Die zijn nog dermate verschillend dat deze in deze visitatieronde nog niet overgenomen kunnen worden.

Een andere interessante ontwikkeling is het project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences (waaronder de juridische opleidingen vallen). Dit project zal naar verwachting in de toekomst handvatten bieden om nationale juridische opleidingen onderling te vergelijken.

Binnen Nederland, dus tussen de faculteiten onderling, bestaat er nog geen benchmark. Wel wordt er binnen de discipline veel informatie uitgewisseld en afgestemd, bijvoorbeeld over onderwijsvernieuwingen. Om toch in deze lacune te voorzien zullen de faculteiten bovenop de visitatie conform de vigerende procedure vragen om een rapport waarin de visitatiecommissie best practices aangeeft, af te leiden uit de (conform de maatstaven) aangeleverde zelfstudies. Aan de hand daarvan kan door de Nederlandse faculteiten verder gewerkt worden aan maatstaven die zicht kunnen geven op essentiële benchmarks.

4.5. Beroepsvereisten

Op een aantal manieren is voorzien in het formaliseren van de aansluiting van de rechtswetenschappelijke opleidingen op de specifieke juridische beroepen (zie ook paragraaf 4.7 voor een specificatie van de beroepsvereisten).

- In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) van 10 november 2005 is de wijze van toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht geoperationaliseerd, conform Besluit beroepsvereisten advocatuur, artikel 1 en Advocatenwet, artikel 2 en Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 38b lid 2 en Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 1d.
- Bij besluit van 18 september 2008 is de aansluiting van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht geregeld.

- De wettelijke Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris zijn vastgesteld door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1999 (Stb. 1999, 228).
- De Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs zijn vastgelegd in de Statuten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (art. 5, januari 2009).

Alle Nederlandse juridische wo-masteropleidingen beoordelen bij afstuderen of voldaan is aan de relevante beroepsvereisten. Bij een positief oordeel geven zij een verklaring Civiel Effect af.

Door de koppeling van de meeste opleidingen aan het Civiel Effect (waarvoor minimaal vereist is een vierjarige opleiding te weten een LL.B én een LL.M) is er tot op heden geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor wo- LL.B's tot stand gekomen. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen prefereren vanwege het civiel effect minimaal een LL.B én een LL.M of master. De arbeidsmarkt geeft momenteel ook de voorkeur aan 'volledig' afgestudeerde juristen, zodat faculteiten studenten er op wijzen dat het verstandig is de arbeidsmarkt niet te betreden met louter een bachelordiploma. De praktijk leert dat een masterdiploma een cruciaal vervolg vormt op de bachelorfase.

4.6. Eindkwalificaties van de opleidingen

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het beroepsveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Voor het volledige overzicht van eindkwalificaties wordt verwezen naar de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Aan de basis van deze kwalificaties van de rechtswetenschappelijke opleidingen in Nederland ligt de vertaling van de algemene doelstellingen van de opleidingen op het gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitude in eindkwalificaties. Bij deze eindkwalificaties wordt onderscheid gemaakt tussen algemene en vakspecifieke eindkwalificaties. Zie ook hiervoor de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Kennis en inzicht

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van de hoofdonderdelen van het Nederlands recht: privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht, en internationaal en Europees recht. Dat geldt zowel voor de materiële als voor de formele aspecten, waarbij bij de studie van het nationale recht ook de Europees- en internationaalrechtelijke dimensie de vereiste aandacht hebben gekregen, voortbouwend op de kennis die in de bachelorfase is opgedaan. (NB: het vorenstaande richt zich primair op opleidingen die civiel effect beogen; waar dat niet het geval is kunnen er afwijkingen bestaan; daarvoor wordt naar de zelfstudies verwezen).

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. De halfwaardetijd van juridische kennis wordt immers steeds korter. De eisen die aan juristen worden gesteld zijn daarom steeds flexibeler, actueler en meer divers. Faculteiten streven daarom naar werkelijk inzicht in het recht bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waarom-vragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden gedoceerd worden om de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen bij te houden. Inzicht in de grote juridische families (Common Law, Civil Law), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en in de methode van rechtsvergelijking moeten geïntegreerd zijn in het

onderwijs. De afgestudeerde moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren. Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische vaardigheden van (levenlang) leren, het verwerven van een internationale attitude, het vertalen van maatschappelijke vraagstukken, het reflecteren op het recht en het zoeken naar vragen en problemen, en naar antwoorden en oplossingen, het verwerven van analytisch vermogen en het aanleren van het vermogen kritisch te denken, schrijven en presenteren.

Vaardigheden

Essentieel is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en oplossen. Daartoe behoort het op adequate wijze kunnen verzamelen, verwerken en waarderen van de relevante feiten en het op een casus toepassen van rechtsregels. Vaardigheden die tijdens de opleiding verworven worden zijn: het opstellen van een probleemstelling en onderzoeksopzet; het analyseren van de relevante gegevens; het juiste gebruik van bronnen; het juridisch kunnen argumenteren en oordelen; helder en correct formuleren (mondeling en schriftelijk); het over de grenzen van het eigen specialisme en van het recht heen kunnen kijken; en onderzoeksvaardigheden.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten en anderen over te dragen. De taal staat als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding Engelstalig is) is onontbeerlijk. Voorts mag kennis van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context niet ontbreken.

Attitude

Tijdens de opleiding moet de aankomende jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving moeten de student hierbij behulpzaam zijn. Het is essentieel bij de student een natuurlijke belangstelling te wekken en te stimuleren voor juridische vraagstukken en voor het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

Samengevat

In de rechtswetenschappelijke opleidingen dient inzicht in de wezenlijke kenmerken van het recht centraal te staan:

- a. de maatschappelijke functie van het recht,
- b. de kernbegrippen, de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht en het recht als samenhangend systeem,
- c. de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan.

Met de opleidingen wordt beoogd:

- d. kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het recht te verwerven, evenals algemene academische vaardigheden.
- e. waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale, en rechtsvergelijkende context.

Voorts:

- f. Onder invloed van de voortschrijdende ontwikkelingen moet bij de doelstelling van de opleiding het accent niet alleen liggen op het verwerven van parate kennis, maar ook op

- het beheersen van de mogelijkheden tot kennisvergaring, kennisverwerking en kennistoepassing.
- g. Tevens mag verwacht worden dat faculteiten inspelen op de diverse niveaus van studenten door middel van extra begeleiding en mentoring enerzijds en anderzijds door talentbeleid voor excellente studenten.
 - h. Studenten ontwikkelen in hun opleiding de benodigde academische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:
 - a. het ontwikkelen van competenties (kennis, inzicht, praktische vaardigheden en attitudes) ten aanzien van denken, handelen en communiceren;
 - b. het hanteren van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;
 - c. wetenschappelijk communiceren;
 - d. het hanteren van specifieke kennis op het gebied van het recht in een bredere wetenschappelijke, historische, rechtsfilosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context door middel van de inbedding daarvan in reguliere cursussen dan wel door het aanbieden van separate vakken;
 - e. het kritisch kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en het vermogen om nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;
 - f. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren; en
 - g. het weten omgaan met de toenemende Europeanisering en internationalisering van het recht.

De wo-bacheloropleiding heeft als belangrijkste doelstelling de voorbereiding op een wo-masteropleiding. De wo-bacheloropleiding bevat daartoe een samenstel van civiel effect vakken en een breed overzicht van het juridische domein, zodat studenten een basis kennis hebben van het recht; een en ander aangevuld met de juridische vaardigheden en academische attitude en vermogens.

Een juridische vervolmaster bouwt hierop voort, in die zin dat daarmee kan worden opgeleid tot de traditionele beroepen, tot advanced masters, tot onderzoeker en tot andere beroepen die een academische achtergrond vereisen en daartoe een master verlangen waarin de academische vaardigheden en kunde en kennis zijn aangescherpt en een aantal kennisdomeinen op meer specialistisch niveau zijn beproefd.

Een aantal te accrediteren bachelor- en masteropleidingen hebben een meer multidisciplinaire inslag (recht en...). De doelstellingen van die opleiding zijn dan ook minder specifiek op het juridische beroepenveld gericht, zonder tevens uit te sluiten dat studenten toch de weg er naar weten te vinden. Deze opleidingen dienen dan ook beoordeeld te worden op wat zij beogen te doen, namelijk afgestudeerden te trainen in raakvlakken tussen een paar disciplines.

4.7. Beroepsvereisten

Beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht 'Civiel Effect'

In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid van 10 november 2005 is overeengekomen dat aan het masterdiploma het Civiel Effect verbonden kan worden (dat wil zeggen voldaan worden aan de beroepsvereisten voor toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht) als de student aan de volgende voorwaarden heeft voldaan:

- Aan het masterexamen is de graad Master of Laws (LL.M.) verbonden, en

- het behaalde bachelorexamen en het masterexamen omvatten gezamenlijk tenminste 200 EC juridische vakken, waarvan minimaal 60 op masterniveau, en
- het afsluitend examen getuigt van grondige kennis en inzicht in de volgende rechtsgebieden.

Voor advocaten

- het privaatrecht, met inbegrip van het burgerlijk procesrecht;
- het strafrecht, met inbegrip van het strafprocesrecht, en
- één van de volgende drie vakken: staatsrecht, bestuursrecht met inbegrip van het administratief procesrecht of belastingrecht.

Voor rechterlijke ambtenaren

- burgerlijk recht, met inbegrip van burgerlijk procesrecht;
- strafrecht, met inbegrip van strafprocesrecht;
- bestuursrecht, met inbegrip van bestuursprocesrecht;

Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Het besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris luidt als volgt :

Het in artikel 6, tweede lid, onderdeel a, van de Wet op het notarisambt bedoelde afsluitend examen op het gebied van het recht, dat met goed gevolg afgelegd moet worden om het beroep van kandidaat-notaris te kunnen uitoefenen, omvat de volgende onderdelen:

- a. grondige kennis van en inzicht in de volgende onderdelen van het burgerlijk recht - mede in hun onderlinge samenhang - :
 1. het personen- en familierecht, in het bijzonder het huwelijksvermogensrecht,
 2. het ondernemingsrecht, in het bijzonder het rechtspersonen- en vennootschapsrecht,
 3. het vermogensrecht,
 4. het recht met betrekking tot registergoederen,
 5. het erfrecht, en
 6. het internationaal privaatrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- b. grondige kennis van en inzicht in het executierecht alsmede kennis van en inzicht in het burgerlijk procesrecht, beslag- en faillissementsrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- c. grondige kennis van en inzicht in het belastingrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- d. kennis van en inzicht in het bestuursrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- e. grondige kennis van en inzicht in het recht met betrekking tot het notariaat, in het bijzonder de Wet op het notarisambt;
- f. kennis van en inzicht in bedrijfseconomie, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- g. schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in de vorm van een scriptie of een andere gelijkwaardige, schriftelijke, onderzoeksprestatie op juridisch gebied.

Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs

Voor fiscale juristen brengt de doelstelling van de opleiding mee dat de verschillende fiscale heffingswetten, inclusief de formele, de internationale en Europese aspecten diepgaand en in evenwichtige mate aan de orde moeten komen. Daarnaast moeten de studenten kennis van de

hoofddlijnen van het privaatrecht, bestuursrecht en de bedrijfseconomie in het curriculum verwerven. Aan sommige opleidingen belastingrecht is het Civiel Effect, in de zin van de zogenaamde ‘togaberoepen’) verbonden, aan andere niet. De Commissie van Beoordeling van de NOB heeft deze statutaire vereisten geoperationaliseerd aldus, dat voor toelating tot het lidmaatschap een aantal materiële eisen aan deze fiscale opleidingen zijn verbonden (zie: <http://www.nob.net/?q=node/107>): minimaal 52 EC dienen besteed te worden aan zuiver belastingrechtelijke vakken, waarvan tenminste 30 in de mastersfase; minimaal 9 EC worden besteed aan privaatrecht, en minimaal 9 EC aan economie.

Schakelprogramma hbo-rechten

Overigens zijn bij besluit van 18 september 2008 de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de omvat onderwijseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 EC.

DEEL II: OPLEIDINGSRAPPORTEN

Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal recht en Notarieel recht en de masteropleidingen Privaatrecht, Arbeidsrecht, Informatierecht, Publiekrecht, Fiscaal Recht, Notarieel recht en International and European Law van de Universiteit van Amsterdam

Administratieve gegevens

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:

Naam opleiding: Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer: 50700
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Bacheloropleiding Fiscaal recht:

Naam opleiding: Fiscaal recht
CROHO-nummer: 56827
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Bacheloropleiding Notarieel recht:

Naam opleiding: Notarieel recht
CROHO-nummer: 56828
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Masteropleiding Privaatrecht:

Naam opleiding: Privaatrecht
CROHO-nummer: 60219
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC

Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Masteropleiding Arbeidsrecht:

Naam opleiding: Arbeidsrecht
CROHO-nummer: 60222
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Masteropleiding Informatierecht:

Naam opleiding: Informatierecht
CROHO-nummer: 60223
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Masteropleiding Publiekrecht:

Naam opleiding: Publiekrecht
CROHO-nummer: 60220
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 24 juli 2012

Masteropleiding Fiscaal Recht:

Naam opleiding: Fiscaal Recht
CROHO-nummer: 66827
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam

Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Masteropleiding Notarieel recht:

Naam opleiding: Notarieel recht
CROHO-nummer: 66828
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Masteropleiding International and European Law:

Naam opleiding: International and European Law
CROHO-nummer: 60224
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Amsterdam
Einddatum accreditatie: 6 maart 2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam vond plaats op 27, 28 en 29 oktober 2010.

1.0. Structuur en organisatie van de faculteit

Tot 1 juli 2008 was het onderwijs dat de Faculteit der Rechtsgeleerdheid (hierna: de faculteit) van de Universiteit van Amsterdam (UvA) aanbiedt, georganiseerd in het Amsterdams Instituut voor Rechtsgeleerd Onderwijs. De Universiteit van Amsterdam heeft het systeem van onderwijsinstellingen verlaten en als alternatief een organisatie voorgeschreven die bestaat uit 'Colleges' en 'Graduate Schools'. De faculteit heeft met ingang van 1 juli 2008 haar onderwijsinstituut opgeheven, en met ingang van dezelfde datum een College of Law en een Graduate School of Law opgericht. Het College of Law omvat de bacheloropleidingen die de faculteit aanbiedt, en de Graduate School de masteropleidingen en de promovendi-opleiding.

Met ingang van september 2009 biedt de faculteit drie herziene bacheloropleidingen aan. De meest vergaande wijzigingen werden ingevoerd in de bachelor Rechtsgeleerdheid. In opdracht van het College van Bestuur is in het programma ruimte vrijgemaakt voor een semester studie in het buitenland.

Het aanbod van masteropleidingen werd in de loop der jaren ook gewijzigd. De faculteit biedt op dit moment 11 masteropleidingen aan, waaronder twee tweejarige onderzoeksmasteropleidingen: *Informatierecht* en *Public International Law*. Tevens biedt de

faculteit sinds september 2008 de - selectieve - masteropleiding *International Criminal Law* aan, een *joint programme* van de faculteit en Columbia University School of Law.

Tot het aanbod van de Graduate School behoort ook een nieuwe promovendi-opleiding, die sinds 2008 wordt aangeboden.

1.1. Het beoordelingskader

1.1.1. Doelstellingen opleiding

F1: Domeinspecifieke eisen

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk).

Beschrijving

De opleidingen Rechtsgeleerdheid van de UvA beogen disciplinebekwame en maatschappelijk bewuste juristen op te leiden die in staat zijn op academische wijze, zelfstandig juridische problemen te analyseren en deze op creatieve wijze op te lossen. De bacheloropleidingen leiden tot een juridisch bachelordiploma dat in combinatie met een van de masteropleidingen van de faculteit tevens kwalificeert tot het uitoefenen van de traditionele togaberoepen – advocatuur en rechterlijke macht – in de zin van de relevante beroepsvereisten ('civiel effect'). De masteropleidingen leiden op voor de juridische beroepspraktijk maar kwalificeren tevens voor een promotietraject.

De faculteit Rechtsgeleerdheid heeft internationalisering tot een beleidszwaartepunt gemaakt. In de zelfstudies wordt benadrukt dat 'Nederlands recht' in toenemende mate een samenstel is van internationale – waaronder begrepen Europese – regelgeving en recht van eigen bodem. Dit internationale perspectief is expliciet opgenomen in de eindkwalificaties van de opleidingen en heeft tevens zijn weerslag in de curricula (zie facet 5).

De *bacheloropleidingen* hebben een aantal gedeelde eindkwalificaties en een aantal opleidingsspecifieke eindkwalificaties geformuleerd. De zelfstudies stellen dat het verwerven van mondelinge, schriftelijke en onderzoeksvaardigheden is verweven met de realisatie van de eindkwalificaties. De eindkwalificaties en de vaardigheden zijn als bijlage D1 opgenomen.

In de eindkwalificaties van de verschillende *masteropleidingen* kan een onderscheid worden gemaakt in gedeelde, algemene eindkwalificaties – die voor iedere masteropleiding min of meer gelijk zijn – en opleidingsspecifieke eindkwalificaties. De algemene eindkwalificaties betreffen academische vaardigheden, in de opleidingsspecifieke vaardigheden worden vooral de respectieve kennisdomeinen geëxpliciteerd. Daarnaast hebben de masteropleidingen *Privaat recht*, *Fiscaal recht*, *International and European Law* eindkwalificaties per specialisatietrack geformuleerd. De eindkwalificaties van de masteropleidingen zijn opgenomen in bijlage D2.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties bestudeerd in het licht van het domeinspecifieke referentiekader dat is vastgesteld voor de evaluatie van de opleidingen Rechtsgeleerdheid (zie hoofdstuk 4 in het algemeen deel van dit rapport). In dit kader zijn de globale eisen van vakgenoten en het beroepenveld voor rechtswetenschappelijk onderwijs opgenomen. De commissie heeft vastgesteld dat deze eisen voldoende herkenbaar terugkeren in de eindkwalificaties van de opleidingen. De algemene eindkwalificaties op het gebied van kennis,

inzicht, academische vaardigheden en attitudes zijn vertaald in concrete eindkwalificaties per opleiding.

De commissie waardeert dat het beleidszwaartepunt internationalisering expliciet tot uitdrukking is gebracht in de eindkwalificaties van zowel de bachelor- als de masteropleidingen. De opleidingen krijgen hierdoor een herkenbaar profiel.

Voor de bacheloropleidingen *Rechtsgeleerdheid*, *Fiscaal recht* en *Notarieel recht* zijn een aantal algemene eindkwalificaties en een aantal opleidingsspecifieke eindkwalificaties geformuleerd. De bacheloropleidingen beogen studenten op de eerste plaats grondige kennis en inzicht bij te brengen op het gebied van de belangrijkste rechtsgebieden. Daarnaast beogen deze opleidingen studenten bewust te maken van de maatschappelijke, rechtsfilosofische en rechtshistorische context van de rechtsontwikkeling. In de eindkwalificaties is voorts de europeanisering en internationalisering van het recht opgenomen. Ook dit komt overeen met de domeinspecifieke eisen in het referentiekader.

De zelfstudie stelt dat de vaardigheden a t/m f zijn geïntegreerd in de eindkwalificaties. De commissie adviseert de vaardigheden expliciet als eindkwalificaties van de bacheloropleidingen op te nemen. Zij heeft vastgesteld dat de genoemde vaardigheden de eindtermen uit het referentiekader op dit gebied weerspiegelen, behoudens de leervaardigheden. Door specifieke leervaardigheden op te nemen in de eindkwalificaties, zullen de eindkwalificaties beter aansluiten op de richtlijnen van het referentiekader, die gericht zijn op het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren.

De commissie komt op grond van bovenstaande tot het oordeel dat de eindkwalificaties van de bacheloropleidingen voldoen aan eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk daaraan worden gesteld.

De masteropleidingen

De commissie heeft vastgesteld dat een belangrijk deel van de eindkwalificaties van de masteropleidingen *Publiekrecht*, *Arbeidsrecht*, *Informatierecht*, *Fiscaal Recht* en *International and European Law* overlappen. Deze gedeelde eindkwalificaties komen overeen met de eindtermen in het referentiekader op het gebied van academische vaardigheden en attitudes. De opleidingsspecifieke vaardigheden weerspiegelen de eindtermen op het gebied van kennis en inzicht, waarbij de specifieke kennisgebieden op meer specialistisch niveau worden uitgewerkt.

De commissie waardeert dat voor de masteropleidingen *Privaat recht*, *Publiekrecht*, *Fiscaal recht*, *International and European Law* per traject eindkwalificaties zijn geformuleerd. Hierdoor zijn de verschillende profielen van deze masteropleidingen duidelijk zichtbaar gemaakt.

De commissie heeft vastgesteld dat alle masteropleidingen belang hechten aan het verschaffen van inzicht in de samenhang tussen aspecten van de diverse rechtsdomeinen. De eindkwalificaties mogen wat de commissie betreft iets ambitieuzer zijn als het gaat om het expliciteren van de rechtsvergelijkende context van de onderscheiden rechtsdomeinen.

De commissie komt op grond van bovenstaande tot het oordeel dat de masteropleidingen voldoen aan eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk daaraan worden gesteld.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F2: Niveau: Bachelor en Master

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een Bachelor of een Master.

Beschrijving

In de zelfstudies wordt beargumenteerd dat de eindkwalificaties van de opleidingen aansluiten bij de Dublin-descriptoren voor een bachelor- en masteropleiding. In onderstaande tabellen zijn de overzichten uit de zelfstudies weergegeven. De cijfers corresponderen met de eindkwalificaties per opleiding zoals opgenomen in bijlagen D1 en D2, en de letters met respectievelijk de vaardigheden (bacheloropleidingen) en algemene eindkwalificaties (masteropleidingen).

Bacheloropleidingen

Dublin-descriptor	Rechtsgeleerdheid	Fiscaal Recht	Notarieel Recht
Kennis en inzicht	1 t/m 6, 9, 10, a	1 t/m 6 en 9	1 t/m 5, 12 t/m 15, a, b
Toepassen kennis en inzicht	10, a, b, e.	10, a, b, e	6 t/m 9, a, b, e
Oordeelsvorming	7, 8, 9, b, c, e, f	7 en 8, c, e, f	6, 7, c, e, f
Communicatie	1, 5, 6, e	e	e
Leervaardigheden	a, b, c, d, f.	d, f	6 t/m 9, d, f

Masteropleidingen

Dublin-descriptor	Privaatrecht	Arbeidsrecht	Informatierecht	Publiekrecht
Kennis en inzicht	1 t/m 4	1 t/m 4	1, 2, e	1, 2, 3, a
Toepassen kennis en inzicht	d, e	a t/m e	a, 2, c., e	a t/m e
Oordeelsvorming	e	a, b, c, e	a, b, c, e	b t/m e
Communicatie	d, e	a, b, d, e	b, c, e	d, e
Leervaardigheden	d, e	d, e	d	c, d

Dublin-descriptor	Notarieel recht	Fiscaal Recht <i>Internationaal belastingrecht</i>	Fiscaal Recht <i>Nederlands belastingrecht</i>
Kennis en inzicht	1 t/m 7	1 t/m 4, a	1, 2, 6, a
Toepassen kennis en inzicht	5, 6, 8, a, d	5, a, c	6, a, c
Oordeelsvorming	5, 6, 8, a, b, d, e	c	c
Communicatie	a, e	b, e	b, e
Leervaardigheden	6, d	5, d	d

Masteropleiding International and European Law

Dublin-descriptor	<i>Public International Law</i>	<i>International Trade and Investment Law</i>	<i>European Union Law</i>	<i>European Competition Law and Regulation</i>
Kennis en inzicht	1 t/m 3, 5 t/m 7	1 t/m 3, 10, 11	1 t/m 3, 12 t/m 14	1 t/m 3, 15
Toepassen kennis en inzicht	2, 4, 8, 9, a t/m e	2, 4, 11, a t/m e	2, 4, 13, 14, a t/m e	2, 4, 15, a t/m e
Oordeelsvorming	3, 7, 8, 9, a t/m e	3, 11, a t/m e	3, 12, 13, 14, a t/m e	3, 15, a t/m e
Communicatie	3, 5, 6, b, e	3, 11, b, e	3, 14, b, e	3, 15, b, e
Leervaardigheden	1, 4, 7, 8, 9, d, e	1, 4, 10, 11, d, e	1, 4, 13, 14, d, e	1, 4, 15, d, e,

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de opleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van het niveau. Zij heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties in voldoende mate aansluiten bij de Dublin-descriptoren.

De commissie heeft vastgesteld dat het onderscheid tussen de bachelor- en de masteropleidingen voornamelijk tot uitdrukking wordt gebracht in de eindkwalificaties op het gebied van academische vaardigheden, oordeelsvorming en attitude. Afgestudeerden van de bacheloropleidingen zijn in staat onder begeleiding een onderzoek voor te bereiden en uit te voeren, terwijl afgestudeerde masterstudenten geacht worden dit zelfstandig te kunnen. Bovendien dienen masterstudenten op basis hiervan suggesties te kunnen doen voor verder onderzoek. Volgens de eindkwalificaties zijn afgestudeerde bachelorstudenten in staat om wet- en regelgeving en jurisprudentie te begrijpen, te interpreteren en op systematische wijze toe te passen, terwijl afgestudeerde masterstudenten daarnaast in staat zijn om vakliteratuur en nieuwe ontwikkelingen op het domein kritisch te beoordelen. Tevens wordt van masterstudenten verwacht dat zij kritische vragen kunnen formuleren en in staat zijn om vernieuwende juridische oplossingen aan te dragen.

Het kennisniveau dat in de bacheloropleidingen wordt beoogd sluit naar het oordeel van de commissie minder goed aan bij de richtlijnen voor bacheloronderwijs zoals gesteld in het domeinspecifieke referentiekader. In zowel de bachelor- als de masteropleidingen wordt grondige kennis beoogd van de diverse rechtsgebieden. De commissie adviseert de opleidingen om het verschil tussen de beoogde kennisniveaus in de bachelor- en masteropleidingen concreter te formuleren in de eindkwalificaties.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F3: Oriëntatie WO:

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de volgende beschrijvingen van een Bachelor en een Master:

- De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.
- Een WO-bachelor heeft de kwalificaties voor toegang tot tenminste één verdere WO-studie op masterniveau en eventueel voor het betreden van de arbeidsmarkt.
- Een WO-master heeft de kwalificaties om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten of multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk waarvoor een WO-opleiding vereist is of dienstig is.

Beschrijving

Zoals onder facet 1 is beschreven zijn de eindkwalificaties van de *bacheloropleidingen* geformuleerd in termen van grondige kennis van en inzicht in de systematiek, de belangrijkste leerstukken en problemen van een bepaald rechtsgebied. Daarnaast zijn de bacheloropleidingen gericht op het verwerven van inzicht in de systematiek van het recht mede door ‘het recht’ te bestuderen vanuit historische, rechtsvergelijkende en niet-juridische perspectieven. De zelfstudie betoogt dat de student in staat wordt gesteld om zelfstandig nieuwe ontwikkelingen en veranderingen in de diverse rechtsgebieden te duiden, een plaats te geven binnen het bestaande stelsel, en deze kritisch te bezien. De mondelinge, schriftelijke en onderzoeksvaardigheden die de studenten hiervoor dienen te verwerven zijn geëxpliciteerd in een zestal vaardigheden (zie bijlage D1).

De faculteit heeft gekozen voor het onderbrengen van alle voor de eisen van de Nederlandse beroepspraktijk vereiste rechtsgebieden in de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal Recht. Dit betekent dat de combinatie van een voltooide bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid of Fiscaal Recht en een willekeurige juridische masteropleiding, het voor de relevante beroepspraktijk vereiste ‘civiel effect’ oplevert. Dit ‘civiel effect’ is ook vereist voor studenten die na hun studie werkzaam willen zijn in de internationale rechtspraktijk.

De combinatie van een voltooide *bacheloropleiding Notarieel Recht* en een voltooide *masteropleiding Notarieel Recht* geeft toegang tot het beroep van (kandidaat)notaris. Met de aanvulling van het vak Strafrecht (5 EC) uit de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid kunnen de studenten die de notariële bachelor- en masteropleiding hebben voltooid, ook het ‘civiel effect’ verkrijgen dat hen toegang verschaft tot de rechterlijke macht en advocatuur in Nederland. Ook hier geldt dat studenten die een internationale carrière ambiëren (in de rechtspraktijk of advocatuur), in het bezit moeten zijn van het nationale ‘civiel effect’.

Vervolgopleidingen

Een bachelordiploma *Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht of Notarieel Recht* geeft toegang tot de volgende masteropleidingen van de faculteit: Arbeidsrecht, Privaatrecht, Publiekrecht, Fiscaal Recht. Voor deze laatste opleiding geldt dat studenten Rechtsgeleerdheid en Fiscaal Recht alleen toegang hebben tot het traject Internationaal en Europees Belastingrecht.

Een bachelordiploma Rechtsgeleerdheid geeft eveneens toegang tot de masteropleiding International and European Law. Dit geldt eveneens voor een bachelordiploma Fiscaal Recht mits aangevuld met het keuzevak Internationaal Publiekrecht (5 EC). Studenten die blijf geven van voldoende motivatie en een redelijk cijfergemiddelde hebben behaald, kunnen eveneens worden toegelaten tot de masteropleiding Informatierecht.

Indien de afgestudeerde bachelorstudent Rechtsgeleerdheid voldoet aan aanvullende eisen, zoals in het bijzonder een cijfergemiddelde van tenminste een 7.5, kan hij tevens in aanmerking komen voor toelating tot een van de selectieve masterprogramma’s die de faculteit aanbiedt: Commerciële rechtspraktijk (honours), International Criminal Law (een *joint*

programme met Columbia University School of Law), of een van de tweejarige onderzoeksmasters Informatierecht of Public International Law.

Afgestudeerde bachelorstudenten Notarieel recht met een cijfergemiddelde van ten minste een 7.5, komen in aanmerking voor toelating voor de honoursvariant Commerciële rechtspraktijk of de tweejarige onderzoeksmaster Informatierecht.

De bachelordiploma's Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht en Notarieel Recht geven eveneens toegang tot masteropleidingen die worden aangeboden door de zusterfaculteiten in binnen- en buitenland.

De zelfstudie stelt dat de bacheloropleiding en de masteropleiding Notarieel recht in feite een ongedeelde opleiding is. Met de invoering van de bachelor-masterstructuur is het notariële deel van de studie, het 3^e en het 4^e jaar, formeel in twee opleidingen opgeknipt. Hoewel het mogelijk is om na de notariële bacheloropleiding een andere masteropleiding dan de masteropleiding Notarieel Recht te doen, komt dit volgens de zelfstudie niet of nauwelijks voor omdat een notariële bacheloropleiding geen zelfstandige notariële beroepskwalificatie oplevert. De meeste studenten kiezen daarom voor de notariële masteropleiding, eventueel aangevuld met een fiscale masteropleiding of een van de andere doorstroom-masteropleidingen die de faculteit aanbiedt. Hierbij moet worden aangetekend dat een deel van de notariële studenten halverwege het bachelorprogramma overstappen naar Rechtsgeleerdheid. Een ander deel kiest ervoor beide opleidingen te combineren.

Masteropleidingen

Zoals hierboven vermeld levert een combinatie van een bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid of Fiscaal Recht met een van de masteropleidingen het voor de relevante beroepspraktijk 'civiel effect' op. De eindkwalificaties reflecteren algemene en juridische academische vorming doordat de student, naast het vergaren van kennis, een zelfstandige kritische houding tegenover het recht ontwikkelt.

De eindkwalificaties van de masteropleidingen bieden volgens de zelfstudies een basis voor rechtswetenschappelijk of met het recht verbonden wetenschappelijk onderzoek. Na afronding van één van de masteropleidingen beschikt de afgestudeerde over de kennis en competenties die een voorwaarde zijn om te worden toegelaten tot een promotietraject. Afgestudeerden kunnen tevens toegang krijgen tot een vervolgstudie in het buitenland.

Afgestudeerden van een van de masteropleidingen hebben daarnaast toegang tot de beroepsopleiding voor de advocatuur en de RAIO-opleiding (mits de afgestudeerde tevens een juridische bacheloropleiding heeft afgerond). Afgestudeerden van de masteropleiding Notarieel recht zijn gekwalificeerd voor de opleiding tot kandidaat-notaris.

De masteropleiding *Fiscaal Recht* kwalificeert voor toelating tot de beroepsopleiding van de Nederlandse Orde van belastingadviseurs. Daarnaast kunnen afgestudeerden worden toegelaten tot de beroepsopleiding van de Nederlandse Orde van advocaten indien het 'civiel effect' is behaald. Tot slot geeft de masteropleiding Fiscaal Recht indien het civiel effect is behaald, toegang tot de RAIO-opleiding.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en de masteropleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van de oriëntatie. Zij heeft onder facet 1 reeds vastgesteld dat de

eindkwalificaties van de opleidingen in voldoende mate aansluiten bij de eisen van de wetenschappelijke discipline en de relevante beroepspraktijk.

De eindkwalificaties van de bacheloropleidingen zijn academisch georiënteerd. De opleidingen beogen studenten op een niveau te brengen dat hen in staat stelt op een effectieve manier (meta) juridische bronnen te raadplegen, onder begeleiding een onderzoek voor te bereiden en uit te voeren en een samenhangend juridisch betoog te schrijven.

De commissie heeft bovendien vastgesteld dat de afgestudeerden van de bacheloropleidingen zonder verdere voorwaarden kunnen doorstromen naar diverse juridische masteropleidingen in Nederland. Daarnaast komen zij in aanmerking voor selectieve masteropleidingen.

Op basis van bestudering van de betreffende eindkwalificaties stelt de commissie vast dat de masteropleidingen kwalificeren voor een carrière op academisch niveau. De masteropleidingen beogen studenten in staat te stellen zelfstandig onderzoek te verrichten, deel te nemen aan het wetenschappelijke debat met betrekking tot het gekozen domein en of voorstellen te doen voor verder onderzoek. Afgestudeerden worden geacht een kritische houding aan te nemen ten aanzien van de literatuur.

De commissie heeft tevens vastgesteld dat de disciplinaire vaardigheden voor de beoogde beroepspraktijk goed zijn uitgewerkt in de eindkwalificaties. Afgestudeerden dienen bijvoorbeeld in staat te zijn vernieuwende juridische oplossingen aan te dragen en mondeling te presenteren voor een publiek van professionals en niet-professionals.

Tot slot heeft de commissie vastgesteld dat een combinatie van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en Fiscaal recht in combinatie met een van de masteropleidingen het voor de relevante beroepspraktijk vereiste ‘civiel effect’ oplevert. Voor de notariële bachelor- en masteropleiding geldt hetzelfde, mits studenten het vak Strafprocesrecht hebben behaald. De eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht komen tegemoet aan de beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris, en de bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht voldoen aan de eisen voor het lidmaatschap van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs.

Op grond van deze informatie komt de commissie tot het oordeel dat de opleidingen voldoen aan de criteria behorende bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Privaatrecht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Arbeidsrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Informatierecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Publiekrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International and European Law luidt het **voldoende**.

1.1.2. Programma

Beschrijving van de programma's

De programma's van de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht en Notarieel Recht zijn opgenomen in bijlagen E1 t/m E3.

Zoals onder het eerste facet is aangestipt, is met ingang van september 2009 een herzien *bachelorprogramma Rechtsgeleerdheid* ingevoerd. Het nieuwe programma stelt studenten in staat om zonder studievertraging een semester in het buitenland te studeren. Hiervoor is 30 EC vrijgemaakt in het curriculum. Studenten die geen buitenlandverblijf ambiëren volgen in dit semester een verdiepende minor. De faculteit biedt twee minoren aan die een geheel semester beslaan (30 EC), respectievelijk een onderzoeksminor en een 'togaminor'. Daarnaast wordt een aantal minoren van 15 EC aangeboden, waaronder een minor Rechten van de mens en een minor Arbeid en gezondheid. In alle gevallen kunnen de studenten de gekozen minor uitbreiden met de 5 EC van het verplichte onderdeel bacheloressay. Studenten kunnen onder bepaalde voorwaarden ook kiezen voor een niet-juridische minor.

Voor excellente studenten biedt de faculteit sinds 2004 een honoursprogramma aan, en sinds 2007 tevens een pre-honourstraject. Het pre-honourstraject – dat bestaat uit kennismakingscolleges en extra werkgroepen in het eerste semester – heeft als doel studenten in een vroeg stadium van hun studie te enthousiasmeren voor het honoursonderwijs. Het eigenlijke honoursprogramma start in het tweede semester. Honoursstudenten volgen naast het reguliere bachelorcurriculum een apart traject van 30 EC, bestaande uit een vak Rhetorica, een vak uit het aanbod van het Instituut voor Interdisciplinaire Studies van de UvA, workshops en een juridische minor naar keuze. Daarnaast krijgen honoursstudenten – ook voor de reguliere vakken – in aparte werkgroepen les. Van deze groep studenten wordt ook in het reguliere onderwijsprogramma meer verwacht dan van de reguliere student.

Masteropleidingen

In het hiervolgende wordt per opleiding een korte schets gegeven van de inhoud en opbouw van het curriculum. Voor een overzicht van de onderwijsprogramma's van de masteropleidingen wordt verwezen naar bijlage E4 t/m E10.

Masteropleiding Privaatrecht

De masteropleiding Privaatrecht biedt studenten verdieping in privaatrechtelijke vraagstukken. De opleiding kent op dit moment twee varianten: de variant Privaatrechtelijke rechtspraktijk en de honoursvariant Commerciële rechtspraktijk. Het curriculum van de variant Privaatrechtelijke rechtspraktijk bestaat uit 20 EC verplichte onderdelen, naast de

afstudeerscriptie van 10 EC. Indien bepaalde vakken nog niet zijn behaald in het bachelorprogramma, wordt hier 5 tot 10 EC verplichte onderdelen aan toegevoegd.

Daarnaast kiezen studenten voor ten minste 10 EC uit een lijst met gebonden keuzevakken. Maximaal 10 EC mag – na goedkeuring van de examencommissie en de coördinator van de masteropleiding – bestaan uit onderdelen van juridische of niet-juridische wetenschappelijke opleidingen, een practicum, stage, of een onderzoeksessay.

In tegenstelling tot het curriculum van de variant Privaatrechtelijke rechtspraak zijn alle onderdelen van de honoursvariant Commerciële rechtspraak, verplicht. Deze variant heeft een studielast van 85 EC.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De masteropleiding Arbeidsrecht biedt studenten een brede basis op het terrein van het (internationale) arbeidsrecht en het socialezekerheidsrecht. Daarnaast hebben studenten de mogelijkheid zich te verdiepen in specifieke delen van het arbeidsrecht, zoals het ambtenarenrecht en fiscale aspecten van het arbeidsrecht.

De masteropleiding Arbeidsrecht is opgebouwd uit 25 EC verplichte vakken, 25 EC keuzevakken, en 10 EC scriptie. Ook voor deze masteropleiding geldt dat maximaal 10 EC mag worden besteed aan onderdelen van andere juridische of niet-juridische wetenschappelijke opleidingen, een practicum, stage, of onderzoeksessay, mits goedgekeurd door de examencommissie.

Masteropleiding Informatierecht

De masteropleiding Informatierecht biedt studenten een brede basis op het domein van het Europese en (inter)nationale informatie- en intellectueel eigendomsrecht. Daarnaast hebben studenten de mogelijkheid zich verder te verdiepen, te verbreden en te specialiseren in deelgebieden zoals het auteursrecht, het industrieel eigendomsrecht, het octrooirecht, het telecommunicatierecht en het mediarecht. Door de selectie van keuzevakken kunnen studenten zich verdiepen in de internationale aspecten van deelgebieden van het informatierecht en/of het intellectuele eigendomsrecht. Zij kunnen desgewenst kiezen voor duidelijke specialisatie door het kiezen van de meer intellectueel eigendomsrechtelijke c.q. de meer informatierechtelijke verdiepingsvakken.

De opleiding is opgebouwd uit twee verplichte kernvakken Informatierecht en Intellectuele Eigendom (elk 10 EC), een aantal gebonden en vrije keuzevakken (samen 30 EC) en een scriptie van 10 EC. De opleiding biedt een ruim aanbod aan keuzeonderdelen. Ten minste de helft van de keuzeruimte dient te worden besteed aan een drietal gebonden keuzeonderdelen, waarvan ten minste twee van het Instituut voor Informatierecht (IViR). Met ingang van studiejaar 2010-2011 is een verplicht paper (5 EC) aan het curriculum toegevoegd. Vanaf dit jaar schrijven studenten een paper op het gebied van een van de kernvakken.

Als vrij keuzeonderdeel kan ook een practicum in de vorm van een stage (5 of 10 EC) worden gelopen. Praktijkstages (van ten minste 200 uur) zijn mogelijk bij o.a. een geselecteerd aantal in het ICT/IE-recht gespecialiseerde advocatenkantoren, ministeries (Justitie, EZ, OCW), auteursrechtorganisaties of particuliere merkenbureaus. De zelfstudie vermeldt dat een groot aantal masterstudenten voor deze mogelijkheid kiest. Tevens bestaan beperkte mogelijkheden bij het IViR een onderzoekstage van 300 uur (10 EC) te lopen.

Masteropleiding Publiekrecht

De masteropleiding Publiekrecht biedt studenten een brede basis op het terrein van het publiekrecht, inclusief de internationale dimensie daarvan. Studenten hebben de mogelijkheid zich te verdiepen in deelgebieden van het publiekrecht: staats- en bestuursrecht, strafrecht, militair recht en gezondheidsrecht. Deze specialisaties zijn in vier trajecten ondergebracht. Alle studenten Publiekrecht volgen het verplichte vak Beginselen van de Democratische Rechtsstaat (10 EC). Dit vak wordt twee keer per jaar aangeboden en beslaat een heel semester. Alle trajecten worden afgesloten met een masterscriptie van 10 EC.

Het traject 'Staats- en bestuursrecht' is gericht op specialisatie binnen het staats- en bestuursrecht. Het programma vraagt enerzijds een meer diepgaande analyse van de algemene leerstukken, en biedt anderzijds de mogelijkheid tot specialisatie op een deelgebied van het staats- en bestuursrecht, waaronder rechtsbescherming, kunst en recht, bescherming van grond- en mensenrechten, handhaving, de invloed van Europees recht op het algemeen deel van het staats- en bestuursrecht en de positie van de burger.

Naast het verplichte vak Beginselen van de Democratische Rechtsstaat (10 EC), kunnen studenten kiezen uit 22 keuzevakken. Daarnaast kunnen studenten voor maximaal 20 EC kiezen uit vakken van de afdeling Algemene Rechtsleer. Studenten hebben tevens de mogelijkheid deze 20 EC in te vullen met een aantal practica, waaronder een practicum Bestuursprocesrecht, de VAR-pleitwedstrijd en een studentenparlement. Na goedkeuring van de examencommissie kunnen studenten ook juridische en niet-juridische onderdelen van andere opleidingen in hun programma opnemen, of een stage volgen.

Met het traject 'Gezondheidsrecht' wil de faculteit voorzien in een maatschappelijke behoefte aan juristen met gespecialiseerde kennis op het gebied van de gezondheidszorg. Het traject maakt het studenten mogelijk om zich te verdiepen in de verschillende juridische vraagstukken waarvoor men in de gezondheidszorg wordt gesteld en biedt daarvoor een gevarieerd pakket keuzevakken aan.

Ook studenten die het traject Gezondheidsrecht kiezen, beginnen met het kernvak Beginselen (10 EC). Daarnaast volgen zij het verplichte vak Gezondheidsrecht (10 EC). 20 EC is gereserveerd voor gebonden keuzeruimte: de student kiest uit een achttal keuzevakken. De student kan 10 EC vrije keuzeruimte benutten voor een stage, of andere vakken die een duidelijk raakvlak hebben met het gezondheidsrecht.

Het traject 'Strafrecht' heeft tot doel verdieping aan te brengen op het strafrechtelijke terrein, namelijk op het nationaal strafrecht, het internationaal strafrecht of het militair (straf)recht. Deze richtingen kunnen echter ook worden gecombineerd waardoor de mogelijkheid ontstaat om zowel op het nationale als het op internationale maar ook op het militaire (straf) rechtelijk terrein verdiepende vakken te volgen. Daarnaast kunnen studenten hun kennis van het strafrecht ook verbreden of juist kiezen voor een interdisciplinaire benadering.

Naast het verplichte vak Beginselen, bestaat het programma uit 20 EC gebonden keuzeruimte, te kiezen uit een vijftal vakken. Eveneens 20 EC is gereserveerd voor vrije keuzeruimte, 17 keuzevakken zijn hiervoor aangewezen. Van deze 20 EC kan een student 10 EC besteden aan een juridische of niet-juridische onderdelen, een practicum of een stage.

Volgens de zelfstudie voorziet het traject 'Militair Recht' in een behoefte vanuit Defensie aan een specialistische opleiding voor (aankomende) militaire juristen en voorziet tevens in de mogelijkheid voor anderen die werkzaam zijn in een functie (of een dergelijke functie

ambieën) waar een diepgaande kennis van het militair recht vereist of gewenst zijn om deze gewenste specialistische kennis op academisch niveau te kunnen verwerven.

In tegenstelling tot de overige trajecten, bestaat het traject Militair Recht voor een groot deel uit verplichte onderdelen.

Masteropleiding Fiscaal recht

De masteropleiding Fiscaal recht biedt twee trajecten aan: een traject Internationaal en Europees belastingrecht en een traject Nederlands belastingrecht. Deze tweede variant is met name ontwikkeld voor zij-instromers vanuit het hoger beroepsonderwijs, die een loopbaan in de nationale belastingadviespraktijk ambiëren. Het traject Nederlands recht behandelt in het bijzonder de fiscale problematiek van particulieren, het Midden- en Kleinbedrijf en non-profitorganisaties. Het traject Internationaal en Europees belastingrecht is met name gericht op de fiscale problematiek van het grensoverschrijdend ondernemen, werken en investeren.

Beide trajecten bestaan voor 45 EC uit verplichte vakken, een keuzeonderdeel van 5 EC en een scriptie (10 EC).

Masteropleiding Notarieel recht

De masteropleiding Notarieel Recht biedt studenten een brede basis op onderdelen van het notariële recht, voor zover deze nog niet in de bacheloropleiding aan de orde zijn geweest. De opleiding bestaat voor 45 EC uit verplichte vakken, waaronder een practicum Estate Planning, een keuzeonderdeel van 5 EC en een scriptie (10 EC).

Masteropleiding International and European Law

De masteropleiding International and European Law kent vier varianten: Public International Law, International Trade and Investment Law, European Union Law en European Competition Law and Regulation. De vier varianten zijn verbonden door: a) twee gemeenschappelijk verplichte vakken en b) door een aantal gedeelde keuzevakken. Hieronder wordt een korte schets per variant gegeven, en tevens een overzicht van de verplichte vakken.

De twee gemeenschappelijke verplichte vakken zijn Law of Public International Organizations en International and European Law in the National Legal Order (beide 5 EC). In deze vakken komt zowel het internationale als het Europese recht aan de orde. Naast deze twee verplichte vakken, kennen alle varianten verplichte verdiepingsvakken en vrije keuzevakken. Per variant is het aandeel van de verplichte vakken verschillend; dit is groter bij de varianten die een specialisatie in economisch recht bieden (International Trade and Investment Law en European Competition Law and Regulation) dan bij de bredere varianten (Public International law en European Union Law).

De variant 'Public International Law' biedt studenten verdieping van hun kennis van de grondslagen van het internationale publiekrecht. Studenten kunnen zich binnen het programma specialiseren in een van de deelgebieden van het internationale publiekrecht, waaronder rechten van de mens, internationaal economisch recht, internationaal strafrecht of internationaal milieurecht. Het curriculum van deze variant bestaat uit 20 EC verplichte onderdelen, 30 EC vrije keuzeruimte en een scriptie van 10 EC.

De variant 'International Trade and Investment Law' richt zich op de internationale regelgeving met betrekking tot economische relaties tussen staten en regio's. Het programma focust op materiële en procedurele aspecten van het internationale handelsrecht zoals dat geldt in de Wereldhandelsorganisatie. Internationale geschilbeslechting op het gebied van

handel en investering vormt daarnaast een belangrijk deel van de studie. Het curriculum van deze variant bestaat uit 40 EC verplichte onderdelen, 10 EC vrije keuzeruimte en een scriptie van 10 EC.

De variant 'European Union Law' biedt studenten verdieping in de Europeesrechtelijke aspecten van verschillende nationaal- en internationaalrechtelijke rechtsgebieden. Studenten kunnen zich specialiseren in het Europese mededingingsrecht of het Europees constitutioneel recht, of in beide rechtsgebieden. Een breed pakket aan keuzeonderdelen maakt specialisatie in een specifiek rechtsgebied – zoals het institutionele recht, het externe Unierecht of het Unierecht betreffende personen – mogelijk. Het curriculum van deze variant bestaat uit 20 EC verplichte vakken, 30 EC vrije keuzeruimte en een scriptie van 10 EC.

Binnen de variant 'European Competition Law and Regulation' ligt de focus op Europese marktregulering. Deze variant richt zich met name op degenen die een loopbaan ambiëren als juridisch dienstverlener bij Europese bedrijven, Europese instellingen of nationale overheden en advocatenkantoren die te maken krijgen met marktregulering. In het programma wordt aandacht besteed aan zowel procedurele als materiële aspecten die relevant zijn voor de Europeesrechtelijke private rechtspraak. Het curriculum van deze variant bestaat uit 45 EC verplichte onderdelen, een keuzeonderdeel van 5 EC en een scriptie van 10 EC.

Deeltijdprogramma's

Alle bachelorprogramma's kunnen in deeltijd worden gevolgd: de zelfstudies van de respectieve bachelorprogramma's bevatten overzichten van de deeltijdvariant van de opleidingen. De bachelorprogramma's in deeltijd beslaan zes studiejaar. Deeltijdstudenten dienen ieder semester 15 EC te behalen.

De hier beoordeelde masterprogramma's worden eveneens in deeltijd varianten aangeboden. De zelfstudies van de masteropleidingen bevatten overzichten van het curriculum van de deeltijdvarianten. Deeltijdstudenten dienen ieder semester 15 EC te behalen. De masterprogramma's in deeltijd beslaan twee studiejaar. In alle blokken worden keuzevakken aangeboden. Een groot aantal vakken wordt in de avond aangeboden.

F4: Eisen WO

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor het programma van een HBO- of een WO-opleiding:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen relevante disciplines.
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Beschrijving

Uitgangspunt van de faculteit is dat al het onderwijs is gebaseerd op het facultair onderzoek. De zelfstudies stellen dat dit betekent dat het onderwijs aansluit bij de relevante ontwikkelingen in de onderscheiden rechtsgebieden die in de opleidingen worden gedoceerd. Docenten die bij de opleidingen zijn betrokken hebben grotendeels een gemengde aanstelling die bestaat uit een onderwijs- en een onderzoekscomponent: het is bij wijze van uitzondering dat docenten met uitsluitend een onderwijsaanstelling worden ingezet.

Een groot deel van de docenten is werkzaam in de relevante beroepspraktijk. De bachelorstudenten met wie de commissie gesproken heeft brachten naar voren dat docenten hun praktijkervaring veelvuldig inbrengen in het onderwijs. Docenten putten uit hun eigen beroepspraktijk of de actualiteit om de stof te illustreren of discussies uit te lokken. In werkgroepen wordt geoefend met casussen waarin tevens vaak actuele onderwerpen aan de orde worden gesteld. Een groot deel van de tentamens omvat casusposities die studenten dienen op te lossen.

Bacheloropleidingen

De zelfstudie vermeldt dat in de bachelorcurricula een zogenoemd vaardighedenlint is verweven, om te waarborgen dat studenten vaardigheden ontwikkelen op het gebied van wetenschappelijk onderzoek. De faculteit heeft er bewust voor gekozen de training en toetsing van vaardigheden te koppelen aan het vakinhoudelijke deel van het onderwijs. In 2009 heeft de faculteit in kaart gebracht op welke wijze de vaardigheden getoetst worden in de curricula (zie facet 11). In de moduleomschrijvingen is voor iedere module aangegeven op welke wijze het vaardighedenlint terugkomt in de toetsing van de module.

In het kader van het eerste vak Inleiding in de rechtswetenschap analyseren studenten wetenschappelijke teksten, jurisprudentie en wetgeving en schrijven zij een kort betoog waarin zij een antwoord moeten formuleren op een zelf geformuleerde probleemstelling. Studenten dienen hun betoog te onderbouwen met behulp van verschillende bronnen, zoals wetteksten, wetsgeschiedenis, artikelen uit vakbladen, jurisprudentie en internetbronnen. In een aantal vakken wordt schrijfvaardigheid geoefend en getoetst. In het vak Europese rechtsgeschiedenis dienen studenten een paper te schrijven. Daarnaast dienen studenten een aantal keer een mondelinge presentatie voor te bereiden, bijvoorbeeld bij het vak Algemene rechtsleer.

Studenten kunnen tijdens de bacheloropleiding een duaal traject volgen, een traject dat onderzoek en praktijk combineert. Een stage maakt geen deel uit van het curriculum. Studenten die een stage willen lopen, kunnen dit op eigen initiatief doen naast hun studie.

Tijdens het bezoek is het vaardighedenonderwijs een belangrijk onderwerp van gesprek geweest. Studenten van de bacheloropleidingen gaven aan dat zij behoefte hebben aan meer structurele aandacht voor schrijf- en onderzoeksvaardigheden in de curricula. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het formuleren van een goede onderzoeksvraag, de opbouw van een betoog, en het goed kunnen formuleren en argumenteren, en ook het mondeling presenteren. Studenten gaven wel aan dat zij vanaf het begin van hun opleiding gestimuleerd worden om een eigen mening te vormen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Studenten Rechtsgeleerdheid brachten naar voren dat vooral docenten van de meer reflectieve vakken, zoals Algemene Rechtsleer, verwijzen naar hun eigen onderzoek. Daarnaast stelden zij dat actualiteiten uit de praktijk ter sprake worden gebracht, zoals lopende strafprocessen. Hoewel studenten in verschillende vakken oefenen met presenteren en debatteren, maken deze vaardigheden in de meeste gevallen geen deel uit van de toetsing.

Docenten gaven aan dat zij positief staan tegenover het inbrengen van literatuur uit eigen onderzoek in colleges, omdat zij merken dat dit studenten motiveert. Zij gaven daarbij wel aan dat het inbrengen van eigen onderzoek of actualiteiten beperkingen heeft, omdat studenten over voldoende basiskennis moeten beschikken om het onderzoek of bepaalde actuele kwesties te kunnen plaatsen en begrijpen.

Voor studenten Rechtsgeleerdheid met een sterke wetenschappelijke voorkeur wordt een onderzoeksminor van 30 EC ontwikkeld die behalve theoretische onderdelen het zelf verrichten van onderzoek omvat. Studenten die belangstelling hebben voor een van de klassieke juridische beroepen kunnen vanaf 2009 de togaminor volgen waarin het onderdeel 'oefenrechtbank' is opgenomen.

Bacheloropleiding en masteropleiding Fiscaal Recht

Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat het onderzoek van docenten in voldoende mate terugkomt in het onderwijs, bijvoorbeeld doordat zij artikelen lezen die door hun eigen docenten zijn geschreven. Studenten vinden dat zij voldoende in aanraking komen met de beroepspraktijk, door de inzet van gastdocenten en doordat een groot aantal docenten tevens werkzaam is in de beroepspraktijk.

Het vaardighedenonderwijs komt op verschillende wijzen terug in de bacheloropleiding. In het kader van het vak Fiscaal bestuursrecht in het tweede jaar, stellen studenten aan de hand van een casus een bezwaarschrift op. Het hierin door de student ingenomen standpunt wordt vervolgens in een hoorzitting nader uitgewerkt. Ten tweede schrijven studenten bij het vak Loonheffingen een werkstuk over de gevolgen van de migratie van een werknemer vanuit Nederland naar een andere staat of vice versa.

Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij meer vaardigheidstraining terug zouden willen zien binnen de opleiding. Studenten brachten daarnaast naar voren dat zij meer Engelstalige literatuur zouden willen lezen, en colleges in het Engels zouden willen volgen, zodat zij meer gelegenheid hebben hun Engelse taalvaardigheid te trainen. Docenten zijn voornemens een aantal colleges in het Engels aan te bieden, maar overwegen hierbij een onderscheid te maken tussen studenten die dit niveau wel en niet aan kunnen.

In de masteropleiding worden in verschillende vakken onderzoeksvaardigheden getoetst. Bij de vakken Belastingheffing van ondernemingen, Fiscale winstbepaling, Europees belastingrecht en Internationaal belastingrecht schrijven studenten een essay. Bij het vak Fiscaal procesrecht schrijven zij een schriftelijk processtuk en houden zij een pleidooi. Zowel docenten als studenten gaven tijdens de visitatie aan dat zij positief staan tegenover het rollenspel dat hierbij centraal staat. De opleiding wordt afgesloten met een scriptie, die studenten mondeling verdedigen.

Bacheloropleiding en masteropleiding Notarieel recht

De zelfstudie beschrijft dat de opleiding Notarieel recht feitelijk een ongedeelde opleiding is. Tijdens het bezoek is door het opleidingsmanagement toegelicht dat er bewust voor gekozen is de notariële specialisatie te concentreren in het derde jaar van de bacheloropleiding en in de masteropleiding. Dit betekent dat het derde jaar van de bacheloropleiding vooral is gericht op kennisverwerving. In deze fase van de opleiding schrijven studenten geen essays. De bacheloropleiding Notarieel recht kent geen afstudeeropdracht. In de module Vennootschapsrecht moeten studenten wel opdrachten inleveren, waarvoor ze bronnen moeten zoeken en raadplegen.

De bachelorstudenten Notarieel recht met wie de commissie gesproken heeft, brachten naar voren dat er in de colleges veel aandacht is voor actuele kwesties in de notariële rechtswetenschap. In de module Notariële wet- en regelgeving worden lopende onderzoeksvragen aan de orde gesteld, en is er ook veel aandacht voor ethische kwesties die in de notariële praktijk een rol spelen. Studenten gaven wel aan dat zij iets eerder in de opleiding met concrete notariële documenten in aanraking zouden willen komen, zoals

contracten en notariële akten. Op deze manier zouden zij zich nog beter een beeld kunnen vormen over de wijze waarop de theorie in de praktijk gestalte krijgt.

De zelfstudie beschrijft dat in het practicum Estate Planning in de *masteropleiding Notarieel Recht* aandacht wordt besteed aan de vaardigheden die studenten nodig hebben om een werkstuk op academisch niveau te schrijven. Aan de orde komt bijvoorbeeld het destilleren van een heersende mening uit de vaak veelomvattende literatuur over een bepaald vraagstuk, het verschil tussen het in eigen woorden weergeven van een bepaalde opvatting en het plegen van plagiaat, en de vraag hoe rekening te houden met het beoogde publiek bij het schrijven van stukken.

Tot de opdrachten behoort ook elk jaar het schrijven van een kritisch essay. Tijdens het gesprek met de commissie gaven studenten aan dat de masteropleiding hen een goede voorbereiding biedt op de notariële praktijk. Zij worden geconfronteerd met verschillende opvattingen in het notariële vakgebied. De studenten zijn wel van mening dat het academische gehalte van de opleiding steviger zou moeten worden aangezet.

Masteropleiding Privaatrecht

Volgens de zelfstudie sluiten vakken die in het curriculum zijn opgenomen veelal direct aan op de onderzoeksterreinen (specialisaties) van de docent-onderzoeker die het vak geeft. Toch stelden studenten tijdens de visitatie dat docenten in de colleges niet regelmatig verwijzen naar eigen onderzoeksresultaten. Wel wordt er volgens studenten gebruik gemaakt van recente artikelen, en wordt tijdens de colleges door docenten verwezen naar nevenactiviteiten die zij uitvoeren.

Tijdens de visitatie gaven studenten aan dat er weinig aandacht is voor mondelinge vaardigheden. Schriftelijke vaardigheden komen volgens hen wel gestructureerd en voldoende aan bod en maken tevens deel uit van de toetsing.

Studenten die de variant Privaatrechtelijke rechtspraktijk volgen, kunnen diverse practica volgen zoals een Stage of het duaal leren-traject. In de zelfstudie wordt toegelicht dat bij de variant Commerciële rechtspraktijk – meer nog dan bij de variant Privaatrechtelijke rechtspraktijk – de nadruk ligt op het opleiden voor de juridische beroepspraktijk. Dit komt onder andere tot uiting doordat het programma voorziet in door praktijkdocenten verzorgde colleges.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De zelfstudie stelt dat de leerstoelgroep Arbeidsrecht een toonaangevende positie heeft in het nationale onderzoek op dit kennisdomein. Docenten van de leerstoel participeren in internationale discussies over arbeidsrechtelijke vraagstukken. Dit werkt door in het onderwijs doordat studenten actief bij arbeidsrechtelijke discussies worden betrokken, mede door de organisatie van (gast)discussiecolleges. De vakken in het curriculum sluiten veelal aan op de onderzoeksterreinen van de docent-onderzoeker die het vak geeft.

Tijdens de visitatie bevestigden studenten dat zij actief worden betrokken in lopende discussies binnen het vakgebied. Studenten gaven aan dat zij nog meer dan nu het geval is, gestimuleerd willen worden om zelf kritisch te denken. Tegelijkertijd realiseren zij zich dat hier grenzen aan zitten, omdat het aanleren van de basis van het materiële recht veel tijd in beslag neemt.

Studenten hebben de mogelijkheid in de keuzeruimte vakken te volgen die aansluiten bij de beroepspraktijk. Het vak Arbeidsrecht-Practicum geeft studenten de mogelijkheid deel te nemen aan een oefenrechtbank, waarin zij onder begeleiding van de docent processtukken en onderzoeksnotities opstellen en een pleidooi houden of een zitting leiden als rechter. De student kan ook kiezen voor een stage, of voor een duaal leren-traject. In vrijwel alle verplichte en keuzevakken wordt aandacht besteed aan vaardigheden die in de beroepspraktijk worden geveerd, bijvoorbeeld het oplossen van aan de realiteit ontleende casuïstiek.

Masteropleiding Informatierecht

Direct aan het begin van het studiejaar krijgen studenten Informatierecht een speciaal voor hen opgezette 'bibliotheekinstructie'. In deze drie uur durende verplichte cursus wordt onder meer geleerd hoe op efficiënte wijze relevante juridische informatie – wetgeving, jurisprudentie en literatuur – kan worden gezocht en gevonden. Studenten worden uitgenodigd om kennis te nemen van het gespecialiseerde IViR-Documentatiecentrum (DC).

Studenten zijn sinds 2010 verplicht één van de twee verplichte vakken uit te breiden met een paper van 5 EC. Om hen hierop voor te bereiden wordt in aparte bijeenkomsten aandacht besteed aan onderzoeksvaardigheden. Zij worden gewezen op de bronnen en literatuur van het DC. Tijdens het gesprek met de commissie gaven studenten aan dat de werkgroepen van de twee basisvakken niet gericht zijn op eigen meningsvorming, en dat zij dit als een gemis ervaren.

Tijdens het gesprek met studenten van de opleiding kwam naar voren dat docenten voorbeelden uit de eigen praktijk en actuele maatschappelijke kwesties gebruiken in de colleges. Studenten worden betrokken bij het instituut en worden uitgenodigd voor maandelijkse wetenschappelijke bijeenkomsten, waaronder symposia. In de werkcolleges worden onderwerpen aan de orde gesteld waar docenten onderzoek naar doen.

Docenten gaven aan dat soms jonge IViR-onderzoekers worden uitgenodigd om een gastcollege te verzorgen, waarin bijzondere onderwerpen die deel uitmaken van het door hen verrichte onderzoek aan de orde komen. Zoals vermeld kunnen studenten Informatierecht tevens een stage volgen.

Masteropleiding Publiekrecht

De zelfstudie stelt dat binnen de masteropleiding Publiekrecht, het onderwijs en het onderzoek nauw met elkaar verbonden zijn. De docenten zijn actief betrokken bij het wetenschappelijk onderzoek in hun vakgebied en de resultaten daarvan worden verwerkt in het onderwijs. In de zelfstudie worden per traject verschillende concrete voorbeelden gegeven van onderzoeksthema's die een plek krijgen in de mastercursussen. Voor een aantal vakken worden promovendi uitgenodigd voor een gastcollege over hun eigen onderzoek.

Bij het verplichte kernvak Beginselen van de democratische rechtsstaat spelen actuele ontwikkelingen een hoofdrol. Daarnaast schrijven studenten twee essays en geven zij een presentatie. Studenten brachten naar voren dat in deze module dwarsverbanden tussen de verschillende vakgebieden worden gelegd. Vanaf dit studiejaar mogen studenten het paper dat zij in het kader van dit vak moeten schrijven, relateren aan een onderwerp vanuit hun eigen traject, zodat meer verdieping mogelijk is. Studenten gaven aan dat het vak, dat een heel semester beslaat en waarvoor 10 EC is gereserveerd, scherpere eisen zou moeten stellen.

Studenten die de masteropleiding Publiekrecht volgen, hebben de mogelijkheid om diverse practica te volgen zoals de Oefenrechtbank strafrecht, Wetgevingspracticum, Studentenparlement, pleitwedstrijden (VAR, Vereniging voor bestuursrecht), onderzoeksprojecten en International Criminal Tribunals – Workshop. De studenten met wie de commissie gesproken heeft waren zeer te spreken over de oefenrechtbank, vooral omdat het hun de gelegenheid biedt om de geleerde theorie in praktijk te brengen.

Daarnaast wordt in de meeste vakken aandacht besteed aan vaardigheden die in de beroepspraktijk worden gevegd, zoals het opstellen van een betoog, het oplossen van een praktijkcasus, het houden van een presentatie, het verdedigen van een stelling en het voeren van een debat. Studenten uit alle trajecten worden uitgenodigd om hun scriptieonderwerp te selecteren uit de verschillende onderzoeksgebieden van de secties.

In het traject Staats en bestuursrecht wordt aandacht besteed aan veranderingen in de wetgeving. Sommige docenten zijn zelf betrokken (geweest) bij wetwijzigingen. Docenten proberen studenten te betrekken bij externe onderzoeksprojecten. Zo is een aantal studenten Staats- en bestuursrecht betrokken geweest bij onderzoek naar constitutioneel toetsingsrecht als bijdrage aan de verdediging van het wetsontwerp Halsema.

Studenten van het traject Strafrecht brachten tijdens het gesprek met de commissie naar voren dat in de masteropleiding hun analytisch vermogen goed op de proef wordt gesteld. De stof is weliswaar verdiepend, maar niet echt op onderzoek gericht.

Het traject Gezondheidsrecht is verbonden aan de sectie gezondheidrecht binnen het Amsterdam Medisch Centrum (AMC). Studenten van dit traject schrijven tijdens hun masteropleiding verschillende essays en papers ter voorbereiding op hun masterscriptie. Tijdens werkcolleges worden discussiepunten uit de literatuur besproken. De coördinator van het traject Gezondheidsrecht is voornemens het curriculum uit te breiden met een keuzevak Onderzoeksmethodologie.

Binnen het traject Militair recht wordt samengewerkt met de Militaire Defensie Academie. Het onderzoek dat door docenten wordt verricht en de publicaties die hieruit voortvloeien worden ingezet voor het onderwijs. De coördinator van het traject Militair recht gaf tijdens het gesprek met de commissie aan dat er in de verplichte vakken een prominente rol is voor methodische grondslagen van het vakgebied, bijvoorbeeld in het vak International and Humanitarian Law.

Masteropleiding International and European Law

In de gemeenschappelijk verplichte vakken van de masteropleiding *International and European Law* worden werkgroepen aangeboden waarin mondelinge vaardigheden en kritische analyse via discussies worden getraind. In de (gebonden) keuzevakken binnen de vier varianten wordt aandacht besteed aan mondelinge, schriftelijke en onderzoeksvaardigheden.

Studenten met wie de commissie gesproken heeft brachten naar voren dat er in de keuzevakken veel essays worden geschreven en dat zij op deze essays goede feedback ontvangen. Het programma waarborgt naar hun oordeel het trainen van onderzoeksvaardigheden en kennis van de onderzoeksmethodologie. In het gesprek met alumni werd dit beeld bevestigd: niet alleen had een aanzienlijk deel voor een promotietraject gekozen, ook voelden zij zich goed voorbereid op het verrichten van onderzoek. Zij hadden wel meer presentatietraining gewild. Alleen in het duaal leren-traject worden studenten expliciet betrokken bij het onderzoek van docenten.

In het curriculum is volgens studenten weinig ruimte voor reflectie. Het verbaast studenten dat bijvoorbeeld het Eurocentrische karakter van de rechten van de mens niet ter discussie wordt gesteld. Het vak Sources and Foundations dat verplicht is voor de varianten Public International Law en International Trade and Investment Law, wordt als positieve uitzondering genoemd. In dit vak worden klassieke concepten geproblematiseerd in het licht van moderne ontwikkelingen, waaronder de globalisering.

Beroepenveld

Vanuit alle masteropleidingen wordt een goede afstemming met de arbeidsmarkt nagestreefd door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties en werkgevers, onder meer door middel van gastdocentschappen en stages. Ook vinden in de masteropleidingen bezoeken plaats aan bijvoorbeeld de Rechtbank, het Gerechtshof, de Hoge Raad, banken, advocatenkantoren en het Kadaster.

Deze contacten uiten zich ook in het optreden van uit de rechtspraktijk afkomstige juristen als gastdocenten bij het onderwijs in diverse keuzevakken en in het kader van door studenten te lopen praktijkstages, zoals in de masteropleidingen Informatierecht en Arbeidsrecht.

Oordeel

De commissie heeft het programma van de bachelor- en masteropleidingen bestudeerd vanuit het perspectief van de eisen die aan een wetenschappelijke opleiding zouden mogen worden gesteld. De commissie heeft vastgesteld dat in de bachelor- en in het masteronderwijs veel aandacht is voor de actuele praktijk van de relevante beroepen. Zij waardeert de inzet van docenten om studenten te enthousiasmeren voor de beroepspraktijk. In het onderwijs wordt gebruik gemaakt van actuele wetenschappelijke literatuur en degelijke handboeken. De commissie adviseert de relatie van het onderwijs met het door docenten uitgevoerde onderzoek meer expliciet te maken voor studenten.

De commissie vindt het positief dat de faculteit het voornemen heeft een onderzoeksminor te ontwikkelen voor bachelorstudenten *Rechtsgeleerdheid*. Zij ondersteunt het voornemen van docenten *Fiscaal recht* om meer Engelstalig onderwijs aan te bieden maar adviseert om hierbij geen onderscheid te maken in het niveau van studenten. De commissie vindt dat van bachelorstudenten verwacht mag worden dat zij Engelstalige literatuur kunnen bestuderen en Engelstalig onderwijs kunnen volgen en stelt dat dit voor hen een goede voorbereiding is op de masteropleiding en de beroepspraktijk.

Onderzoeksvaardigheden

Aan een belangrijk criterium voor dit facet, namelijk dat het programma de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden waarborgt, wordt naar het oordeel van de commissie in de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel Recht* niet voldaan.

De commissie heeft vastgesteld dat in het vak Inleiding in de Rechtswetenschap studenten een klein onderzoek moeten uitvoeren. In het vak Algemene Rechtsleer wordt aandacht besteed aan de grondbeginselen van het recht, evenals rechtsfilosofische en rechtssociologische perspectieven. De commissie waardeert deze verplichte reflectieve component in de bachelorcurricula, maar heeft tevens vastgesteld dat er meer van studenten gevraagd mag worden.

De commissie waardeert de initiatieven en plannen van de faculteit op het gebied van het vaardighedenonderwijs in de drie bacheloropleidingen. Er is een begin gemaakt met het inventariseren van vaardigheden die reeds in het curriculum geoefend en getoetst worden.

De commissie is zich ervan bewust dat het vaardighedenonderwijs een lastig vraagstuk is voor opleidingen met grote studentenaantallen, zoals de rechtenopleidingen. Zij hecht echter veel waarde aan de academische vorming van basisjuristen. Een samenleving en een rechtsontwikkeling die zich permanent vernieuwen vragen van toekomstige juristen niet alleen praktische toepassingsvaardigheden, maar tevens het vermogen om deze ontwikkelingen te kunnen volgen, en rechtsvormend en rechtsvernieuwend te redeneren en te communiceren. De commissie stelt dat in de bacheloropleidingen voor deze vaardigheden een stevige basis moet worden gelegd.

De commissie heeft tijdens het bezoek en na bestudering van de curricula vastgesteld dat het vaardighedenbeleid van de faculteit meer consistentie en coördinatie behoeft. Het vaardighedenlint zoals dat is omschreven in de zelfstudie bleek bij een deel van de docenten en studenten niet bekend. Ook werd tijdens de gesprekken met studenten van verschillende opleidingen onvrede geuit over de mate waarin zij getraind worden in schriftelijke en mondelinge vaardigheden.

De opbouw en verdeling van oefening en toetsing van verschillende vaardigheden verdient naar het oordeel van de commissie speciale aandacht. De commissie adviseert om een coördinator aan te stellen die verantwoordelijk is voor de samenhang van de vaardigheden en de totstandkoming en toetsing binnen het vaardighedenlint (zie tevens facet 11).

De commissie heeft vastgesteld dat er belangrijke stappen zijn gezet om het vaardighedenonderwijs in de bacheloropleidingen te verbeteren. Op basis van de huidige situatie in de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Notarieel Recht kan de commissie echter geen voldoende uitspreken voor dit facet.

De commissie heeft vastgesteld dat in het tweede en derde jaar van de *bacheloropleiding Fiscaal Recht* vakken zijn geprogrammeerd waarin academische vaardigheden getoetst worden. Studenten leren een bezwaarschrift opstellen, en hun standpunt vervolgens mondeling te verdedigen. In het derdejaarsvak Loonheffingen schrijven studenten een werkstuk. Hoewel de algemene opmerkingen over het vaardighedenlint ook van toepassing zijn op de bacheloropleiding Fiscaal recht, heeft de commissie vastgesteld dat binnen dit programma de ontwikkeling van de onderzoeksvaardigheden voldoende wordt geborgd.

De commissie heeft vastgesteld dat de *bacheloropleiding Notarieel Recht* niet wordt afgesloten met een essay, en dat in het tweede en derde jaar van de opleiding slechts zeer beperkt aandacht is voor vaardigheden. In geen van de derdejaarsvakken wordt een essay geschreven ter afsluiting. Studenten dienen in sommige vakken weliswaar opdrachten te maken, maar schriftelijke en mondelinge vaardigheden worden niet getoetst. De commissie heeft tijdens het bezoek vastgesteld dat studenten dit als een gemis ervaren.

De commissie realiseert zich dat de notariële studie grondige kennis van uiteenlopende rechtsgebieden vereist en dat hierdoor de ruimte voor vaardigheden onderwijs beperkt wordt. Zij ziet echter wel mogelijkheden om de vaardighedentraining te intensiveren door bijvoorbeeld notariële studenten in aansluiting op het reguliere tentamen een essay te laten schrijven.

De commissie heeft vastgesteld dat het ongedeelde karakter van de opleiding op gespannen voet staat met het feit dat studenten met een bachelordiploma Notarieel Recht kunnen doorstromen naar een niet-notariële juridische masteropleiding. Tijdens het bezoek heeft de commissie vastgesteld dat een relatief groot aantal studenten gebruik maakt van deze

mogelijkheid. Met betrekking tot het ondeelbare karakter van de notariële opleidingen adviseert de commissie landelijk in overleg te treden.

Masteropleidingen

De commissie is van oordeel dat ook in de masteropleidingen de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden meer aandacht verdient. Dit geldt tevens voor de rechtsvergelijkende component in de mastercurricula. De commissie adviseert de opleidingen om dit steviger vorm te geven. Zij ziet mogelijkheden om bijvoorbeeld de rechtsvergelijking als een van de uitgangspunten te nemen om het onderwijs in onderzoeksmethodologie structuur te geven.

Masteropleiding Privaatrecht

De commissie concludeert dat het programma van de masteropleiding Privaatrecht voldoende aansluit bij ontwikkelingen in het onderzoek en de beroepspraktijk. Zij adviseert om koppeling naar het eigen onderzoek van docenten binnen het onderwijs sterker te expliciteren. Daarnaast suggereert zij om de aandacht voor en toetsing van mondelinge vaardigheden sterker aan te zetten, mede met het oog op de voorbereiding op de beroepspraktijk. Het programma voorziet volgens de commissie in voldoende training van schriftelijke vaardigheden.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De commissie heeft bestudeerd in welke mate actuele onderzoeks- en praktijkontwikkelingen terugkomen in het masterprogramma. Zij stelt dat de opleiding er in slaagt om studenten hiervan op regelmatige basis op de hoogte te stellen. Daarnaast heeft zij waardering voor de wijze waarop de opleiding in staat is om schriftelijke vaardigheden in het programma te verwerken en te toetsen, ondanks het grote aantal studenten (zie facet 10). Zij adviseert om daarnaast te zoeken naar een vorm waarin het opdoen en toetsen van mondelinge vaardigheden regelmatig aan de orde komt, en waarbij tevens de eigen oordeelsvorming wordt gestimuleerd.

Masteropleiding Informatierecht

De commissie heeft vastgesteld dat de opleiding op verschillende manieren studenten uitnodigt kennis nemen te nemen van het informatierechtelijke onderzoek dat binnen het Instituut voor Informatierecht wordt verricht. De commissie is positief over de bibliotheekinstructie en de wijze waarop het documentatiecentrum betrokken wordt in de opleiding. In de werkcolleges worden onderwerpen aan de orde gesteld waar de docenten onderzoek naar doen. Daarnaast heeft de commissie vastgesteld dat het onderwijs voldoende raakvlakken heeft met de actuele praktijk van de relevante beroepen. De commissie waardeert de mogelijkheid van een stage voor studenten Informatierecht.

Het is de commissie opgevallen dat van studentenzijde de breed gedragen wens werd uitgesproken tot het verder verstevigen van het academisch karakter van de opleiding. De commissie ziet mogelijkheden daartoe door meer reflectieve vakken aan het curriculum toe te voegen, of door de reflectieve component in de bestaande vakken te verstevigen, of, op zijn minst, meer zichtbaar te maken voor de studenten.

Masteropleiding Publiekrecht

De commissie heeft vastgesteld dat in het onderwijs in de masteropleiding Publiekrecht – met name in de keuzevakken – verbanden worden geslagen met het onderzoek. Deze verbanden zijn echter niet altijd herkenbaar voor studenten. De commissie adviseert de docenten om meer expliciet te verwijzen naar hun eigen onderzoek.

De commissie is tevens van mening dat de reflectieve component beter kan worden vormgegeven in de opleiding. Het kernvak Beginselen van de democratische rechtstaat zou hierin een sleutelrol kunnen spelen, mits er hogere eisen aan dit vak worden gesteld.

De commissie is positief over de Studentenrechtbank. Zij heeft waardering voor de enorme inzet die door de betreffende groep docenten gepleegd wordt om dit intensieve en voor studenten uitdagende traject aan te bieden. De commissie heeft waardering voor de aandacht die de coördinator binnen het traject Gezondheidsrecht besteedt aan onderzoeksmethodologie. Zij heeft met instemming kennisgenomen van het voornemen van dit traject om een keuzevak onderzoeksmethodologie te ontwikkelen en moedigt de faculteit aan een dergelijk vak in te richten voor alle masterstudenten.

Masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie heeft vastgesteld dat in de masteropleiding voldoende aandacht is voor onderzoeksvaardigheden. Op verschillende punten in het curriculum worden schriftelijke vaardigheden getoetst. Mondelinge vaardigheden komen aan bod tijdens het rollenspel (het pleidooi), tijdens de werkgroepen en de mondelinge verdediging van de scriptie.

Masteropleiding Notarieel Recht

De algemene vaststelling dat er in de masteropleidingen meer aandacht dient te worden besteed aan academische vorming, geldt ook voor de masteropleiding Notarieel recht. Uit de gesprekken met studenten en docenten is wel naar voren gekomen dat in de masteropleiding een goede koppeling wordt gemaakt met de relevante beroepspraktijk. De betrokkenheid van bevlogen docenten die tevens werkzaam zijn in de notariële praktijk, draagt hier in belangrijke mate aan bij.

De commissie is positief over het practicum Estate Planning dat een goede voorbereiding biedt op de scriptie. Zij heeft vastgesteld dat in het vak Successierecht een beroep wordt gedaan op de onderzoeksvaardigheden van studenten.

Masteropleiding International and European Law

Studenten hebben de mogelijkheid meer praktische of meer wetenschappelijk accent te leggen in het programma. Uit de gesprekken met studenten en docenten maakt de commissie op dat er een spanningsveld zou kunnen bestaan tussen de academische oriëntatie en de praktijkgerichtheid van de opleiding. De commissie is van mening dat reflectieve accenten steviger kunnen worden aangezet in de verschillende trajecten. Voor studenten met onderzoeksambities zou een keuzevak onderzoeksmethodologie waardevol kunnen zijn. De commissie heeft met genoegen vast kunnen stellen dat zowel studenten als alumni zich uitgedaagd voelden door de opleiding.

Alle masteropleidingen worden afgesloten met een scriptie van 10 EC, waarin studenten moeten laten zien dat zij op grond van eigen onderzoek een goed beargumenteerd wetenschappelijk betoog kunnen schrijven.

Op basis van bovengenoemde punten komt de commissie tot het oordeel dat de masteropleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F5: Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

In het najaar van 2009 zijn voor alle modules van de bacheloropleidingen leerdoelen geformuleerd. Deze leerdoelen zijn opgenomen in moduleomschrijvingen die voor studenten toegankelijk zijn via Blackboard.

De eindkwalificaties van de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht en Notarieel Recht kunnen volgens de respectieve zelfstudies worden verdeeld in vier hoofdgroepen:

- a. het verwerven van kennis van het positief recht op verschillende rechtsgebieden, kennis die uitdrukkelijk mede omvat die van de systematiek van het relevante rechtsgebied, de belangrijkste leerstukken en problemen;
- b. het verwerven van inzicht in de wijze waarop het Nederlands recht in toenemende mate onderdeel is van andere rechtsorden;
- c. het verwerven van een wetenschappelijke meta-attitude ten opzichte van het fenomeen recht in het algemeen en afzonderlijke rechtsgebieden in het bijzonder door het kennismaken met andere dan louter juridische benaderingswijzen;
- d. het verwerven van vaardigheden om de hierboven genoemde eindtermen zelfstandig en kritisch toe te passen.

De zelfstudies bieden het volgende overzicht waarin is weergegeven in welke vakken deze eindtermen worden gerealiseerd. Er is een onderscheid gemaakt tussen de door de drie opleidingen 'gedeelde' vakken en de opleidings specifieke vakken.

Eindkwalificatie a wordt verwezenlijkt in alle vakken in het bijzonder ook de vakken die corresponderen met de voornaamste rechtsgebieden: het overzichtsvak Inleiding in de rechtswetenschap, Aansprakelijkheidsrecht, Contractenrecht, Goederenrecht, Personen-, Familie- en Erfrecht, Ondernemingsrecht, Strafrecht, Constitutioneel Recht, Grondrechten, Europees recht. Daarnaast wordt deze eindkwalificatie verwezenlijkt in de vakken Strafrecht en Internationaal Publiekrecht (Rechtsgeleerdheid), in het vak Handelsrecht (Fiscaal recht) en in de volgende vakken van de bachelor- en masteropleiding Notarieel recht: Bestuursrecht, de belastingrechtelijke vakken, Notariële wetgeving, Huwelijksvermogensrecht, Erfrecht, Rechtsverkeer Onroerend Goed, Venootschappen- en Rechtspersonenrecht, Handelsrecht en Internationaal Publiekrecht.

Eindkwalificatie b komt aan de orde in de vakken Europees recht en tevens in alle andere vakken van de opleidingen. Daarnaast wordt eindkwalificatie b verwezenlijkt in het vak

Internationaal privaatrecht (Rechtsgeleerdheid), in de vakken Omzetbelasting/overdrachtsbelasting en Loonheffingen (Fiscaal recht) en in de internationaal privaatrechterlijke vakken van de bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht.

De derde eindkwalificatie (c) komt aan de orde in de vakken Inleiding in de Rechtswetenschap, Contractenrecht in Perspectief, Europese Rechtsgeschiedenis, Algemene Rechtsleer en Europees Recht. Tijdens het bezoek gaven studenten rechtsgeleerdheid aan dat zij in deze vakken kennismaken met de verschillende perspectieven waar vanuit het recht kan worden gezien. Daarnaast komt eindkwalificatie c aan de orde in de vakken Contractenrecht, Straf(proces)recht in perspectief, en Internationaal Privaatrecht (Rechtsgeleerdheid), in het vak Belastingrecht in Economisch Perspectief (Fiscaal Recht), en in de internationaal privaatrechterlijke vakken van de bacheloropleiding Notarieel Recht.

De hierboven onder (d) genoemde eindkwalificatie wordt volgens de zelfstudies gerealiseerd door middel van een in de diverse verplichte vakken geïntegreerd vaardighedenlint dat begint bij het vak Inleiding in de Rechtswetenschap en culmineert in het afsluitende bacheloressay.

De doelstellingen op het gebied van internationalisering zijn op de volgende wijze vertaald in de curricula. De module Europees recht maakt deel uit van het verplichte programma van de bacheloropleidingen. Studenten Rechtsgeleerdheid volgen tevens een verplicht vak Internationaal recht. In verschillende vakken in de bachelorcurricula wordt aandacht besteed aan de internationale en Europese dimensies van het recht. In het eerstejaarsvak Aansprakelijkheidsrecht wordt bijvoorbeeld het thema 'Principles of European Tort law' behandeld. In het vak Contractenrecht wordt ingegaan op de 'Draft Common Frame of Reference'. In het derdejaarsvak Arbeidsrecht wordt aandacht besteed aan Europese richtlijnen, bijvoorbeeld op het gebied van het stakingsrecht en het ondernemingsrecht.

Masteropleidingen

In de zelfstudies zijn overzichten opgenomen, waarin per module wordt aangegeven aan welke eindkwalificatie gewerkt wordt. Voor alle opleidingen geldt dat in de scriptie studenten moeten laten zien dat zij in staat zijn een samenhangend wetenschappelijk betoog te schrijven. Hieronder worden de belangrijkste karakteristieken per opleiding kort uiteengezet.

Masteropleiding Notarieel Recht

Uit het overzicht in de zelfstudie blijkt dat in alle vakken aan eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht wordt gewerkt. De vakken Belastingheffing van Ondernemingen en Erfrecht zijn tevens gericht op het verwerven van inzicht in de mate en wijze waarop het nationale recht in toenemende mate onderhevig is aan internationalisering. Het practicum Estate Planning speelt een cruciale rol in het verweven van onderzoeksvaardigheden. Ook leren studenten in dit practicum een samenhangend wetenschappelijk betoog te schrijven, en over de grenzen van het eigen vakgebied heen te kijken.

Masteropleiding Fiscaal Recht

Alle vakken van de masteropleiding Fiscaal Recht dragen bij aan de eindkwalificatie op het gebied van kennis en inzicht in het (internationale) belastingrecht en de ontwikkelingen daarbinnen. In de vakken Fiscaal proces, Fiscale winstbepaling, Internationaal belastingrecht en Inkomstenbelasting dga leren studenten literatuur, juridische bronnen en casus te analyseren en interpreteren en zelfstandig een literatuuronderzoek op te zetten. In de vakken Formeel Belastingrecht, Fiscaal Proces en Belastingrecht in Economisch Perspectief II wordt aandacht besteed aan de samenhang tussen bestuursrechtelijke en (bedrijfs)economische aspecten van het fiscaal recht.

Masteropleiding Privaatrecht

Uit het overzicht in de zelfstudie blijkt dat in bijna alle vakken de eindkwalificaties op het gebied van kennis en inzicht worden gerealiseerd. Het voor alle studenten verplichte vak European Contract Law speelt volgens het overzicht in de zelfstudie een sleutelrol in de realisatie van de vaardigheden op het gebied van onderzoek en het schrijven van een wetenschappelijk betoog. Dit vak wordt afgesloten met een open boek tentamen. In de verplichte vakken wordt structureel gewerkt aan inzicht in de ontwikkeling van en de samenhang tussen de diverse onderdelen van het privaatrecht. Voor een aantal keuzevakken schrijven studenten een essay.

Het curriculum van de masteropleiding Privaatrecht kenmerkt zich door een sterke focus op het contractenrecht. Docenten van de opleidingen brachten tijdens het gesprek met de commissie naar voren dat hierdoor in het verplichte onderwijs het aansprakelijkheidsrecht minder aan bod komt.

Masteropleiding Arbeidsrecht

In de verplichte vakken van de masteropleiding Arbeidsrecht ligt het accent op kennisverwerving. Daarnaast leren studenten in deze vakken vakliteratuur en nieuwe ontwikkelingen in het arbeidsrecht te begrijpen, interpreteren, toe te passen en kritisch te beoordelen en zelfstandig een literatuuronderzoek voor te bereiden en uit te voeren.

In geen van de verplichte vakken wordt gewerkt aan de eindkwalificatie die omschrijft dat studenten in staat zijn een samenhangend wetenschappelijk betoog te schrijven. Deze eindkwalificatie wordt volgens het schema alleen getoetst in het keuzevak Arbeidsrecht Practicum en de scriptie. Ditzelfde geldt voor deelname aan een wetenschappelijk debat. Tijdens de visitatie werd door docenten aangegeven dat studenten regelmatig opdrachten inleveren ter voorbereiding op de werkgroepen, waarin hun schrijfvaardigheden worden getoetst (zie facet 11).

Masteropleiding Informatierecht

De zelfstudie geeft aan dat in de basisvakken Informatierecht en Intellectuele Eigendom en in de gebonden keuzevakken Commerciële Communicatie en Recht, Patent Law en Telecommunicatierecht vakkennis wordt verdiept. Kennis over Europese en internationale aspecten van informatierecht wordt gerealiseerd in de gebonden keuzevakken International and European Copyright Law, Internationaal en Europees Industrieel Eigendomsrecht en International Media Law, Policy and Practice. Wetenschappelijk debatteren leren studenten in de overige gebonden keuzevakken.

Schriftelijke en onderzoeksvaardigheden worden vooral getoetst in de onderdelen Informatierecht (paperextensie), Intellectuele Eigendom (paperextensie) en de scriptie. Vanaf 2010 is het voor studenten verplicht om één paperextensie van 5 EC te schrijven op het gebied van één van de verplichte basisvakken.

Masteropleiding Publiekrecht

Uit de tabel in de zelfstudie blijkt bijna alle eindkwalificaties aan bod komen in het voor alle studenten verplichte vak Beginselen van de democratische rechtstaat. De eindkwalificatie die omschrijft dat studenten in staat zijn vakliteratuur en nieuwe ontwikkelingen te begrijpen, interpreteren en toe te passen wordt volgens het overzicht in de zelfstudie in bijna alle vakken getoetst. De eindkwalificatie die omschrijft dat studenten in staat zijn een wetenschappelijk betoog te schrijven wordt getoetst in de kernmodule 'Beginselen' en door de scriptie.

Daarnaast komt deze eindkwalificatie terug in enkele keuzevakken, waaronder de beperkt toegankelijke oefenrechtbank.

Masteropleiding International and European Law

De zelfstudie beschrijft dat het onderwijsprogramma van de masteropleiding International and European Law de eindkwalificaties grotendeels realiseert in de combinatie van verplichte gemeenschappelijke vakken en verplichte vakken binnen de varianten.

De eindkwalificaties op het gebied van kennis van het positief internationaal en Europees recht, waaronder de systematiek van het recht, de belangrijkste leerstukken, problemen en actuele ontwikkelingen worden verwezenlijkt in alle vakken van de masteropleiding. De verplichte vakken Law of Public International Organisations en International and European Law in the National Legal Order dragen in belangrijke mate bij aan het verwerven van inzicht in de wijze van ontwikkeling van het internationale en Europese recht.

Academische mondelinge, schriftelijke en onderzoeksvaardigheden worden getraind in tijdens het kleinschaliger onderwijs in de (gebonden) keuzevakken. Voor alle varianten van de opleiding is een aantal vakken aangewezen waarin vaardighedentraining een belangrijke component vormt. Tijdens colleges, seminars en werkgroepen worden studenten gestimuleerd hun mening over de besproken onderwerpen te uiten en te verdedigen in discussies met docenten en andere studenten. Daarnaast worden in (bijna) alle vakken de onderzoeksvaardigheden en schriftelijke vaardigheden gestimuleerd en getoetst door middel van papers, annotaties en korte schrijfofdrachten.

Oordeel

Bacheloropleidingen

In de beschrijving in de zelfstudies is inzichtelijk gemaakt in welke onderdelen van de programma's de verschillende eindkwalificaties aan de orde komen. De commissie heeft geconstateerd dat de eindkwalificaties voor elke module in concrete en toetsbare leerdoelen zijn vertaald. Daarnaast stelt zij vast dat de inhoud van de programma's studenten de mogelijkheid biedt om de leerdoelen te bereiken.

De commissie heeft vastgesteld dat de kenniscomponent van de eindkwalificaties stevig is verankerd in de curricula. De basisdisciplines van het recht die in de eindkwalificaties zijn opgenomen, zijn aanwezig in de programma's. De eindkwalificaties gericht op inzicht in de maatschappelijke, rechtsfilosofische en rechtshistorische context van het recht, worden vooral gerealiseerd in het vak Algemene Rechtsleer. Zoals onder facet 4 is vermeld, heeft de commissie waardering voor het verplichte karakter van deze reflectieve component in de bachelorcurricula. Dit vak draagt ook in belangrijke mate bij aan de realisatie van vaardigheden.

De commissie heeft vastgesteld dat de module Europese Rechtsgeschiedenis in belangrijke mate bijdraagt aan de realisatie van de eindkwalificaties waarin rechtsonwikkeling en de context van het recht centraal staan. In dit vak zit ook een duidelijk rechtsvergelijkende component. De commissie heeft eveneens vastgesteld dat het rechtseconomisch element (eindkwalificatie 6) goed zichtbaar is voor de studenten die de minor *Law and Economics* volgen, maar veel minder voor de andere studenten, aangezien de rechtseconomie geen deel uitmaakt van het verplichte curriculum van de opleiding.

Vaardigheden

Enige zorg heeft de commissie over de realisatie van de expliciete doelstellingen op het gebied van vaardigheden. Zij heeft kennisgenomen van het bewuste besluit van de faculteit geen apart vaardigheden vak meer aan te bieden. De commissie heeft waardering voor het voornemen van een vaardighedenlint, maar heeft tevens vastgesteld dat de implementatie van het vaardighedenlint een betere coördinatie vereist (zie tevens facet 4).

In de module Inleiding in de Rechtswetenschap worden studenten geïntroduceerd in onderzoeksvaardigheden en schrijfvaardigheid. De commissie heeft uit de gesprekken met studenten en docenten en na bestudering van de toetsmatrijzen en moduleomschrijvingen kunnen vaststellen dat er op verschillen plekken in het curriculum mondelinge en schriftelijke vaardigheden worden geoefend. Uit de panelgesprekken met studenten is gebleken dat zij behoefte hebben aan meer vaardighedentraining. Na bestudering van de moduleomschrijvingen heeft de commissie vastgesteld dat de toetsing van vaardigheden, en hiermee de waarborg voor het realiseren van de eindkwalificaties, verstevigd dient te worden. Zij heeft vastgesteld dat studenten die de extensieve variant kiezen nauwelijks vaardigheden trainen na de module Inleiding in de Rechtswetenschap.

De commissie heeft uit de gesprekken met studenten en docenten kunnen vaststellen dat aspecten van internationalisering van het recht voldoende geïntegreerd zijn in de curricula. Niet alleen door het aanbieden van speciale vakken, maar vooral door aandacht te besteden aan de toenemende invloed van internationale en Europese wetgeving op de nationale wetgeving in de algemene vakken. Studenten leren het specifieke karakter en de unieke elementen van het Nederlandse recht te herkennen. Ook wordt in het vak Internationaal Recht de koppeling gemaakt met het nationaal recht.

Hoewel de realisatie van de eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden aandacht behoeft, oordeelt de commissie dat de bachelorcurricula Rechtsgeleerdheid en Fiscaal Recht garanderen dat het merendeel van de eindkwalificaties gerealiseerd wordt. Zoals onder facet 20 wordt geconcludeerd, laten de eindwerken van beide opleidingen zien dat studenten in staat een stuk te schrijven dat inhoudelijk van voldoende niveau is. Op grond hiervan oordeelt de commissie dat de bacheloropleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

De commissie heeft voor de bacheloropleiding Notarieel Recht niet kunnen vaststellen of het het programma studenten in staat stelt de eindkwalificaties te bereiken. De commissie heeft wel vastgesteld dat het curriculum garandeert dat studenten kennis van het positieve recht verwerven. Ook leren studenten casuïstiek hanteren en kennis praktijkgericht toe te passen. Omdat bachelorstudenten Notarieel Recht geen bacheloressay schrijven, of vergelijkbare opdrachten maken in het derde jaar van de opleiding, is niet duidelijk geworden of zij voldoende beschikken over de vaardigheden om onder begeleiding een onderzoek voor te bereiden en uit te voeren en om een juridisch betoog te schrijven (vaardigheden e en f).

Masteropleidingen

De commissie heeft de overzichten bestudeerd waarin de eindkwalificaties worden gekoppeld aan de individuele programmaonderdelen. De commissie heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties voor elke module in concrete en toetsbare leerdoelen zijn vertaald. Over het algemeen geldt dat de eindkwalificaties gericht op kennisverwerving in een combinatie van verplichte vakken en (gebonden) keuzevakken getoetst worden. Eindkwalificaties gericht op vaardigheden en reflectie komen in de kleinschaliger keuzemodulen aan bod. Iedere masteropleiding wordt afgesloten met een masterscriptie, waarin studenten moeten laten zien dat zij in staat zijn een goed onderbouwd samenhangend wetenschappelijk betoog te

schrijven. Scripties worden beoordeeld volgens een vast beoordelingsschema. De commissie heeft vastgesteld dat de criteria in dit beoordelingsformat in voldoende mate de eindkwalificaties weerspiegelen. Zij adviseert de opleidingen erop toe te zien dat deze beoordelingscriteria structureel worden toegepast.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie stelt vast dat de inhoud van het bachelor- en masterprogramma studenten in staat stelt om de eindkwalificaties te bereiken. Het is de commissie opgevallen dat de bacheloropleiding zich pas vrij laat specifiek richt op het Fiscaal Recht. Zij waardeert de keuze om studenten eerst in voldoende mate te introduceren met de basis van het recht, voordat zij zich specialiseren in het fiscale recht.

Masteropleiding Privaatrecht

De commissie stelt dat de eindkwalificaties van de masteropleiding Privaatrecht adequaat zijn vertaald naar concrete leerdoelen. De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de eindkwalificaties te behalen. Een kanttekening die de commissie hierbij plaatst, heeft betrekking op de wijze waarop studenten de keuzeruimte kunnen invullen. Zij stelt dat de opzet hiervan waarborgt dat studenten inhoudelijk voldoende kennis op doen, maar de mogelijkheid creëert voor studenten om een vakkenpakket samen te stellen waarin niet alle te realiseren eindkwalificaties met betrekking tot vaardigheden aan bod komen. Zij adviseert de opleiding daarom om het vaardighedenonderwijs binnen het verplichte gedeelte en de keuzeruimte van het curriculum structureel in kaart te brengen en de keuzeruimte voor studenten waar nodig hierop aan te passen.

De commissie heeft opgemerkt dat het mogelijk is voor studenten om de masteropleiding Privaatrecht af te ronden, zonder verdieping van hun kennis over het aansprakelijkheidsrecht. Zij adviseert de opleiding te waarborgen dat studenten grondige kennis van het aansprakelijkheidsrecht verwerven.

De commissie heeft tijdens het bezoek vastgesteld dat de vakken Personen, familie- en erfrecht en Internationaal Privaatrecht zowel in de bacheloropleidingen als in de masteropleiding Privaatrecht worden aangeboden. Zij adviseert voor deze vakken duidelijke niveauverschillen aan te geven, en verschillende eisen te stellen aan bachelor- en masterstudenten.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De commissie is ervan overtuigd dat het programma van de masteropleiding Arbeidsrecht studenten in staat stelt om de eindkwalificaties en de daarop gebaseerde leerdoelen te behalen. Daarnaast is de opleiding in staat om, zoals reeds beschreven onder facet 4, het opdoen van schriftelijke vaardigheden voldoende te verweven in het programma, ondanks het grote aantal studenten.

Masteropleiding Informatierecht

De commissie heeft vastgesteld dat het programma van de masteropleiding studenten in staat stelt de eindkwalificaties te realiseren. Zij ondersteunt het besluit van de opleiding een paperextensie in aansluiting op één van de basisvakken verplicht te stellen. Op deze wijze wordt de schrijfvaardigheid steviger verankerd in het curriculum.

Masteropleiding Publiekrecht

De commissie heeft vastgesteld dat het curriculum het voor studenten mogelijk maakt de eindkwalificaties te bereiken. Hierbij wil de commissie wel opmerken dat door het grote

aantal keuzevakken in de trajecten Staats- en Bestuursrecht en Strafrecht het niet altijd gegarandeerd is dat studenten voldoende vaardigheden verwerven. De commissie adviseert voor deze trajecten, evenals de masteropleiding Privaatrecht, de werk- en toetsvormen in kaart te brengen en de keuzeruimte voor studenten waar nodig hierop aan te passen.

Daarnaast merkt de commissie op dat in het traject Strafrecht de literatuur en het studiemateriaal zich beperkt tot het nationale strafrecht. Tijdens het bezoek werd door betrokken docenten toegelicht dat dit een bewuste keuze is. Door een beperking tot het nationale strafrecht wordt naar het oordeel van de commissie een belangrijk perspectief gemist in de opleiding, te weten de effecten van het Europese en het internationale strafrecht op de ontwikkeling van het nationale strafrecht. De commissie adviseert de opleiding deze keuze te heroverwegen.

Masteropleiding International and European Law

De commissie heeft vastgesteld dat het programma van de masteropleiding International and European Law studenten in voldoende mate in staat stelt om de eindkwalificaties te realiseren. Na bestudering van moduleomschrijvingen heeft de commissie vastgesteld dat in een brede selectie van vakken mondelinge, schriftelijke en onderzoeksvaardigheden worden getraind. Tijdens het bezoek heeft de commissie opgemerkt dat het programma studenten de mogelijkheid biedt zich meer te richten op de internationale dan wel Europese rechtsorde. Zij adviseert de opleiding het verplichte deel voor alle trajecten te verstevigen, zodat het curriculum garandeert dat alle studenten grondige kennis in beide rechtsgebieden verwerven.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F6: Samenhang programma

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

De herziening van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is aanleiding geweest de openvolging van vakken in het programma te heroverwegen. Zoals eerder is vermeld, heeft de herziening van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid ook tot aanpassingen in de notariële en fiscale studieprogramma's geleid.

Het eerste vak Inleiding in de rechtswetenschap introduceert de studenten in perspectieven die 'rechtsgeleerdheid' relativiseren: internationalisering en meta-juridica. Om studenten al in het eerste jaar zoveel mogelijk kennis te laten maken met de voornaamste rechtsgebieden, is het vak Strafrecht verschoven naar het eerste jaar.

De drie bachelorcurricula worden gekenmerkt door een vaste volgorde van de vakken. De inhoud van sommige vakken vooronderstelt die van anderen vakken. In de zelfstudies

worden de volgende voorbeelden gegeven: het vak Grondrechten vooronderstelt zowel kennis van het constitutionele recht als van het internationale recht en het vak Contractenrecht in perspectief vooronderstelt kennis van het contractenrecht, voor de procesrechtvakken is kennis van het relevante materiële rechtsgebieden vereist. In het merendeel van de modulehandleidingen wordt voor studenten inzichtelijk gemaakt welke voorkennis vereist is voor het volgen van een bepaald vak.

De zelfstudies benadrukken dat de inhoudelijke samenhang voortdurend bewaakt wordt. Voor het eerste jaar is er een *taskforce* in het leven geroepen, waarin, behalve de voorzitter van de Facultaire Studenten Raad (FSR) en de onderwijsdirecteur, vertegenwoordigers van afdelingen en leerstoelgroepen zitting hebben die onderwijs verzorgen in dat eerste jaar. Deze taskforce heeft als doel het verbeteren van het studieklimaat in het eerste jaar. Dit betekent ook dat zij naar de inhoudelijke samenhang van het programma kijken. De bachelorraad 2^e en 3^e jaar bewaakt de samenhang van de daaropvolgende jaren.

De faculteit heeft onlangs besloten tot het invoeren van een portfoliosysteem in het bacheloronderwijs. De voornaamste doelstelling van het portfolio is het monitoren van de voortgang van studenten op het gebied van schriftelijke vaardigheden. Tijdens de opleiding krijgen studenten volgens een vast format feedback op heel specifieke punten. Zij dienen hun portfolio te kunnen overleggen aan docenten, zodat die kunnen bepalen of de student vooruitgang heeft geboekt op het gebied van vaardigheden. Het portfolio dient studenten ervan bewust te maken dat er op hun ontwikkeling wordt gelet. De zelfstudie stelt dat het hiervoor essentieel is dat docenten bereid zijn feedback te geven en dat zij dit op een constructieve manier doen. De faculteit overweegt docenten hiervoor speciale cursussen aan te bieden.

Voor de keuzeruimte van 30 EC in de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* biedt de faculteit vaste juridische minoren aan, die rond een bepaald thema zijn opgesteld, en dus zowel aansluiten bij de rest van het curriculum, als op zichzelf samenhangend zijn.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

In de zelfstudie wordt de verdeling van de fiscaalrechtelijke vakken over de bachelor- en de masteropleiding als volgt toegelicht. In de (beginfase van de) bacheloropleiding komen met name die vakken aan bod die de studenten in staat stellen de structuur en samenhang van een belastingwet goed te doorgronden. Studenten verwerven eerst kennis van het materiële belastingrecht, en verdiepen zich vervolgens in het fiscale bestuurs(proces)recht. In de masterfase zijn die vakken ondergebracht waarbij, gelet op de onderzoeksprofilering van de faculteit en de daarmee gepaard gaande internationaalrechtelijke oriëntering, de faculteit zich onderscheidt van haar zusterfaculteiten.

De inhoudelijke samenhang in het *masterprogramma* wordt in de zelfstudie als volgt toegelicht: In eerste blok wordt het vak Belastingheffing van ondernemingen aangeboden. Dit is een inleiding in de winstbelastingen. Bij het vak Fiscale winstbepaling worden verschillende facetten van de winstbelastingen verdiept en wordt een relatie gelegd tussen de winstbelasting in de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. De opgedane kennis wordt vervolgens toegepast in het essay.

In het traject Internationaal en Europees belastingrecht wordt vervolgens in het tweede semester aandacht besteed aan het internationale en Europese belastingrecht waarna bij de vakken belastingheffing van concerns en Europees belastingrecht de interactie van het nationale, internationale en Europese belastingheffing in de setting van een multinationalaal

opererende onderneming wordt bestudeerd. In het kader van deze interactie vervullen de essays – mede in het kader van de verdieping van de onderzoeksvaardigheden – een belangrijke rol.

Studenten die het traject Nederlands belastingrecht kiezen volgen in het vierde blok het vak Inkomstenbelasting-dga waarin interactie plaatsvindt tussen zowel de belastingheffing op het niveau van de vennootschap, de aandeelhouder als de werknemer. Hierbij komt de kennis opgedaan bij de vakken Inkomstenbelasting, particulieren, Successiewet en belastingen van rechtsverkeer, Loonheffingen in hun onderlinge samenhang aan de orde. De opgedane kennis wordt vervolgens toegepast in een essay.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

De eerste twee jaren van de bacheloropleiding volgen studenten samen met de studenten Rechtsgeleerdheid en Fiscaal recht. Het derde jaar van de bacheloropleiding Notarieel recht en het eerste jaar van de masteropleiding vormen samen de notariële specialisatie. De zelfstudie vermeldt dat het curriculum zorgvuldig is opgebouwd waarbij rekening is gehouden met nodige voorkennis. In de zelfstudie worden verschillende voorbeelden gegeven, waaronder het vak Huwelijksvermogensrecht, dat na Personen, familie- en erfrecht is geplaatst. Studenten moeten eerst weten wanneer er sprake is van een geldig huwelijk voordat zij inzicht kunnen verwerven in de vermogensrechtelijke gevolgen hiervan. In het practicum Estate planning, dat in het tweede semester van de masteropleiding is ondergebracht worden studenten geacht kennis van een groot aantal vakken te integreren.

Masteropleiding Privaatrecht

Het verplichte vak European Contract Law heeft een sterk rechtsvergelijkende component. Aan de hand van specifieke casus wordt een rechtsvraag naar het recht van verschillende lidstaten van de EU, het materiële Europese recht en soft law (Ontwerp Gemeenschappelijk Referentiekader) opgelost. Hierdoor doen studenten tevens kennis op van de rechtssystemen van andere (Europese) landen en het Europese recht. Ook het tweede verplichte vak, Insolventierecht, komt de samenhang tussen de diverse rechtsfiguren en leerstukken aan bod. De zelfstudie noemt het vak bij uitstek een ‘integratievak’ omdat hierin het contractenrecht, goederenrecht, ondernemingsrecht, internationaal privaatrecht en burgerlijk procesrecht in hun onderling verband ‘samenkomen’ ter bepaling van de rechtspositie.

De student heeft de gelegenheid om een op zijn eigen interesse afgestemde keuze te maken uit tal van keuzevakken, die allen zowel een verdieping van het algemene privaatrecht als van de verplichte vakken inhouden. Vanaf studiejaar 2010 worden deze keuzevakken gepresenteerd in zogenaamde profielen (zie bijlage E4), zodat studenten ondersteund worden in het maken van keuzes die leiden tot een coherent vakkenpakket dat volledig aansluit op hun interesses en beroepsmogelijkheden. In deze zin kunnen studenten bijvoorbeeld ondernemingsrechtelijk of familierechtelijk afstuderen. Een andere mogelijk is bijvoorbeeld dat studenten zich meer richten op de sociale kant van het recht.

Tijdens het bezoek brachten studenten naar voren dat de profielen voldoende ondersteuning bieden om een samenhangend vakkenpakket samen te stellen. Studenten waarderen de vrijheid die het programma hen biedt. Zij hebben het liefst een zo groot mogelijke keuzeruimte.

De focus van de *masteropleiding Privaatrecht, variant Commerciële rechtspraktijk (honours)* ligt op de commerciële adviespraktijk. Hiervoor is kennis vereist van het vennootschaps- en rechtspersonenrecht, het financieel recht, het mededingingsrecht, het insolventierecht en

financieringsconstructies. In het curriculum zijn een zestal corresponderende vakken opgenomen (zie bijlage E4). Bij internationale fusies en overnames spelen fiscale aspecten vaak een rol. Om die reden is in het programma het vak (Europees) Belastingrecht opgenomen. De benodigde kennis op het terrein van contracten en het voeren van arbitrages wordt aangeboden in de vakken EC Private International Law, European Contract Law en International Commercial Arbitration.

In de door praktijkdocenten aangeboden masterclasses ten slotte, doen studenten praktijkkennis op en leren zij hoe de theorie kan worden toegepast in concrete praktijksituaties.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De zelfstudie beschrijft dat in de masteropleiding Arbeidsrecht zowel privaatrechtelijke als publiekrechtelijke aspecten van het arbeidsrecht worden behandeld. De verplichte onderdelen kunnen worden onderverdeeld in vier pijlers: het Nederlandse arbeidsrecht, het internationale arbeidsrecht, het socialezekerheidsrecht en het publieke arbeidsrecht. De eerste pijler wordt gekenmerkt door verdieping van het individuele en collectieve arbeidsrecht (Arbeidsrecht Individueel en Arbeidsrecht Collectief, tevens verschillende keuzevakken.). Daarnaast wordt de student geleerd op overstijgende wijze te denken over maatschappelijke problemen vanuit een sociaaleconomische en arbeidsrechtelijke invalshoek (Arbeidsrecht Capita Selecta).

In het vak Internationaal Arbeidsrecht wordt de kennis van de student ontwikkeld en verdiept met betrekking tot het internationale en grensoverschrijdende arbeidsrecht (tweede pijler). Als derde pijler binnen de verplichte onderdelen van de masteropleiding Arbeidsrecht wordt de student ingeleid in het socialezekerheidsrecht, waarbij de nadruk ligt op het inzicht krijgen in het socialezekerheidsstelsel en de samenhang met het arbeidsrecht (Socialezekerheidsrecht). De vierde pijler wordt gekenmerkt door het publieke arbeidsrecht. De student verwerft kennis met betrekking tot het ambtenarenrecht, de overheid als arbeidsorganisatie en het arbeidsomstandighedenrecht.

De keuzeonderdelen die aangeboden worden in de masteropleiding Arbeidsrecht hebben alle één of meer raakvlakken met de hierboven genoemde verplichte onderdelen. Hierin kunnen studenten differentiëren.

Masteropleiding Publiek recht

Het overkoepelende verplichte vak Beginselen van de democratische rechtstaat biedt de basis voor de verbreding en verdieping in de rest van het programma. Het vak biedt het vereiste perspectief op de relatie tussen de andere vakken binnen het domein en de (aanverwante) rechtsgebieden waarvan zij deel uitmaken. De masteropleiding is ingedeeld in vier trajecten.

In het traject Staats- en Bestuursrecht vormt de legitimiteit van het overheidsoptreden de rode draad in het programma. De legitimiteitsvraag komt in verschillende gedaanten naar voren. Door een gerichte keuze kunnen studenten bovendien een pakket samenstellen rond een inhoudelijk thema, zoals rechtsbescherming, kunst en recht, bescherming van grond- en mensenrechten, handhaving, en de positie van de burger. Voor Kunst en recht is er een aanbevolen route, voor de andere thema's zal deze in de loop van 2010-2011 worden ontwikkeld.

Centraal thema in het traject Gezondheidsrecht zijn juridische aspecten van de gezondheidszorg met als belangrijkste 'rode draden': de betekenis van grond- en mensenrechten, regulering van de gezondheidszorg, spanning tussen 'staat' en 'markt', de

verhouding tussen wetgeving en (professionele) zelfregulering en doorwerking Europees recht in de gezondheidszorg. In het verplichte basisvak Gezondheidsrecht komen de onderscheiden deelgebieden en deelthema's in onderlinge samenhang aan de orde. Het biedt daarmee een kader voor het daarop volgend onderwijs. De gebonden keuzevakken zijn gericht op verdieping op verschillende deelgebieden.

In het traject Strafrecht heeft de student door middel van gebonden keuzevakken enige ruimte voor het leggen van eigen accenten binnen de studie. Men kan kiezen uit een verdieping van het nationale strafrecht dan wel het internationale strafrecht. Men kan echter ook kiezen voor een verdieping van het strafprocesrecht of voor een verdieping van het (materiële) strafrecht of een combinatie van beide. In de vrije keuzeruimte kan vervolgens worden gekozen voor een verbreding in het strafrecht, een verdieping in het militaire (straf)recht, of een interdisciplinaire benadering.

Het traject Militair recht bestrijkt de belangrijkste nationale en internationale rechtsgebieden binnen het vakgebied. De verplichte vakken vormen de kern van de opleiding en gelden als beroepseisen vanuit de Militair Juridische Dienst Krijgsmacht (MJDK) voor het uitoefenen van de functie van militair jurist, in het bijzonder van juridische adviseur bij operationele eenheden en hoofdkwartieren. De aanbevolen keuzeruimte (10 EC) geeft de mogelijkheid van verdere verdieping of verbreding binnen het vakgebied en biedt tegelijkertijd een breder perspectief op de relatie tussen de hoofdvakken binnen het domein en de aanverwante rechtsgebieden waarvan zij deel uitmaken. De student heeft enige ruimte voor het leggen van eigen accenten binnen de studie, mede rekening houdend met zijn/haar belangstelling en waar relevant, zijn of haar functie binnen of buiten Defensie.

De programmacoördinator Militair Recht houdt een persoonlijk gesprek met alle deelnemers in het eerste semester om advies en assistentie te geven over de invulling van de keuzeruimte en het tijdig selecteren van een scriptie onderwerp te bevorderen.

Masteropleiding Informatierecht

In het eerste semester volgen studenten de twee basisvakken, Informatierecht en Intellectuele Eigendom. De door de IViR-docenten verzorgde gebonden keuzevakken in het tweede semester sluiten direct aan op de basisvakken. Zo bouwen de vakken International and European Copyright Law, Patent Law en Internationaal en Europees Industrieel Eigendomsrecht alle direct voort op het basisvak Intellectuele eigendom. De gebonden keuzeonderdelen Telecommunicatierecht, Informatierecht – capita selecta en International Media Law, Policy and Practice, bouwen vooral voort op het basisvak Informatierecht.

Masteropleiding International and European Law

De overkoepelende verplichte vakken Law of Public International Organizations en International and European Law in the National Legal Order, vormen de basis voor de verbreding en verdieping die later in het programma plaatsvindt. Deze vakken belichten de formele, systematische en structurele aspecten van internationaal en Europees recht. De masteropleiding is ingedeeld in vier varianten die voortbouwen op deze gemeenschappelijke basis. Per variant wordt de onderlinge samenhang op eigen wijze gerealiseerd.

In de varianten Public International Law en European Union Law ligt de nadruk op de keuzevrijheid van de student om een eigen specialisatie binnen de respectieve rechtsgebieden van het internationaal publiekrecht of het Europees recht op te bouwen. Het is voor studenten mogelijk, door middel van een gerichte selectie uit de lijst keuzevakken, zich te specialiseren in één van de materiële rechtsgebieden van respectievelijk het internationaal

publiekrecht of het Europese recht. Studenten van beide varianten kunnen tevens kiezen voor een specialisatie in een bijzonder rechtsgebied, zowel op Europees als internationaalrechtelijk niveau.

Studenten van de variant Public International Law wordt eerst verdieping van hun kennis van de grondslagen van het internationaal recht geboden in de voor deze variant verplichte vakken Sources and Foundations of International Law en State Responsibility in International Law (samen 10 EC). Vervolgens vindt in de gebonden keuzevakken verdieping plaats op een aantal gekozen onderdelen.

Het programma European Union Law biedt studenten de keuze tussen twee sporen: ofwel een materieelrechtelijke opbouw die uitgaat van het vak European Competition Law, ofwel een institutionele opbouw waarbij het vak European Constitutional Law centraal staat. Studenten kunnen echter ook beide vakken kiezen en daarmee hun opleiding een brede Europeesrechtelijke dekking geven. De ruime lijst van keuzevakken maakt dat studenten het gekozen spoor (materieel/institutioneel/algemeen) gedurende het programma kunnen blijven volgen.

De zelfstudie vermeldt dat het voor een behoorlijk aantal studenten mogelijk is een keuzevak te selecteren waarbij ook vaardigheden ruimschoots aan bod komen en de begeleiding intensief is, zoals Amsterdam International Law Clinic, International Law in Domestic Courts en de Moot Courts.

De varianten International Trade and Investment Law en European Competition Law and Regulation hebben een duidelijk beroepsprofiel. De inhoudelijke samenhang van de curricula van deze varianten wordt in belangrijke mate gewaarborgd door een groot aantal verplichte vakken (35 EC) die voortborduren op de voor alle varianten gemeenschappelijk verplichte vakken en met name meer kennis en verdieping geven op respectievelijk het gebied van het internationaal economisch recht of van het Europees economisch recht (zie de beschrijving van het programma).

Na de verplichte vakken kiezen studenten van de variant International Trade and Investment Law voor het vak Development Issues in International Trade Law of het vak International Investment Arbitration. De overige 10 EC worden geselecteerd uit een kleine lijst gebonden keuzevakken, die alle goed aansluiten bij de specialisatie die studenten via de verplichte vakken hebben verworven.

Voor studenten European Competition Law and Regulation is tevens het vak EU Legal Remedies verplicht, zodat studenten ook de procedurele aspecten die relevant zijn voor de Europeesrechtelijke private rechtspraktijk bestuderen. Daarnaast blijven nog 5 EC over voor keuzevakken, die studenten uit een gebonden lijst kunnen kiezen; deze vakken sluiten aan bij de verdieping in het Europees economisch recht die het programma biedt.

Voor alle varianten geldt dat de scriptie de afsluiting vormt. In de scriptie worden de eerder tijdens het programma opgedane kennis en vaardigheden benut en zijn ze in onderlinge samenhang beoordeelbaar.

Tijdens het bezoek werd door studenten bevestigd dat de twee overkoepelende verplichte vakken als kapstok dienen voor de rest van het programma. Zij kunnen keuzevakken selecteren rond meer internationale of meer Europese aspecten van het recht. Studenten en alumni waarderen de keuzemogelijkheden die het programma hen biedt. Een aandachtspunt

is volgens hen dat studenten de mogelijkheid hebben zich vrijwel uitsluitend te richten op het Europese dan wel internationale recht, terwijl de naam van de opleiding suggereert dat de afgestudeerde in beide rechtsgebieden is ingevoerd (zie facet 5).

Oordeel

Bacheloropleidingen

De commissie heeft vastgesteld het vakinhoudelijke deel van de bachelorcurricula met zorg is samengesteld. Zij vindt het positief dat het representatieve karakter van de propedeuse versterkt is door het vak Strafrecht naar het eerste jaar te verplaatsen. In de moduleomschrijvingen is voor het merendeel van de modules benodigde voorkennis aangegeven.

De commissie heeft waardering voor de *Taskforce eerstejaar* en de bachelorraad voor het tweede en derde bachelorjaar, waarin de samenhang van de programma's wordt bewaakt. Zoals beschreven onder facet 4, adviseert de commissie om een aparte vaardighedencoördinator aan te wijzen om te borgen dat de vaardigheden voldoende samenhangend worden geoefend en getoetst. Ook dient de wijze waarop docenten de vaardigheden integreren in hun onderwijs, beter te worden afgestemd.

De commissie vindt het initiatief om middels een portfolio de voortgang van studenten op het gebied van schriftelijke vaardigheden zichtbaar te maken en daarmee beter te monitoren, plannen en beoordelen positief. De commissie denkt dat door dit portfolio, en door het hanteren van het vaste beoordelingsformat dat recentelijk is ontwikkeld, de impliciete samenhang van het programma meer zichtbaar wordt voor studenten. De commissie vindt dit een belangrijke toegevoegde waarde van een coherent vaardighedenlint.

Masteropleiding Notarieel Recht

De commissie heeft vastgesteld dat de masteropleiding Notarieel recht een inhoudelijk samenhangend programma biedt, waarin een duidelijke opbouw is van kennis en inzicht. De commissie heeft waardering voor het practicum Estate planning waarin heel expliciet aan integratie van verschillende kennisvelden wordt gewerkt.

Masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie heeft vastgesteld dat het programma zorgvuldig is samengesteld en dat de inhoudelijke samenhang van het programma goed gecommuniceerd wordt naar studenten. Studenten schrijven verschillende essays waarin zij verworven kennis en inzicht uit verschillende vakken moeten integreren.

Daarnaast heeft de commissie vastgesteld er door de docenten voldoende initiatief wordt genomen om de samenhang binnen het programma te waarborgen. De modulecoördinator is aanwezig bij de colleges, in het geval er een gastdocent wordt ingezet. Daarnaast heeft de commissie tijdens de visitatie gemerkt dat er afstemming plaatsvindt tussen de docenten. Op deze manier wordt ook samenhang op programmaniveau gewaarborgd. De commissie komt daarom tot het oordeel 'goed' voor de masteropleiding Fiscaal Recht.

Masteropleiding Privaatrecht

Ondanks de relatief grote keuzeruimte slaagt de opleiding Privaatrecht er volgens de commissie in om voor iedere student een inhoudelijk samenhangend programma op te stellen. De opleiding heeft dit weten te realiseren door profielen op te stellen die een inhoudelijk samenhangende keuze waarborgen. Een kanttekening die zij hierbij heeft is reeds aangegeven onder facet 5, namelijk dat de samenhang in het vaardighedenonderwijs en het

realiseren van alle eindkwalificaties op het gebied van vaardigheden op dit moment niet wordt gewaarborgd. Zij adviseert de opleiding om deze samenhang in kaart te brengen en de profielen hierop af te stemmen.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De commissie oordeelt dat het programma van de masteropleiding Arbeidsrecht inhoudelijk samenhangend is en helder is ondergebracht in vier pijlers. Naar het oordeel van de commissie draagt de beperkte keuzeruimte bij aan een coherent onderwijsprogramma. De commissie is positief over het verplichte vak Arbeidsrecht Capita Selecta, waarin studenten op overstijgende wijze leren denken over maatschappelijke problemen vanuit een sociaaleconomische en arbeidsrechtelijke invalshoek. De commissie komt op grond van deze overwegingen tot het oordeel 'goed' voor de masteropleiding Arbeidsrecht.

Masteropleiding Informatierecht

De commissie heeft vastgesteld dat de twee verplichte onderdelen van de masteropleiding Informatierecht een brede introductie bieden in de verschillende aspecten van het Informatierecht. Doordat veel verschillende onderwerpen de revue passeren, schuilt het gevaar dat er weinig ruimte is voor reflectie en meningsvorming. De commissie adviseert hier in de werkgroepen meer aandacht aan te besteden.

De commissie heeft verder vastgesteld dat de keuzevakken voortborduren op de verplichte onderdelen, en dat studenten verschillende accenten kunnen leggen door een breed aanbod van keuzevakken. De commissie heeft waardering voor de gebonden keuzeruimte, waarmee het informatierechtelijk karakter van de opleiding wordt gewaarborgd en de binding met het facultaire onderzoek wordt verstevigd.

Masteropleiding Publiekrecht

De commissie waardeert dat voor het traject Staats- en Bestuursrecht de keuzevakken worden ingedeeld in inhoudelijke thema's en dat de opleiding begonnen is met het vaststellen van aanbevolen routes voor deze thema's. Zij adviseert dit tevens te ontwikkelen voor het traject Strafrecht, dat eveneens gekenmerkt wordt door een groot aantal keuzevakken. Hoewel studenten de grote keuzevrijheid waarderen, denkt de commissie dat door het aanbrenge van keuzeprofielen de inhoudelijke samenhang beter gewaarborgd kan worden.

De commissie heeft vastgesteld dat in het traject Strafrecht het nationale en internationale strafrecht als twee gescheiden domeinen worden aangeboden. Zij adviseert de betrokken vakgroepen in overleg te treden over de integratie van beide domeinen binnen dit traject (zie tevens facet 5).

De trajecten Gezondheidsrecht en Militair Recht hebben een duidelijke inhoudelijke samenhang. De commissie heeft waardering voor de en voor de rol die de coördinator speelt bij het maken van keuzes binnen het traject Militair recht.

Masteropleiding International and European Law

De commissie heeft waardering voor de twee overkoepelende verplichte vakken waarin de basis wordt gelegd voor de verbreding en verdieping die in vier duidelijke omliggende trajecten is vormgegeven. Evenals bij de masteropleiding Informatierecht adviseert de commissie te waken voor een al te zeer inleidend niveau in deze vakken. De commissie is tevens van mening dat studenten meer begeleid zouden kunnen worden bij de selectie van hun keuzevakken binnen de vier trajecten. De commissie heeft vastgesteld dat de vier trajecten voldoende inhoudelijke samenhang vertonen.

Op grond van bovenstaande overwegingen oordeelt de commissie dat de opleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F7: Studielast

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

De opbouw van de bachelorcurricula is dusdanig dat de studielast evenredig is verdeeld over het academisch jaar (per semester, per blok). Bij het voorschrijven van literatuur en opdrachten gaan de opleidingen uit van de hoeveelheid stof die per EC mag worden voorgeschreven (85 pagina's per EC). De periodieke vakevaluaties dienen ter controle: als de studielast te zwaar of te licht blijkt, wordt die bijgesteld. De zelfstudie stelt dat met de invoering van de harde knip in 2009, de alertheid op studeerbaarheid nog urgenter is. Om deze reden is het vak Bestuursrecht, dat lang gold als struikelvak, met hulp van externe onderwijskundigen aangepast. Ook zijn vakevaluaties aanleiding geweest om de stof van het vak Belastingrecht (10 EC) in de bacheloropleiding Fiscaal Recht, te verdelen over drie fiscale bestuurs(proces)rechtelijke vakken van elk 5 EC.

Tijdens het bezoek brachten studenten van de bacheloropleidingen naar voren gemiddeld 25 uur per week aan hun studie te besteden. Studenten vinden de opleidingen over het algemeen goed studeerbaar. Het vak Strafrecht wordt wel als struikelblok ervaren. Veel studenten kiezen er bewust voor het tentamen Strafrecht uit te stellen tot een later moment, omdat zij het vak moeilijk vinden. Het schrijven van de scriptie wordt als het grootste obstakel gezien.

Omdat veel studenten extra-curriculaire activiteiten ontplooiën, en vaak ook een baantje hebben naast hun studie, lopen veel studenten studievertraging op (zie tevens facet 21). De zelfstudie vermeldt dat sinds de curriculumwijziging studenten Rechtsgeleerdheid zonder studievertraging een semester in het buitenland kunnen studeren. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat dit voor de huidige studenten nog niet geldt. Vooral voor honoursstudenten is dat een probleem, omdat een van de voorwaarden voor deelname aan het honoursprogramma is, dat zij zonder studievertraging studeren. Voor deze groep studenten is inmiddels in een overgangsregeling voorzien.

Zoals eerder beschreven biedt de faculteit voor goede en gemotiveerde studenten een honoursprogramma aan, en sinds 2007 tevens een pre-honourstraject. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij de mogelijkheid van een honoursprogramma waarderen. Zij

vinden het positief dat hier vanaf het eerste semester al bekendheid aan wordt gegeven. Voor studenten die niet vanaf het begin goed presteren, bestaat er een kans om later in te stromen in het honoursprogramma. De meerwaarde van het honoursprogramma is volgens studenten vooral gelegen door het intensieve contact met gemotiveerde medestudenten en docenten. Een aantal studenten met wie de commissie gesproken heeft, vond het honoursprogramma niet voldoende uitdagend.

Masteropleidingen

Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat de masterprogramma's over het algemeen goed studeerbaar zijn. De meeste studenten besteden ongeveer 30 uur per week aan hun studie, en hebben hiernaast voldoende tijd voor nevenactiviteiten. De deelname aan werkgroepen stimuleert hen om de stof bij te houden. Studenten geven aan dat wanneer zij dit doen, en daarnaast aanwezig zijn tijdens de werkgroepen en hoorcolleges, dit voldoende is om een voldoende resultaat te behalen voor een tentamen. Wanneer een student hoge cijfers ambieert, is wel een hogere inzet vereist.

Voor enkele van de masteropleidingen bestaat de kans dat de studielast per semester fluctueert, doordat keuzevakken binnen hetzelfde semester kunnen vallen. Studenten geven aan dat zij hier geen problemen mee hebben.

Studenten geven aan dat zij geen van de vakken als een struikelblok ervaren. Hoewel de scriptie voor vertraging kan zorgen, kiezen veel van de studenten ook bewust voor om vertraging op te lopen, bijvoorbeeld om zonder extra inschrijfgeld extra vakken te kunnen volgen of om een stage te lopen.

Alumni gaven tijdens de visitatie aan dat de inhoud van de verplichte onderdelen verzwwaard mag worden. Zij brachten naar voren dat zij vooral veel hebben gehad aan de vakken waarin er veel van hen gevraagd werd. Ook tijdens gesprekken met studenten van verschillende masteropleidingen werd het signaal gegeven dat de programma's wel wat uitdagender mogen.

Masteropleiding Privaatrecht variant Commerciële rechtspraktijk (Honours)

Dit programma omvat 85 EC. De zelfstudie stelt dat ondanks de hogere studielast het programma studeerbaar is doordat de diverse onderdelen van het programma aansluiten bij hetzelfde thema: de commerciële rechtspraktijk. In de grote hoofdvakken wordt de basis gelegd en in de overige vakken wordt de stof verder uitgediept. Indien studenten niet langer willen deelnemen aan de variant Commerciële rechtspraktijk, dan kunnen zij in principe zonder studievertraging terugvallen op de reguliere variant Privaatrechtelijke rechtspraktijk.

Tijdens de visitatie is naar voren gekomen dat de variant vanaf september 2011 aangeboden zal worden als een reguliere masteropleiding. Het Honoursprogramma zal breder worden ingezet met als doel om voor alle masteropleidingen een uitdagend en interdisciplinair traject aan te bieden.

In de *masteropleiding International and European Law* is in het studiejaar 2010 gestart met een pilot 'Jaargroep'. De pilot beoogt zowel cohesie in de internationale studentenpopulatie te stimuleren als het tijdig afronden van de studie te bevorderen door de studenten als jaargroep aan te spreken. In het kader van de pilot worden inhoudelijke en sociale evenementen georganiseerd en participeren studenten in een gezamenlijk scriptietraject. Het jaar wordt afgesloten met een slotdebat waar een aantal studenten hun scriptie onderzoek zal presenteren. Tijdens deze afstudeerceremonie zullen prijzen worden uitgereikt aan de student met de beste scriptie en aan de student die het hoogst gemiddelde cijfer heeft behaald.

Oordeel

Naar aanleiding van de gesprekken met studenten en docenten heeft de commissie vastgesteld dat zowel de bacheloropleidingen als de masteropleidingen goed studeerbaar zijn. Elk van de opleidingen kan succesvol worden afgerond binnen de daarvoor gestelde tijd. Bovendien blijken studenten naast hun studie tijd te hebben voor nevenactiviteiten.

Voor studenten die behoefte hebben aan meer uitdaging, bestaat de mogelijkheid om deel te nemen aan een honoursprogramma, met een zwaardere studielast. De commissie adviseert het niveau van het honoursprogramma goed te bewaken, zodat excellente studenten zich voldoende uitgedaagd voelen.

De commissie concludeert dat factoren die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen. In vakevaluaties wordt structureel gevraagd naar studielast. Er wordt naar het oordeel van de commissie serieus gekeken naar het verbeteren van struikelvakken, zoals het vak Bestuursrecht. De commissie adviseert de opleiding individuele studenten die twee studies willen combineren waar mogelijk tegemoet te komen als er zich roosterproblemen voordoen.

De commissie waardeert de mogelijkheid die het nieuwe curriculum biedt voor studenten om zonder studievertraging een semester in het buitenland te studeren. De commissie heeft vastgesteld dat individuele studenten worden gestimuleerd om naar het buitenland te gaan. Zij adviseert de opleidingen op meer structurele basis studenten te bewegen van deze mogelijkheid gebruik te maken.

Uit de gesprekken met masterstudenten en alumni heeft de commissie opgemaakt dat de studielast in met name de verplichte vakken van de masterprogramma's verzwaard mag worden. Het intensiveren van het onderwijsprogramma zou bovendien de studievoortgang van studenten kunnen bevorderen, omdat zij zich meer uitgedaagd voelen.

Met inachtneming van bovenstaande aandachtspunten oordeelt de commissie dat de opleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F8: Instroom

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:

WO-bachelor: VWO, HBO-propedeuse of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijkend uit toelatingsonderzoek.

WO-master: bachelor en eventueel (inhoudelijke) selectie.

Beschrijving

De bacheloropleidingen kennen een gevarieerde instroom: van vwo-leerlingen (circa 80%) tot professionals die in deeltijd een juridische opleiding willen volgen. De zelfstudie stelt dat het aanbod van het onderwijs is afgestemd op deze instroom: naast het reguliere aanbod van hoorcolleges en corresponderende werkgroepen voorziet het aanbod in praktijkcolleges in het eerste jaar die worden verzorgd door genodigden uit de rechtspraktijk. Tevens voorziet het aanbod in de mogelijkheid het programma 'extensief' te volgen in de vorm van werkgroepvervangende colleges, alsook in een royaal aanbod aan avondonderwijs. Tijdens het bezoek werd door docenten toegelicht dat in de avondcolleges rekening wordt gehouden met de bagage die zij-instromers meenemen vanuit de beroepspraktijk.

Zoals eerder is beschreven, hebben vanaf studiejaar 2010 gemotiveerde studenten, mits gekwalificeerd, de mogelijkheid om in aparte werkgroepen direct te starten met de pre-honours fase. Dit sluit aan bij het beleid van de faculteit om responsief te zijn op de betere en gemotiveerde student. De faculteit heeft er bewust voor gekozen studenten al vanaf het eerste semester kennis te laten maken met het honoursonderwijs. Voor de pre-honoursstudenten wordt vanaf het begin meer verdieping aangeboden, enerzijds door een internationaal element in te brengen, anderzijds door aandacht voor rechtsvergelijking. De faculteit heeft de ambitie om uiteindelijk een volledig apart honourscollege aan te bieden met duidelijke selectiecriteria.

De faculteit kent al jaren een gestage groei van de instroom. In 2004 schreven zich in totaal 473 studenten in voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, in 2008 was het aantal inschrijvingen 620. De verwachting is dat deze groei zich tot zeker 2020 doorzet. Hoewel het aantal schakelstudenten de afgelopen jaren een vlucht heeft genomen, wordt verwacht dat deze instroom de komende jaren zal dalen als gevolg van de maatregelen die de faculteit heeft genomen om deze instroom te beperken (zie hieronder).

De faculteit biedt verschillende deficiëntieprogramma's aan, zowel voor studenten met een wetenschappelijke vooropleiding als studenten met een hbo-vooropleiding (mits deze vooropleiding een substantiële juridische component omvat en studenten een cijfergemiddelde van ten minste een 7,0 hebben behaald). De schakelprogramma's bestaan in het algemeen uit een eerste semester met algemeen juridische kernvakken, en een tweede semester met vakken die specifiek passen bij de masteropleiding die door de schakelstudent wordt gekozen. Op dit moment biedt de faculteit schakelprogramma's aan voor de masteropleidingen Arbeidsrecht, Publiekrecht, Fiscaal recht, International and European Law (60 EC) en Privaatrecht (65 EC)

Voor hbo-rechten studenten biedt de faculteit een schakelprogramma van 80 EC aan dat in combinatie met een wo-masteropleiding leidt tot civiel effect. Daarnaast biedt de faculteit, in samenwerking met de Hogeschool van Amsterdam (HvA) een doorstroomprogramma aan. Studenten volgen een programma van 80 EC, dat geïntegreerd is in hun HvA-programma. Het doorstroomprogramma biedt toegang tot een van de juridische masteropleidingen, met uitzondering van de masteropleiding Notarieel Recht.

Om de kwaliteit van de instroom te bevorderen heeft de faculteit grenzen gesteld aan de tijd waarin een schakelprogramma moet worden afgerond: met ingang van het academisch jaar 2009-2010 geldt dat hbo-schakelaars maximaal 2 jaar over het schakelprogramma mogen doen (op grond van de omvang van het civiel effect programma geldt voor dit programma een maximum termijn van 3 jaar). Het maximum aantal hbo-studenten dat wordt toegelaten tot het civiel effect programma is 100 en voor de overige schakelprogramma's 50.

De faculteit kent voor alle inkomende studenten, een (digitale) intakeprocedure. Studenten geven op het intakeformulier aan of sprake is van studiebelemmerende factoren. Studenten worden indien nodig gewezen op het bestaan van speciale voorzieningen. In sommige gevallen worden ze uitgenodigd voor een gesprek bij een studieadviseur. Tevens worden studenten gewezen op het BSA en het pre-honourstraject (zie de beschrijving van het programma). Om de overgang van het vwo naar de universiteit te vergemakkelijken wordt er vanaf studiejaar 2010 in de eerste twee studieweken van het vak Inleiding in de Rechtswetenschap speciale colleges 'leren studeren' verzorgd.

Studenten van buiten de UvA die zich willen inschrijven voor een Engelstalige masteropleiding moeten een bewijs van Engelse taalvaardigheid indienen. De faculteit heeft per test – TOEFL, IELTS – minimum scores vastgesteld. Voor studenten van een andere juridische faculteit in Nederland, of studenten die hun bacheloropleiding hebben behaald aan een Engelstalige universiteit, geldt een uitzondering. Studenten die hun bachelorprogramma aan de faculteit volgen, kunnen desgewenst het keuzevak 'Legal English' volgen ter voorbereiding op een Engelstalig masterprogramma. Hetzelfde vak is tevens bedoeld voor bachelorstudenten die een semester onderwijs in het buitenland zullen volgen.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met studenten gesproken over hun Engelse taalvaardigheid. Bachelorstudenten gaven aan dat zij geen problemen hebben met het volgen van Engelstalige vakken of het lezen van Engelstalige literatuur. Tijdens het bezoek bleek dat niveauverschillen tussen studenten in de masteropleiding International and European Law wel tot irritaties kunnen leiden bij studenten. Voor deze groep studenten is de benodigde TOEFL-score voor toelating verhoogd.

Voor de selectieve masteropleidingen die de faculteit aanbiedt – zoals de *masteropleiding Informatierecht* en het *honourstraject Commerciële rechtspraak* van de masteropleiding Privaatrecht (zie facet 3) gelden aanvullende toegangseisen zoals een bepaald cijfergemiddelde en een motivatiebrief en/of een toelatinggesprek.

De *masteropleiding Informatierecht* kent een landelijke instroom van verschillende universiteiten. Tijdens het gesprek met studenten kwam naar voren dat een aantal studenten meer diepgang verwachtten van een selectieve masteropleiding. Een aantal studenten die van buiten de UvA in de masteropleiding waren ingestroomd, vonden het programma van het eerste semester minder uitdagend dan de door hen gevolgde bacheloropleiding.

De zelfstudie vermeldt voor de *masteropleiding International and European Law* studenten met een uiteenlopende achtergrond zich aanmelden. Hierdoor kan het voorkomen dat studenten worden toegelaten die niet over de benodigde kwalificaties beschikken. Deze studenten hebben veel extra begeleiding nodig. Docenten gaven aan dat de verschillen in instapniveau een complicerende factor is voor het werkgroeponderwijs. Om de kwaliteit van de instroom te verbeteren is de benodigde TOEFL-score voor toelating verhoogd.

Docenten zijn zich bewust van de gevarieerde instroom, en proberen in de verplichte vakken in het eerste blok iedereen op hetzelfde niveau te krijgen. Docenten stelden tijdens het bezoek dat in ieder geval het kennisniveau van inkomende studenten op Europeesrechtelijk gebied serieus getoetst moet worden.

Voorlichtingsactiviteiten

De faculteit onderneemt de volgende voorlichtingsactiviteiten: twee keer per jaar worden 'bachelordagen' georganiseerd waarop onder andere een college wordt gegeven. Daarnaast kunnen aankomende studenten een dagdeel meelopen met een student en een college bijwonen. Deze meeloopdagen vinden vier keer per jaar plaats. De faculteit voorziet ook in de mogelijkheid van 'proefstuderen'. Eind januari kunnen scholieren uit 5 en 6 vwo deelnemen aan een hoor- en werkcollege.

De mastervoorlichting wordt verzorgd door de mastercoördinatoren, meestal bijgestaan door masterstudenten. De faculteit organiseert twee keer per jaar, tijdens de zogeheten masterweken, een mastervoorlichting op locatie. Voor de buitenlandse markt wordt gebruik gemaakt van internationale onderwijsbeurzen en van mailings (print en e-mail) naar internationale relaties.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat de kwalificaties waarover studenten die instromen in de opleidingen moeten beschikken, formeel zijn vastgelegd en in overeenstemming zijn met de relevante wettelijke eisen. De commissie heeft geen informatie ontvangen die erop wijst dat de studenten niet over de kwalificaties beschikken die nodig zijn om het programma te volgen. Zij concludeert dat studenten met een vwo-diploma kunnen instromen in de bacheloropleiding en dat diploma's van verschillende bacheloropleidingen toegang geven tot de masteropleiding. Deze studenten geven aan tevreden te zijn over de aansluiting tussen de bachelor- en masteropleiding en stellen in de masteropleiding een hogere moeilijkheidsgraad te herkennen.

De commissie is positief over de digitale intakeprocedure, die de opleiding in staat stelt in een vroeg stadium zicht te krijgen op studenten die extra begeleiding of bijzondere voorzieningen nodig hebben. Zij waardeert de colleges 'Leren studeren', die met het oog op een soepele overgang van het middelbaar naar het universitair onderwijs, recentelijk zijn toegevoegd aan de module Inleiding in de Rechtswetenschap.

De commissie heeft vastgesteld dat de schakelprogramma's studenten goed voorbereid op de masteropleidingen. Zij heeft waardering voor de grens die de faculteit heeft gesteld aan het afronden van het schakelprogramma voor hbo-instromers.

De commissie is positief is over het individuele advies dat aspirant-studenten *Fiscaal recht* krijgen over de extra vakken die zij eventueel nog moeten volgen in de premaster. De commissie heeft geconcludeerd dat zowel studenten van de eigen bacheloropleiding als studenten die vanuit een andere fiscale bacheloropleiding instromen, aansluiting ervaren op de masteropleiding Fiscaal recht. Dit geeft aan dat deze bachelor- en masteropleiding niet is neergezet als een ongedeelde opleiding, waar de commissie waardering voor heeft.

Studenten van de *masteropleiding Informatierecht*, met een juridische bacheloropleiding van een andere universiteit gaven unaniem te kennen dat zij het niveau van de vakken van het eerste semester te inleidend en te weinig uitdagend vonden. De commissie adviseert het onderwijs in het eerste blok beter te differentiëren op de diversiteit van de instroom. Omdat veel studenten vanuit andere universiteiten instromen, is het belangrijk dat de opleiding kennisneemt van de bagage die deze studenten meenemen en dat zij garandeert dat het onderwijs voor iedere student voldoende uitdaging biedt.

De commissie heeft vastgesteld dat docenten van de *masteropleiding International and European Law* zich bewust zijn van de diversiteit van de instroom en hier zoveel mogelijk op proberen te anticiperen in de colleges. Zoals in facet 10 is beschreven probeert het programma zowel praktisch als theoretisch georiënteerde studenten te bedienen.

De commissie komt op grond van bovenstaande overwegingen tot het oordeel 'voldoende' voor dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F9: Duur

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de omvang van het curriculum:

WO-bachelor: in de regel 180 studiepunten.

WO-master: minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

Beschrijving

Het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Fiscaal recht omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Notarieel recht omvat 180 EC.

Het programma van de masteropleiding Privaatrecht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Arbeidsrecht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Informatierecht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Publiekrecht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Fiscaal Recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Notarieel recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding International and European Law omvat 60 EC.

Oordeel

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Fiscaal recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Notarieel recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Privaatrecht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Arbeidsrecht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Informatierecht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Publiekrecht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Fiscaal Recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Notarieel recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding International and European Law* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

F10: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen. De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Beschrijving

Bachelorcurricula

De curricula zijn gebaseerd op een niet-concentrisch leermodel. Dit betekent dat de kernvakken – in het bijzonder de vakken die deel uitmaken van de rechtsgebieden die zijn aangemerkt ter verkrijging van het civiel effect – op het niveau van de eindtermen worden gedoceerd. De zelfstudie vermeldt dat de werkvormen worden aangepast aan de stof en de leerdoelen per vak. Hierbij wordt een minimum aantal contacturen in acht genomen. In bijlagen E1 t/m E10 zijn overzichten van de curricula opgenomen, met vermelding van werkvormen en contacturen. Voor de meeste vakken worden zowel hoorcolleges als werkgroepen aangeboden.

Studenten kunnen kiezen voor intensief of extensief onderwijs. Studenten die er geen behoefte aan hebben om alles in kleine groepen te bespreken kunnen voor de extensieve variant kiezen en volgen werkgroepvervangende colleges. In deze colleges wordt de stof die tijdens de hoorcolleges is behandeld aan de hand van opdrachten nog eens doorgenomen. Er staat geen sanctie op niet aanwezig zijn tijdens deze colleges. In de extensieve variant is het houden van een referaat of het schrijven van een essay in de meeste gevallen niet verplicht.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de ervaringen met het niet-concentrische leermodel besproken met zowel studenten als docenten. Studenten zien zowel voor- als nadelen: het feit dat vakken niet inleidend zijn werkt motiverend en maakt de vakken extra interessant. Als nadeel wordt genoemd dat de kennis van een vak aan het einde van de studie kan zijn weggezakt. Docenten vinden het niet eenvoudig om studenten vertrouwd te maken met de specifieke manier van werken en denken in het juridische domein als vakken meteen op eindniveau gedoceerd moeten worden. Tijdens het bezoek is duidelijk geworden dat de faculteit de nieuwe universitaire jaarindeling, het zogenaamde 8-8-4 model, zal aangrijpen om het niet-concentrische model te heroverwegen.

Zoals onder facet 4 is toegelicht, heeft de faculteit bewust gekozen voor het aanbieden van vaardigheden middels een vaardighedenlint. Zoals beschreven onder facet 6, is tevens besloten tot het invoeren van een portfoliosysteem in het bacheloronderwijs.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

Voor de bachelor- en de masteropleiding Fiscaal Recht merkt de zelfstudie op dat in het kader van het intensieve onderwijs de studenten verplicht zijn de uitwerkingen van de werkgroepopgaven vooraf in te leveren. Niet alleen vormt dit een middel om de student te prikkelen tot een adequate mate van participatie maar stelt dit de werkgroepdocent mede in staat uit de ingeleverde uitwerkingen te destilleren welke onderdelen van de stof meer aandacht vergen. Daarnaast zijn de rollenspelen (zoals het houden van en pleidooi) die in

zowel de bachelor- als de masteropleiding worden toegepast, een vorm om studenten actief te betrekken.

Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij het onderwijs als interactief ervaren, en geven als voorbeeld het mastervak Fiscaal Procesrecht, dat getoetst wordt met een spelproces. Tijdens dit rollenspel wordt studenten gevraagd te reageren op elkaars beroepsstukken en verweerschriften. Studenten stelden dat zij hierop tussentijds geen feedback krijgen, terwijl zij hier wel behoefte aan hebben. Docenten gaven aan dat hiervoor bewust gekozen is. De opties voor de studenten die reageren op het beroepstuk blijven hierdoor open, en worden niet beïnvloed door de tussentijdse feedback van de docent.

Masteropleiding Notarieel Recht

Tijdens het bezoek brachten docenten naar voren dat zij het belangrijk vinden dat studenten leren samenwerken en communiceren, omdat dit een essentieel onderdeel vormt van hun voorbereiding op de arbeidsmarkt. Docenten proberen hun onderwijs hierop in te richten. In het vak Successierecht, Schenkingsrecht en Inkomstenbelasting, voeren studenten gezamenlijk kleine onderzoeksopdrachten uit. Zij lezen en becommentariëren elkaars stukken. In de colleges presenteren zij hun resultaten voor de rest van de groep. Op deze manier wordt een deel van het college verzorgd door de studenten zelf.

Masteropleiding Privaatrecht

De zelfstudie beschrijft dat in de masteropleiding Privaatrecht de academische discussie naar aanleiding van de te bestuderen leerstof centraal staat. Hiertoe worden studenten in zowel de hoorcolleges als de werkcolleges nadrukkelijk uitgedaagd tot deelname aan het academische debat, onder meer doordat de docent ten aanzien van een bepaalde rechtsvraag een controversieel standpunt inneemt dat om reactie vraagt, of doordat de docent aan de hand van concrete rechtsvragen studenten verbanden laat leggen tussen verschillende leerstukken. Individuele begeleiding vindt plaats bij de scriptie, maar ook bij keuzevakken die worden getoetst aan de hand van één of meer essays of mondelinge presentaties.

Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat docenten in staat zijn om interactieve colleges te verzorgen, ook in zalen met een groot aantal studenten. Er is volgens hen duidelijk sprake is van interactief onderwijs. Aan docenten is gevraagd om concreet te illustreren hoe zij deze colleges invullen. Docenten leggen bijvoorbeeld vragen uit de consumentengids aan studenten voor, waarop studenten een antwoord dienen te formuleren. Zoals eerder beschreven (zie facet 4), brachten studenten naar voren dat er meer nadruk mag liggen op het aanleren en toetsen van mondelinge vaardigheden.

Het aantal studenten dat aanwezig is tijdens de werkgroepen is volgens de docenten 35 tot 45. Voor de verplichte vakken schrijven zich in totaal ongeveer 160 studenten in. Het is dan volgens docenten onmogelijk om schriftelijk vaardigheden frequent te toetsen gegeven de beschikbare docentcapaciteit.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De zelfstudie geeft de volgende omschrijving van het didactisch concept in de masteropleiding Arbeidsrecht. Het onderwijs wordt in hoorcolleges, werkgroepen of een combinatie van beiden aangeboden. Tijdens de hoorcolleges worden de studenten ingeleid in het vakgebied. In hoorcolleges worden studenten tevens aangezet tot kritische reflectie op (maatschappelijke en juridische) ontwikkelingen. Tijdens de werkgroepen worden de studenten, door middel van discussie en het bespreken van wekelijkse voorafgemaakte casus actief betrokken bij het onderwijs. Doel hiervan is zowel de mondelinge als schriftelijke

vaardigheden van de student te ontwikkelen. Ook dient de student zich (meer) zelfstandig te verdiepen in het vakgebied, zodat tijdens het onderwijs voornamelijk tijd overblijft voor discussie, reflectie, analyse en beoordeling van juridische vraagstukken.

Tijdens de visitatie gaven studenten aan dat zij het onderwijs als interactief ervaren, waarbij zij vooral refereren aan het rollenspel waarin van hen gevraagd wordt een zitting na te bootsen. Zoals in facet 4 is toegelicht brengen docenten veel actualiteiten in hun onderwijs. Docenten brachten wel naar voren dat het actief betrekken van studenten een uitdaging is gezien het grote aantal studenten. De oplossing die hiervoor binnen de vakgroep is gecreëerd maakt dit toch enigszins mogelijk; studenten worden gevraagd om voor elke werkgroep essays in te leveren, waarvan de docenten er steekproefsgewijs enkele zullen selecteren en beoordelen. Zowel studenten en docenten gaven aan dat hierdoor het niveau, de diepgang en de motivatie tijdens de werkgroepen is gestegen.

Masteropleiding Informatierecht

De zelfstudie beschrijft dat de verschillende hoofdonderwerpen en hoofdthema's van het Informatierecht eerst worden behandeld in de hoorcolleges van de twee basisvakken, en kort daarna in de intensieve werkgroepen. Voor de werkgroepen maken studenten zowel individuele als groepsopdrachten. De groepsopdrachten monden uit in schriftelijke werkstukken van vaste groepjes van 3 studenten. Voor zowel de hoorcolleges als de werkgroepen geldt een aanwezigheidplicht.

Docenten geven aan dat zij nadrukkelijk hebben gekozen voor groepswerk als werkvorm in de verplichte vakken. Dit sluit aan bij de beoogde beroepspraktijk. Studenten gaven tijdens het gesprek met de commissie aan dat zij niet gelukkig zijn met de hoeveelheid groepswerk, vooral omdat dit gevoelig is voor meeliftgedrag. Docenten beamen dat dit een punt van zorg is en dat dit moeilijk beheersbaar is gegeven de studentenaantallen. Zij hebben het voornemen om in de toekomst daarom meer met modelantwoorden te werken. Zowel studenten als docenten brachten naar voren dat de opdrachten wel in de werkgroepen besproken worden.

Masteropleiding Publiekrecht

Het uitgangspunt in de masteropleiding Publiekrecht is kleinschalig onderwijs, waarbij een individuele benadering en een nauw contact tussen docent en student centraal staat. Het streven is om alle vakken in werkgroepvorm aangeboden, met een maximum aantal van 25 studenten per groep. In de werkgroepen wordt aan de hand van concrete, vooraf voor te bereiden opdrachten gezocht naar nadere uitwerking en verdieping van de vakonderwerpen. Hierin wordt gedurende het jaar een steeds grotere inbreng van studenten verwacht waarbij het gaat om het toepassen van de stof. Studenten schrijven essays, pleitnota's, annotaties en ronden de opleiding af met een scriptie. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij ook presentaties moeten verzorgen, en dat zij elkaar mede beoordelen.

De zelfstudie vermeldt dat door de lage student/docent ratio van de meeste vakken de student kan rekenen op persoonlijke aandacht en de mogelijkheid om actief in het onderwijs te participeren. Voor specialistische vakken of vakken met een zeer groot aantal studenten kan dit streven echter niet altijd worden gerealiseerd. Studenten bevestigen dat in veel keuzevakken ruimte is voor interactie. In facet 4 is beschreven dat docenten studenten betrekken bij lopende projecten en actuele vraagstukken.

Masteropleiding International and European Law

De zelfstudie vermeldt dat in de masteropleiding International and European Law vrij scherp gedifferentieerd wordt tussen vakken met een gevorderd praktische en met een gevorderd academische inslag. Kennisoverdracht vindt vooral plaats via werkcolleges waarin aan de hand van vragen, casus, ontwikkelingen en oplossingen voor juridische problemen worden geschetst. Studenten ontvangen begeleiding en feedback bij het schrijven van essays, pleitnota's, annotaties en de scriptie.

Er wordt waar mogelijk in beperkte groepen gedoceerd, waarbij een grote rol is voor discussie. Bovendien stimuleren docenten binnen de keuzevakken, waar de student/staf ratio lager is, deelnemers via discussie tot kritische analyse.

Studenten bevestigen dat in de kleine keuzevakken heel intensief gewerkt wordt. In de grotere vakken proberen docenten de studenten te activeren door middel van opdrachten. Studenten zijn verdeeld over het inleidende karakter van de kernvakken (zie ook facet 4). Sommige studenten hebben behoefte aan meer diepgang vanaf het begin van de opleiding, andere waarderen juist dat er een goede inleiding wordt gegeven, zodat studenten op hetzelfde niveau raken. Studenten vinden het positief dat docenten altijd bereid zijn te adviseren over aanvullende, verdiepende literatuur.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat de curricula voorzien in een combinatie van werkvormen en dat er per module duidelijke leerdoelen zijn omschreven.

De commissie heeft kennisgenomen van de niet-concentrische opbouw van de bachelorcurricula. De commissie deelt de mening van de opleidingen dat de niet-concentrische opbouw van het curriculum het representatieve karakter van de propedeuse versterkt en het onderwijsprogramma uitdagend maakt. Anderzijds is de commissie van mening dat een concentrisch model er toe leidt dat kennis beter beklijft en bijdraagt aan een beter inzicht op termijn. Zij heeft met instemming kennisgenomen van het voornemen van de faculteit de aanstaande curriculumhervorming aan te grijpen om het concentrische model op onderdelen te herintroduceren.

Bacheloropleidingen

De commissie heeft vastgesteld dat de faculteit geen expliciet didactisch concept heeft geformuleerd. Zij adviseert de opleidingen een coherente visie te ontwikkelen om de bachelorcurricula structuur en samenhang te geven, waarin de ontwikkeling van een academisch denkniveau en academische vaardigheden gewaarborgd is. De commissie benadrukt dat vaardigheden geen doel op zich zijn, maar een middel om rechtswetenschappelijke stof te hanteren. Het idee van een vaardighedenlint spreekt de commissie aan, omdat hiermee een verbindende lijn door het curriculum kan worden geweven. Hiervoor is het noodzakelijk stevig in te zetten op coördinatie, professionalisering van docenten en zichtbaarheid voor studenten. De commissie adviseert de faculteit hier prioriteit aan te geven.

Zoals beschreven in facet 4 zou naar het oordeel van de commissie de concrete invulling van het vaardighedenlint meer op centraal niveau bewaakt moeten worden. In de optiek van de commissie zou een totaaloverzicht, waarin wordt aangegeven in welke vakken bepaalde vaardigheden worden geoefend en getoetst en op welke wijze zij als uitgangspunt kunnen dienen bij de bewaking van de afstemming van het didactisch concept op de eindkwalificaties.

Ook zou door een dergelijk overzicht voor studenten het vaardighedenlint inzichtelijk kunnen worden gemaakt.

De commissie zet vraagtekens bij het optionele extensieve onderwijs, omdat studenten die hiervoor kiezen nauwelijks (onderzoeks)vaardigheden trainen. De commissie adviseert de opleiding de intensieve variant als leidend onderwijsmodel te kiezen en de extensieve variant in principe alleen en terughoudend toe te passen in het eerste jaar.

De commissie heeft vastgesteld dat de meeste docenten zeer toegankelijk zijn en bereid zijn feedback te geven als de student daarom vraagt. Zoals onder facet 4 is benadrukt, beseft de commissie dat de blijvende stijging van studentenaantallen het gewenste werkgroeponderwijs onder druk zet. De commissie adviseert de opleidingen hier voortdurend alert op te blijven.

Op grond van bovenstaande overwegingen komt de commissie tot het oordeel dat de bacheloropleidingen niet voldoen aan de criteria bij dit facet.

Masteropleiding Notarieel Recht

De commissie heeft vastgesteld dat in de masteropleiding Notarieel Recht verschillende werkvormen worden gehanteerd. Zowel in het vak Successierecht, als in het practicum Estate Planning (zie facet 4) wordt aandacht besteed aan schrijfvaardigheden. De commissie heeft waardering voor de werkvormen waarbij studenten elkaars werk beoordelen en een deel van het hoorcollege verzorgen door middel van presentaties. De commissie stelt wel dat gezien het geringe aantal studenten, de opleiding nog meer zou kunnen variëren in de werkvormen. Zij wijst hierbij in het bijzonder op de wenselijkheid om naast hoorcolleges ook een belangrijk aantal werkgroepen aan te bieden.

Masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie heeft kennisgenomen van de wijze waarop colleges en werkgroepen binnen de masteropleiding Fiscaal Recht worden ingevuld, en stelt dat deze voldoende stimuleren tot actieve inbreng van studenten. Zij is positief over het afsluitende rollenspel in het vak Fiscaal Procesrecht. Zoals beschreven blijken studenten behoefte te hebben aan tussentijdse feedback. De commissie stelt dat docenten er terecht voor kiezen om studenten pas in een later stadium van deze feedback te voorzien. Zij adviseert de docenten om deze reden expliciet toe te lichten aan studenten.

Masteropleiding Arbeidsrecht

De commissie heeft waardering voor de wijze waarop de masteropleiding Arbeidsrecht het onderwijs heeft ingericht. De werk- en toetsvormen zijn zo gekozen dat studenten voldoende schrijfvaardigheden opdoen, ondanks het grote aantal studenten. De commissie is positief over de keuze van de opleiding om studenten voorafgaand aan elk van de werkgroepen een essay in te laten leveren, en slechts een streekproef hiervan te beoordelen. Deze werkwijze blijkt vele voordelen te hebben: zo zijn studenten beter voorbereid op de werkgroepen waardoor het niveau in de werkgroepen omhoog gaat en studenten meer gemotiveerd zijn. Daarnaast doen studenten ruim voldoende ervaring op met het schrijven van essays. De commissie stelt dat de opleiding hiermee een kwaliteitsslag gemaakt heeft, en als voorbeeld kan dienen voor overige opleidingen met grote studentenaantallen.

Masteropleiding Privaatrecht

De commissie heeft de werkvormen die in de masteropleiding Privaatrecht worden toegepast bestudeerd. Zij concludeert naar aanleiding daarvan dat docenten in staat zijn om activerende colleges te verzorgen, ook wanneer er een groot aantal studenten in de zaal zit. Zij adviseert

de opleiding om een voorbeeld te nemen aan de wijze waarop docenten van de masteropleiding Arbeidsrecht er in slagen om ondanks het grote aantal studenten toch op regelmatige basis schrijfvaardigheden te trainen.

Masteropleiding Informatierecht

De commissie heeft de gekozen werkvormen in de masteropleiding Informatierecht bestudeerd en besproken met studenten en docenten. Zij heeft vastgesteld dat in de verplichte vakken en in de door het IViR verzorgde gebonden keuzeonderdelen vaak voor interactieve werkvormen is gekozen. De commissie adviseert aandacht te besteden aan de didactiek voor de groepsopdrachten in de kernvakken Informatierecht en Intellectuele eigendomsrecht.

Masteropleiding Publiekrecht

De commissie vindt de doelstelling van de opleiding Publiekrecht om kleinschalig en interactief onderwijs te verzorgen ambitieus gezien de grote studentenaantallen. Zij heeft echter tijdens het bezoek vastgesteld dat studenten tevreden zijn over de gehanteerde werkvormen in het masterprogramma. De commissie heeft vastgesteld dat bijna alle vakken in de vorm van een werkcollege worden aangeboden. De commissie vindt het positief dat van studenten een actieve bijdrage verwacht wordt. Ook de *peer review* bij mondelinge presentaties oogst lof.

Masteropleiding International and European Law

De commissie heeft vastgesteld dat de gekozen werkvormen aansluiten bij de eindkwalificaties van de opleiding. Zij vindt het positief dat er ruimte is voor zowel praktisch als theoretisch georiënteerd onderwijs. Ook heeft de commissie waardering voor de variëteit aan werkvormen. Op grond van de gesprekken met studenten en docenten komt zij tot het oordeel dat het interactieve onderwijs goed is uitgewerkt in de kleinschalige keuzevakken.

Op grond van bovengenoemde observaties komt de commissie tot het oordeel dat de masteropleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet. Voor de masteropleiding Arbeidsrecht luidt het oordeel 'goed'.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F11: Beoordeling en toetsing

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Beschrijving

De faculteit heeft in 2009 een toetsmatrijs ontwikkeld om inzicht te krijgen in de kennisniveaus die in de diverse vakken worden getoetst. Per leerdoel wordt weergegeven hoe het getoetst wordt en hoe de weging is voor het eindoordeel. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen formatieve en summatieve toetsing. In de matrijzen is tevens inzichtelijk gemaakt welke vaardigheden op welke wijze in een bepaald vak aan de orde komen.

De zelfstudie vermeldt dat de toetsmatrijzen ook als middel worden gebruikt voor het verbeteren van de toetsing van vakken. Zij geven een goed inzicht waar eventueel – mede op basis van vakevaluaties – bijstelling is vereist.

Voor alle vakken gelden twee tentamenmomenten (één eerste kans en één herkansing). Ieder blok van zeven onderwijsweken wordt afgesloten met een tentamenperiode. Voor alle tentamens geldt dat het resultaat kan worden besproken met de betreffende vakdocent, na inzage van het eigen werk en de gepubliceerde antwoordelementen.

Beoordelingsformulieren en scriptiebegeleiding

Om een uniforme en transparante beoordeling van essays te bevorderen is recentelijk in samenwerking met het Centrum voor Nascholing een beoordelingsformulier ontwikkeld. Dit formulier zal worden gebruikt voor alle essays in de bachelorfase en zal worden opgenomen in het portfolio van studenten (zie facet 10). Ook is per 1 september een beoordelingsformulier voor mondelinge presentaties ingevoerd.

Tijdens het bezoek gaven zowel studenten en docenten aan tevreden te zijn over de invoering van de beoordelingsformulieren. Tot nu toe was het voor studenten niet altijd duidelijk hoe een oordeel tot stand kwam.

Voor studenten die bezig zijn met het schrijven van hun afsluitend bacheloressay is een online forum gecreëerd op Blackboard. In aanvulling hierop wordt sinds het academisch jaar 2009-2010 een speciaal college over het schrijven van het bacheloressay verzorgd.

Ter voorbereiding op het schrijven van de masterscriptie wordt ook een speciaal hoorcollege aangeboden. Voor studenten van de *masteropleiding International and European Law* is er een Engelstalige variant. Ook zijn er scriptiehandleidingen beschikbaar, voor Nederlands- en Engelstalige studenten. Op Blackboard is er een speciale site voor scriptieschrijvers, waar studenten de handleiding kunnen vinden.

Voor de *masteropleiding Arbeidsrecht* is daarnaast een aparte scriptiecoördinator aangesteld die de kwaliteit van de onderzoeksvraag en de haalbaarheid van het onderzoek bewaakt. In het kader van een pilot in de *masteropleiding International and European Law* wordt aan het einde van het jaar een afstudeerseminaar georganiseerd, waar een aantal studenten hun scriptie mondeling presenteren in de vorm van een slotdebat.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met studenten en docenten gesproken over de scriptiebegeleiding in zowel de bachelor- als de masteropleidingen. Het initiatief voor de scriptiebegeleiding ligt bij de studenten en de mate van begeleiding wordt afgestemd naar de

wensen van de student. Studenten zijn zich ervan bewust dat de intensiteit van de begeleiding invloed heeft op het eindcijfer. Het eindcijfer van de masterscripties wordt vastgesteld door de begeleidende docent en een tweede beoordelaar die niet in het begeleidingstraject betrokken is geweest.

Docenten gaven aan dat zij eigenlijk te weinig tijd hebben voor goede begeleiding tijdens de scriptie. Zij verwachten dat het vaardighedenlint hier verbetering in zal brengen, omdat studenten beter voorbereid zijn op het academisch schrijven. Van studenten heeft de commissie verschillende signalen gekregen. De meeste studenten waren tevreden over de scriptiebegeleiding. Als studenten voldoende initiatief nemen, kunnen zij rekenen op voldoende begeleiding en feedback. Andere studenten gaven aan dat de begeleiding te wensen overlaat. Sommige studenten mochten maar één versie van hun bacheloressay inleveren en kregen dus geen feedback op een eerste versie.

Examencommissie

De examencommissie houdt toezicht op het functioneren van het onderwijs en examinering, waarvan de eisen vastliggen in de facultaire Onderwijs- en Examenregeling. De examencommissie heeft daarnaast verschillende taken waaronder het goedkeuren van vakkenpakketten, het verlenen van vrijstellingen, en het afhandelen van klachten betreffende het bindend studieadvies, tentamens en tentamenuitslagen. Een deel van deze taken wordt op ambtelijk niveau of door de opleidingen zelf afgehandeld onder verantwoordelijkheid van de examencommissie. Ter uitvoering van de taken vergadert de examencommissie maandelijks, en heeft ze vele bijeenkomsten en zittingen ter afdoening van gevallen van fraude en klachten over tentamens en tentamenuitslagen. De examencommissie is onafhankelijk en de leden van de commissie voeren de opgedragen taken zonder last of ruggespraak uit.

Met ingang van dit studiejaar wordt de examencommissie van halfjaarlijkse rapportages voorzien die bestaan uit een compilatie van gegevens: de zak/slaag percentages, een overzicht van de belangrijkste punten uit vakevaluaties, met bijzondere aandacht voor toetsing, etc. De examencommissie zal de rapportages met de onderwijsdirecteur bespreken en zo nodig aanwijzingen geven.

Bacheloropleidingen

In de bacheloropleidingen wordt voornamelijk getoetst met schriftelijke tentamens. In het eerste jaar worden een aantal tentamens met meerkeuzevragen afgenomen, soms in combinatie met een open vraag. In de latere bachelorjaren wordt meer gewerkt met open vragen en casusvragen. Voor een aantal vakken wordt een tussentoets gegeven. Bij het opstellen van een tentamen zijn alle docenten die het vak doceren betrokken.

Zoals in de beschrijving van het programma is toegelicht is de propedeuse voor de studenten van de drie bacheloropleidingen identiek. In het eerstejaarsvak Inleiding in de Rechtswetenschap schrijven studenten verschillende verslagen. Het vak Europese Rechtsgeschiedenis wordt afgesloten met een essay en een tentamen.

Ook het vak Algemene Rechtsleer is voor alle bachelorstudenten verplicht. Studenten die deelnemen aan de intensieve variant van dit vak maken een ingangstoets, een tussentoets een opstel en een eindtoets. Studenten die kiezen voor de extensieve variant maken alleen een eindtoets.

Hieronder wordt een korte schets gegeven van de toetsvormen in de verschillende opleidingen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Studenten Rechtsgeleerdheid die voor de intensieve variant kiezen kunnen bij het tweedejaarsvak Internationaal Publiekrecht een vrijstelling krijgen voor het tentamen op grond van een essayopdracht en een presentatie. Voor het tweedejaarsvak Grondrechten kunnen studenten ook een vrijstelling verdienen, op basis van actieve deelname aan het werkgroeponderwijs. Sommige studenten houden een pleidooi voor een bepaalde stelling en leveren vooraf een pleitnota in. Anderen krijgen als taak de discussie hierover in de werkgroep te leiden en voorzien deze na afloop van schriftelijk commentaar. Aan het einde van de bacheloropleiding schrijven studenten een essay, waarin zij blij moeten geven van (kritisch) inzicht in het gekozen rechtsgebied, en dat voldoet aan de basisvoorwaarden van een wetenschappelijk verantwoord betoog.

Bacheloropleiding Notarieel Recht

In het tweede jaar van de bacheloropleiding Notarieel Recht wordt uitsluitend met schriftelijke tentamens getoetst. Hierbij wordt gebruik gemaakt van open vragen en essayvragen. Ook in het derde jaar – de notariële specialisatie – is bewust gekozen voor het toetsen door middel van schriftelijke tentamens omdat de opleiding wil garanderen dat studenten voldoen aan de kenniseisen die aan Kandidaat-notarissen gesteld worden. De bacheloropleiding Notarieel recht wordt momenteel niet afgesloten met een bacheloressay.

Na het bezoek aan de opleiding heeft de commissie een aanvullende notitie ontvangen over de toetsvormen in het derde jaar van de Notariële bacheloropleiding. In deze notitie stelt de opleiding dat met ingang van dit studiejaar studenten in het kader van het derdejaarsvak Rechtsverkeer onroerend goed, een drietal notities moeten schrijven. In de werkgroepen dienen studenten deze vervolgens mondeling te verdedigen. Zowel de notities als de mondelinge presentaties zullen van feedback worden voorzien. De resultaten bepalen mede een deel van het eindcijfer.

Na het bezoek is de commissie geïnformeerd over het voornemen van de faculteit om voor de opleiding Notarieel recht vanaf studiejaar 2011-2012 een afsluitend bacheloressay in te voeren.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

Voor het tweedejaarsvak Fiscaal bestuursrecht stellen studenten een bezwaarschrift op, waarvan zij de standpunten vervolgens in een hoorzitting toelichten. Het vak Loonheffingen wordt afgesloten met een werkstuk. In het derde jaar worden alle vakken afgesloten met een schriftelijk tentamen. Aan het einde van de bacheloropleiding schrijven studenten een essay, waarin zij blij moeten geven van (kritisch) inzicht in het gekozen rechtsgebied.

Masteropleidingen

Ook in de masteropleidingen wordt een variatie aan toetsmethoden gehanteerd, hoewel ook hier de schriftelijke tentamens de meest geëigende toetsvorm is. Deze tentamens bestaan uit open vragen, essayvragen of casusvragen. Tijdens het bezoek gaven docenten aan dat naar hun oordeel schriftelijke tentamens zich het best lenen voor het toetsen van kennis en vaardigheden.

Over het algemeen geldt dat studenten in de kleinere keuzevakken getoetst worden door middel van een essay en/of een mondelinge presentatie. In de werkgroepen wordt met de beantwoording van open vragen geoefend, met name door middel van casus.

De verplichte vakken van de *masteropleiding Privaatrecht* worden afgesloten met schriftelijke tentamens, waaronder één openboek tentamen. In een aantal keuzevakken worden schrijf- en presentatievaardigheden getoetst. In het keuzevak International Structured Finance Law and Practice bijvoorbeeld schrijven studenten een essay, het keuzevak Private Law Theory wordt afgesloten met een essay en een presentatie.

Aan de studenten van de *masteropleiding Privaatrecht, variant Commerciële rechtspraktijk* wordt een aantal extra eisen gesteld. Studenten dienen tentamens te halen bij de eerste mogelijkheid die hen wordt aangeboden. Zij dienen verder deel te nemen aan alle onderdelen van de opleiding en er geldt een aanwezigheids- en voorbereidingsplicht. Indien een student niet aan deze eisen voldoet, dan is verdere deelname aan het programma niet mogelijk. Studenten kunnen dan terugvallen op de variant Privaatrechtelijke rechtspraktijk.

Het keuzevak Arbeidsrecht practicum in de *masteropleiding Arbeidsrecht* wordt afgesloten met een zitting, waarvoor een cijfer wordt verkregen in combinatie met voorafgemaakte schriftelijke (proces)stukken. In het vak Comparative and European Social Security Law schrijven studenten twee korte essays, die voor 25% van het eindcijfer meetellen. Het vak wordt afgesloten met een eindpaper.

Zoals in facet 10 is omschreven, maken studenten *Informatierecht* in het eerste semester van hun opleiding wekelijks opdrachten, waarvoor zij bronnenonderzoek moeten verrichten. Het verwerven van schrijfvaardigheid komt aan de orde bij de te schrijven deze groepswerkstukken en in het sinds 2010-2011 verplichte individuele paper in aansluiting op één van de basisvakken. Tijdens het bezoek brachten studenten dat zij niet altijd feedback krijgen op hun groepswerkstukken in de basisvakken. Ook kunnen docenten wat hen betreft beter optreden tegen meeliftgedrag. Docenten bevestigden dat het geven van voldoende feedback een aandachtspunt is.

In de *masteropleiding Publiek recht* worden vaardigheden met betrekking tot schrijven en mondeling presenteren over het vakgebied getoetst in het verplichte vak Beginselen van de democratische rechtsstaat. Voor dat vak moeten twee essays worden geschreven en een presentatie worden gegeven. In de keuzevakken Oefenrechtbank, VAR-pleitwedstrijd, practicum Bestuursprocesrecht en Studentenparlement leren studenten mondeling te pleiten en te reageren op argumenten van de wederpartij en op vragen van rechters.

Masterstudenten Notarieel Recht schrijven verschillende opdrachten in het kader van het practicum Estate Planning (zie tevens facet 4). Ook in het vak Successierecht dienen zij een werkstuk te maken en een presentatie te houden.

Studenten van het traject 'European Competition Law and Regulation' van de *masteropleiding International and European Law* nemen in het kader van het vak EU Legal Remedies deel aan een oefenrechtbank. In het keuzevak European Integration dienen studenten een paneldiscussie te houden. In de diverse Moot Courts worden studenten getraind mondeling te pleiten en te reageren op argumenten van de tegenpartij en vragen van de rechters. In de Amsterdam Law Clinic moeten studenten een juridisch advies schrijven op basis van een door een cliënt ingediend verzoek.

Oordeel

Zoals de commissie in facet 4 heeft beschreven, heeft zij waardering voor de initiatieven die de faculteit heeft ontwikkeld op het gebied van toetsing. Met de ontwikkeling van de toetsmatrijzen is een belangrijke eerste stap gezet om een coherent toetsbeleid te ontwikkelen

en vorm te geven aan het vaardighedenlint. De commissie adviseert in aanvulling op de toetsmatrijzen voor de individuele vakken een overzicht te maken van de toetsing van de vaardigheden op curriculumniveau, zoals toegelicht in facet 6. De commissie acht de tussentijdse toetsen een goed instrument om de studielast te verdelen en de studievoortgang te bevorderen.

De commissie adviseert een eenduidig beleid voor de scriptiebegeleiding op te stellen zodat het voor studenten duidelijk is waar zij op mogen rekenen, en voor docenten wat er van hen gevraagd mag worden. De commissie hecht er waarde aan dat studenten altijd de mogelijkheid hebben te leren van feedback.

De commissie vindt met het oog hierop positief dat er beoordelingsformulieren voor schriftelijke werkstukken zijn ontwikkeld. De formulieren zullen de uniformiteit van de beoordelingen en de onderlinge afstemming hierover tussen docenten stimuleren. Zij stelt wel dat alle docenten hiervan op de hoogte moeten worden gebracht zodat zij ook daadwerkelijk dezelfde normen hanteren. Zij adviseert de opleidingen aparte formulieren te maken voor de masteropleidingen, zodat het voor studenten inzichtelijk wordt gemaakt welke aanvullende eisen worden gesteld aan een masterscriptie, in lijn met de eindkwalificaties van de opleidingen. De commissie adviseert de om voor bachelorstudenten een lijst met mogelijke onderwerpen voor hun bacheloressay beschikbaar te stellen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie heeft tijdens het bezoek kennis genomen van de tentamens en heeft op basis hiervan vastgesteld dat de kwaliteit en het niveau van de toetsen voldoende is. Na bestudering van de moduleomschrijvingen en na aanleiding van de gesprekken met studenten van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, heeft de commissie tevens vastgesteld dat de toetsing voldoende gericht is op technische kennis van het positieve recht en het vermogen van de student om de opgedane kennis praktijkgericht toe te passen in concrete gevallen. In een aantal vakken worden tevens schriftelijke en mondelinge vaardigheden getoetst. De commissie merkt wel op dat dit vaak niet verplicht is. Het schrijven van een essay wordt als optie geboden om een vrijstelling te verdienen op het tentamen, of studenten kiezen volledig voor de extensieve variant, waarin vaardigheden niet getoetst worden. De commissie betwijfelt of deze studenten wel voldoende voorbereid zijn op het schrijven van een bachelorscriptie.

Zoals al eerder is opgemerkt, is de commissie van mening dat in de bachelorcurricula meer zou moeten worden getoetst of studenten de vaardigheden bezitten om een samenhangend juridisch betoog te kunnen schrijven, een mondelinge presentatie te geven of een onderzoek uit te voeren.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie heeft bestudeerd op welke wijze studenten van de bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht getoetst worden, en concludeert dat de beoordelingen en toetsen adequaat worden uitgevoerd. Zij wil hierbij nogmaals benadrukken dat zij, zoals reeds beschreven onder facet 6, er waarde aan hecht dat docenten onderling van de inhoud van de lesstof maar ook van examens op de hoogte zijn. Dit wordt bevorderd door de invoer van de toetsmatrijzen.

Bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht

De commissie heeft vastgesteld dat de toetsvormen in de bacheloropleiding Notarieel Recht, behoudens een aantal eerstejaarsvakken en het vak Algemene Rechtsleer, overwegend zijn gericht op het toetsen van de technische kennis van het positieve recht en het vermogen van

de student om de opgedane kennis praktijkgericht toe te passen in concrete gevallen. De academische vaardigheden – waaronder het juridisch redeneren en communiceren – worden nauwelijks getoetst.

Door het ontbreken van een bacheloressay of van een vergelijkbare opdracht wordt niet getoetst of de student beschikt over het vermogen tot het opzetten van een argumentatief onderbouwd betoog, tot het mondeling en schriftelijk communiceren en/of verdedigen van de verworven juridische kennis en inzicht.

Masteropleidingen

De commissie heeft vastgesteld dat in de masteropleidingen door een variatie aan toetsvormen verschillende leerdoelen worden getoetst. De toetsvormen sluiten aan bij de eindkwalificaties van de opleidingen. Vaardigheden op het gebied van mondeling presenteren wordt weliswaar veel geoefend in de interactieve werkgroepen, maar de beoordeling van het niveau ervan draagt slechts in een enkel geval bij aan de eindbeoordeling van het vak. De commissie adviseert de masteropleidingen hier bijzondere aandacht aan te geven.

De commissie heeft vastgesteld dat in de verplichte vakken in de *masteropleiding Privaatrecht* geen schrijfvaardigheden worden getoetst. Een aantal keuzevakken wordt afgesloten met een essay, soms in combinatie met een presentatie. De commissie heeft vastgesteld dat hiervoor gekozen is omdat de opleiding het niet mogelijk acht op tijdens de verplichte vakken, waaraan 160 studenten deelnemen, te werken met papers als opdrachten. De opgedane ervaring in de masteropleiding Arbeidsrecht (zie facet 10) kan hierbij dienen als best practice. Zoals zij eerder opmerkte, adviseert zij de opleiding daarnaast om hierbij nog eens specifiek na te gaan of alle eindkwalificaties gericht op vaardigheden getoetst worden in elk van de keuzeprofielen (zie facet 5).

De commissie is positief over de mondelinge verdediging van de scriptie bij de masteropleidingen *International and European Law* (in het kader van een pilot) en *Fiscaal Recht*. Zij adviseert de overige opleidingen de mogelijkheid te onderzoeken ook een mondelinge verdediging in te voeren. Tijdens het bezoek heeft zij vastgesteld dat hier een breed draagvlak voor is, zowel onder studenten als docenten.

Zoals beschreven onder facet 10, heeft de commissie waardering voor de wijze van toetsing in de *masteropleiding Arbeidsrecht*. Studenten leveren voor elke werkgroepen een essay welke selectief getoetst worden door docenten. De commissie stelt dat de opleiding op deze manier garandeert dat een groot aantal studenten een essay inlevert en schrijfvaardigheden worden geoefend en adviseert de commissie om deze werkwijze ook te introduceren in de andere masteropleidingen met grote studentenaantallen.

Met betrekking tot de groepswerkstukken in de basisvakken van de *masteropleiding Informatierecht* benadrukt de commissie het belang van goede feedback. Tevens adviseert zij de beoordeling van groepswerk in de verplichte vakken kritisch tegen het licht te houden en adequate maatregelen te nemen tegen meeliftgedrag.

Tot slot merkt de commissie op dat de examencommissie geen structurele inhoudelijke bemoeienis heeft met de evaluatie van de toetsing en de beoordelingsprocedures. De commissie heeft wel vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar nieuwe rol en verantwoordelijkheden op het gebied van toetsing. De commissie adviseert de examencommissie de kwaliteit van de (beoordeling van) toetsen en scripties periodiek te evalueren op inhoudelijke eisen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Programma

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Programma. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het Voor de masteropleiding Privaatrecht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Arbeidsrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Informatierecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Publiekrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International and European Law luidt het **voldoende**. De commissie heeft over een aantal punten twijfels over het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, maar heeft wel vastgesteld dat het programma zo is ingericht dat de studenten de eindkwalificaties verwerven (zie het positieve oordeel voor de facetten 5 en 11) en komt op grond daarvan toch tot een positief oordeel voor het onderwerp Programma.

1.2.3. Inzet van personeel

F12: Eisen WO

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een WO-opleiding:
Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

Beschrijving

Medewerkers die betrokken zijn bij het onderwijs hebben grotendeels een gemengde aanstelling die bestaat uit een onderwijs- en een onderzoekscomponent. Van de medewerkers in vaste dienst heeft 77% zowel een onderwijs- als een onderzoeksaanstelling. Het onderzoek van de overgrote meerderheid van die groep (85%) is geprogrammeerd en vindt plaats in de vijf onderzoeksinstituten van de faculteit: het Amsterdam Centre for International Law (ACIL), het Centre for the Study of European Contract Law (CSECL), het Centrum voor Milieurecht (CvM), het Hugo Sinzheimer Instituut (HSI) of het Instituut voor Informatierecht (IViR).

Van de medewerkers in vaste dienst met een onderwijsaanstelling is 77% gepromoveerd. Van het totaal aantal universitair docenten, universitair hoofddocenten en hoogleraren is 93% gepromoveerd.

Tijdens het bezoek hebben studenten bevestigd dat zowel in de bacheloropleidingen als in de masteropleidingen verschillende colleges worden verzorgd door hoogleraren.

Kenmerkend voor de Universiteit van Amsterdam is verder het aantal bijzonder hoogleraren (een derde van het totaal), waardoor volgens de zelfstudies een hechte band met de beroepspraktijk is gewaarborgd. Studenten zijn zeer positief over de betrokkenheid van docenten die tevens werkzaam in de beroepspraktijk, en die veel actuele praktijkvoorbeelden geven tijdens de colleges.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat het onderwijs voor een aanzienlijk deel wordt verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied. Vrijwel alle docenten zijn gepromoveerd en lid van een onderzoeksgroep. De commissie waardeert de bijdrage van hoogleraren in de bacheloropleidingen. Zij oordeelt dat de opleidingen voldoen bij de criteria bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F13: Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Beschrijving

Het facultaire onderwijs wordt door 254 medewerkers verzorgd, waaronder 68 hoogleraren, 24 universitair hoofddocenten en 38 universitair docenten. De zelfstudie vermeldt dat specialismen van de docenten voldoende breed zijn – er wordt in ruim 250 vakken onderwezen.

Het aantal vrouwelijke hoogleraren is laag en blijft onder het UvA gemiddelde van 16%. Wel is een kentering zichtbaar bij de benoeming van vrouwen in de functies van UD en UHD. In 2010 zijn evenveel vrouwen als mannen werkzaam in deze functies. Hierbij zit de faculteit ver boven de universitaire gemiddelden van 20% (UHD) en 34% (UD). De staf is evenwichtig verdeeld over verschillende leeftijdscategorieën.

Het totaal aantal fte onderwijsformatie van de faculteit bedraagt 73,06 (peildatum 2010). Het totaal aantal ingeschreven studenten in 2009 bedraagt 4321. Het gaat hierbij om 2434 bachelorstudenten, 1275 masterstudenten, 461 schakelstudenten en 151 doctoraal studenten. De staf-studentratio bedraagt aldus 1:59. Na het bezoek werd duidelijk dat aan het eerste jaar van de opleidingen 15% extra formatie zal worden toegekend.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de effecten van de staf-studentratio besproken met alle betrokkenen. Bachelorstudenten vinden de staf-studentratio ongunstig, met name in het eerste jaar van de bacheloropleidingen. Een aantal studenten vindt de omvang van de werkgroepen te groot voor vruchtbaar interactief onderwijs.

De hoge werkdruk van docenten heeft volgens studenten ook een negatieve invloed op het vaardighedenonderwijs en dan met name de mate waarin zij feedback ontvangen. Docenten proberen naar hun oordeel te 'roeien met de riemen die ze hebben'. Studenten geven wel aan dat als ze vragen hebben, of extra begeleiding nodig hebben en zij hiertoe het initiatief nemen, docenten altijd bereid zijn ze te helpen.

Docenten van de bacheloropleidingen bevestigen dat de werkdruk hoog is. Dit maakt het soms lastig voor docenten die onderwijs in het eerste jaar verzorgen om ook voldoende tijd vrij te maken voor hun onderzoek. Naast het geven van onderwijs neemt de organisatie ervan veel tijd in beslag, zeker door de intensivering van de onderwijsvormen en het vaardighedenonderwijs. Het grote aantal studenten in het eerste jaar gaat volgens docenten ten koste van de mogelijkheden om studenten te begeleiden en persoonlijk te benaderen. In de latere fase van de studie zijn hier wel meer mogelijkheden voor.

Docenten geven aan dat het niet eenvoudig is om kwalitatief goede collega's van buiten aan te trekken, omdat het met het oog op aankomende bezuinigingen niet mogelijk is hen een vast contract te bieden.

Oordeel

De commissie acht de staf-studentratio in de bacheloropleidingen zorgwekkend. Uit de gesprekken met docenten heeft de commissie kunnen constateren dat de grenzen van een hanteerbare werkdruk bereikt zijn. Dit betekent dat het lastig zal zijn om de voorgenomen verbeteringen in het onderwijs door te voeren (zie facet 18).

Gezien de grote studentenaantallen heeft de commissie bewondering voor het feit dat de opleidingen toch inzetten op werkgroeponderwijs, ook in het eerste jaar. De commissie heeft vastgesteld dat docenten werkgroepen vaak dubbel aanbieden, om de werkgroepen niet te groot te laten worden. De commissie heeft uit de gesprekken met studenten daarnaast vastgesteld dat veruit de meeste docenten bereid zijn studenten extra begeleiding te bieden als studenten hierom vragen.

De faculteit heeft duidelijke keuzes gemaakt om de werkdruk acceptabel te houden door te differentiëren in intensief en extensief onderwijs. Hoewel de commissie begrip heeft voor de keuze van de faculteit om zich te richten op de actieve en gemotiveerde student, vindt zij de extensieve variant geen ideale structurele oplossing. Studenten die kiezen voor extensief onderwijs missen naar het oordeel van de commissie essentiële vaardigheidstraining (zie facet 10).

Tijdens het bezoek bleek dat in de faculteit de meningen verdeeld zijn over de noodzaak om meer docentcapaciteit te investeren in het eerste jaar. De commissie ziet niettemin in de beslissing van het faculteitsbestuur om 15% extra formatie toe te kennen aan het eerste jaar een belangrijke aanzet tot versterking die verdere uitbouw verdient.

Sommige studenten achten de werkgroepen te groot om vruchtbaar interactief onderwijs aan te bieden. Ook hebben niet alle docenten tijd om feedback te geven op ingeleverd werk. Andere studenten benadrukken dat docenten hun best doen om ondanks de relatief grote groepen studenten actief bij het college te betrekken. De commissie laat ook deze geluiden meewegen in haar oordeel.

De commissie beseft dat er beperkte middelen zijn om een meer gunstige staf-studentratio te realiseren, en dat de faculteit hier weinig invloed op kan uitoefenen. Toch kan zij het duidelijke signaal van zowel studenten als docenten niet negeren. Door de grote studentenaantallen zijn de gewenste werkvormen onder druk komen te staan. De commissie oordeelt op grond hiervan dat de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid niet voldoet aan het criterium dat geldt voor dit facet. Omdat de bacheloropleidingen Fiscaal Recht en Notarieel Recht een meer gunstige staf-studentratio hebben in het derde jaar van de opleiding, en in de gelegenheid zijn in deze fase van de studie studenten in kleinere groepen te onderwijzen, luidt het oordeel van de commissie voor deze opleidingen 'voldoende'.

De commissie heeft vastgesteld dat de stafstudent ratio in de masteropleidingen gunstiger is ten opzichte van de bacheloropleidingen en dat daarom meer kleinschalig onderwijs kan worden verzorgd, in het bijzonder in de keuzevakken. De commissie is van oordeel dat de masteropleidingen over voldoende staf beschikken om de opleidingen met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F14: Kwaliteit personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Beschrijving

De zelfstudie beschrijft dat in de selectieprocedure voor nieuwe medewerkers, wordt nagegaan wat het niveau is van de didactische kwaliteiten, mede aan de hand van onderwijsbeoordelingen uit een vorige werkkkring. Onervaren docenten doorliepen in de afgelopen periode het universitaire traject Basiskwalificatie Onderwijs (BKO-traject). Met ervaren docenten werd, zo nodig na een evaluatie, een maatwerk scholingstraject afgesproken.

Promovendi nemen standaard deel aan de driedaagse opleiding Didactische Vorming. Junior docentonderzoekers volgen het integrale BKO-traject. De tijdelijk docenten volgen de driedaagse opleiding Didactische Vorming of het gehele BKO-traject, afhankelijk van de periode waarvoor men wordt aangesteld.

Het behalen van de basiskwalificatie onderwijs (hierna: BKO) is in 2006 universiteitsbreed verplicht gesteld voor alle nieuwe medewerkers met een onderwijstaak. Het BKO-traject vindt grotendeels binnen de faculteit plaats. Na een cursus didactiek die wordt aangeboden door het Centrum voor Nascholing stelt de cursist onder begeleiding van een mentor (een ervaren docent) een portfolio op met behulp waarvan kan worden aangetoond dat wordt voldaan aan de BKO-vereisten. Vanaf 2010 is het voor zittende medewerkers met een onderwijstaak ook verplicht om een dergelijk een portfolio samen te stellen.

Het functioneren en beoordelen van de kwaliteit van de uitoefening van de onderwijstaak op de diverse onderdelen is volgens de zelfstudie op verschillende momenten aan de orde: binnen de vakgroep bij de bespreking van het 'lopend' onderwijs en het te ontwikkelen onderwijs, bij de bespreking van studentenevaluaties en tijdens het jaargesprek.

Verdere ontwikkeling en scholing zijn een gebruikelijke follow-up van het jaargesprek. De zelfstudie vermeldt dat dit in de afgelopen jaren resulteerde in uiteenlopende trainingen op maat, zoals didactische vaardigheden, taalvaardigheden (met name de Engelse en Nederlandse taalvaardigheid), ICT-vaardigheden en managementvaardigheden.

Daarnaast is iedere docent verplicht jaarlijks 16 uur te besteden aan bijscholing ten behoeve van de onderwijsverplichtingen. De faculteit streeft er naar om die uren op aantrekkelijke en vooral doelmatige wijze in te zetten in het besef dat de staf al redelijk zwaar belast is. Voor docenten die verantwoordelijk waren voor de ontwikkeling van de juridische minoren is bijvoorbeeld een speciale 'minorentaining' ontwikkeld door het Centrum voor Nascholing van de Universiteit van Amsterdam.

Vanaf najaar 2009, stond het trainingsaanbod van de faculteit in het teken van 'toetsing'. De eerste trainingen werden verzorgd door het Centrum voor Nascholing en waren gericht op het schrijven van vakomschrijvingen, het formuleren van leerdoelen en het maken van toetsmatrijzen. Zoals in meerdere facetten is toegelicht zijn alle vakken die de faculteit aanbiedt nu voorzien van leerdoelen en toetsmatrijzen. De volgende serie trainingen die in het najaar van 2010 plaatsvindt, zal voortbouwen op deze eerste stap en zich aan de hand van de geformuleerde leerdoelen en toetsmatrijzen richten op het feitelijke toetsen: de vraag of daadwerkelijk wordt getoetst op de aangegeven leerdoelen staat daarbij centraal. In het kader van dezelfde trainingen is een toetsingsformulier essays en mondelinge presentaties ontwikkeld (zie facet 11).

De faculteit heeft onlangs de professionalisering op het gebied van Engelse taalvaardigheid geïntensiveerd. Met elke nieuwe medewerker wordt nu een evaluerend gesprek worden gevoerd door een native speaker (werkzaam voor The Language Academy of vergelijkbaar instituut). Op basis van dat assessment volgt ofwel een positief oordeel, dan wel een advies tot bijscholing. In geval van het laatste is de betrokken docent verplicht om binnen een jaar het vereiste niveau – het niveau van 'vaardig gebruiker' – Engelse taalvaardigheid te hebben bereikt.

Tijdens het bezoek gaven studenten en alumni van de *masteropleiding International and European Law* aan dat zij de Engelse taalbeheersing van docenten voldoende vinden.

Studenten van verschillende opleidingen spraken hun waardering uit voor het feit dat docenten erg benaderbaar zijn. Wel zijn sommige praktijkdocenten zo druk dat het soms veel moeite kost om feedback te ontvangen op ingeleverd werk. Studenten gaven aan dat de meeste docenten over voldoende kwaliteit beschikken om activerende colleges te verzorgen.

Oordeel

Uit de gesprekken met studenten en alumni en bestudering van de uitkomsten van de vakevaluaties heeft de commissie vastgesteld dat studenten over het algemeen positief zijn over de onderwijskwaliteiten van de docenten. De commissie waardeert de mogelijkheden die docenten worden geboden zich didactisch te professionaliseren en het feit dat iedere docent ten minste 16 uur aan didactische cursussen dient te besteden. Zij vindt het positief dat er bijzondere aandacht is besteed aan het ontwerpen van valide en betrouwbare toetsen.

De diversiteit van de studentenpopulatie (zie facet 8), alsmede de grote groepen waar onderwijs aan geboden wordt, vraagt naar het oordeel van de commissie specifieke vaardigheden begeleiding van docenten. De commissie waardeert het dat een aantal docenten een didactische cursus hebben gevolgd over het geven van interactief college voor grote zalen. De commissie adviseert met het oog op de implementatie van het vaardighedenlint, betrokken docenten te trainen in het geven en toetsen van vaardighedenonderwijs.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Inzet van personeel

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Personeel. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Privaatrecht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Arbeidsrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Informatierecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Publiekrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International and European Law luidt het **voldoende**.

1.2.4. Voorzieningen

F15: Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Beschrijving

De faculteit is gehuisvest in de Oudemanhuispoort, een monumentaal pand in het hart van de binnenstad. De faculteit beschikt over werkgroep ruimten met een capaciteit die varieert van 15-20 personen, werkcollegezalen met een capaciteit van 80 personen, en vier grote collegezalen met een capaciteit van 220 personen respectievelijk 350 personen. De faculteit maakt deel uit van de 'binnenstadpool', waardoor ook studiewerkplekken en tentamen/collegezalen in andere gebouwen kunnen worden benut. De faculteit probeert het onderwijs echter zoveel mogelijk binnen de Oudemanhuispoort te organiseren.

Studenten gaven tijdens de visitatie aan dat zij vaak uitwijken naar andere gebouwen, omdat het aantal studieplaatsen (ook buiten de tentamenweken) niet toereikend is. Ook in de zelfstudie wordt aangegeven dat het pand te klein aan het worden is voor het groeiende aantal studenten en staf. Daarnaast is het monumentale pand niet goed toegankelijk is voor fysiek minder valide studenten. De faculteit verhuist in 2016 daarom naar het Roeterseiland, dat wordt ingericht aan de hand van eisen die de faculteit heeft geformuleerd over het gebruik door studenten en medewerkers.

Tot de verhuizing worden er nog wel aanpassingen gedaan aan de huidige voorzieningen. Sinds de vorige visitatie zijn alle 47 onderwijsruimten in het gebouw voorzien van moderne AV/ICT-voorzieningen, en werden ruim 250 extra studiewerkplekken (90 waarvan met PC) in het gebouw gerealiseerd in aanvulling op de studiewerkplekken in de directe nabijheid van de Oudemanhuispoort. Tevens werden informele werk/ontmoetingsplekken gecreëerd waar studenten in kleine groepen kunnen studeren, overleggen, etc. Daarnaast werd tijdens de visitatie aangegeven dat er rekening gehouden wordt met de beperkingen van dit gebouw. Zo worden brandoefeningen gedaan en wordt extra beveiliging ingezet tijdens de eerste weken waarin het gebouw het drukst bezet is. Voor studenten met een beperking worden colleges en werkgroepen zo ingeroosterd dat de zalen voor hen toegankelijk zijn.

Ook de juridische bibliotheek is gerenoveerd. In de bibliotheek zijn studiewerkplaatsen met en zonder computer aanwezig. De zelfstudie beschrijft dat tijdens de openingsuren (52 uur per week) professionele staf met inhoudelijke kennis aanwezig is om gebruikers te ondersteunen. Tijdens de visitatie heeft de commissie met deze staf gesproken. In dit gesprek kwam naar voren dat zij zich inzetten om een breed aanbod aan literatuur te verzorgen dat snel en gemakkelijk kan worden besteld. Daarnaast is er een vaste collectie aanwezig die niet wordt uitgeleend. Studenten gaven aan deze collectie vrij verouderd te vinden. De digitale literatuur is volgens hen wel actueel en gemakkelijk te verkrijgen.

De staf van de bibliotheek is ook betrokken bij het vaardighedenonderwijs, met name in het eerste jaar van de bacheloropleiding. Zij beschikken bijvoorbeeld over een handleiding en checklists voor het schrijven van een essay, en helpen studenten bij het zoeken van een geschikt scriptieonderwerp. In samenwerking met de vakgroep proberen zij goed zicht te krijgen op de gewenste eindkwalificaties met betrekking tot vaardigheden, zodat zij hierop kunnen inspelen.

In het onderwijs wordt gebruik gemaakt van de interactieve digitale leeromgeving Blackboard. Studenten die niet altijd in staat zijn al het onderwijs te volgen, zoals deeltijdstudenten, kunnen de colleges via Blackboard beluisteren, en actief deelnemen aan discussiefora. Tijdens de visitatie gaven studenten aan dat de voorzieningen en informatie die zij verkrijgen via Blackboard adequaat is. De hoeveelheid informatie die aan studenten wordt verstrekt via Blackboard kan verschillen per docent.

Oordeel

De commissie heeft kennis genomen van de materiële voorzieningen van de faculteit. Op basis van haar observaties, de informatie zoals deze is beschreven in de zelfstudie en de interviews met de studenten en de staf tijdens het bezoek, concludeert zij dat de materiële voorzieningen adequaat en toereikend zijn om de gestelde eindkwalificaties van de opleidingen te realiseren.

De commissie heeft gezien dat de opleidingen beschikken over zowel kleinere zalen, geschikt voor werkgroepen, als grote zalen, geschikt voor klassieke onderwijsvormen. Zij merkt op dat deze zalen er verzorgd uitzien en voorzien zijn van alle benodigde apparatuur. Ook is zij te spreken over de ontmoetingsplekken die recentelijk zijn gecreëerd, waardoor studenten gemakkelijk in kleine groepen kunnen samenwerken. Dit overtuigt de commissie ervan dat de faculteit voldoende aandacht besteedt aan de kwaliteit van de faciliteiten, ondanks het vooruitzicht op de verhuizing.

Hoewel de commissie stelt dat de voorzieningen op dit moment adequaat zijn, staat zij achter het besluit van de faculteit om te verhuizen. Het is duidelijk dat het gebouw het groeiende aantal studenten en docenten niet kan huisvesten, en studenten geregeld moeten uitwijken naar andere gebouwen. Ook heeft de kwaliteit en grootte van het gebouw invloed op de veiligheid en mogelijkheden voor studenten met een beperking. De commissie wil haar waardering uitspreken voor de wijze waarop hiermee tot aan de verhuizing wordt omgegaan. Zij hecht veel waarde aan de brandoefeningen en het inzetten van extra beveiliging, en stelt dat het zorgvuldig inroosteren van studenten met een beperking zodat collegezalen en werkgroepen voor hen toegankelijk zijn, voor nu een goede oplossing biedt.

Ter voorbereiding op de verhuizing geeft de commissie mee dat de indeling van het huidige gebouw volgens haar bijdraagt aan het contact tussen staf en studenten. Alle ondersteunende staf is centraal en vlak bij elkaar gesitueerd, waardoor sprake is van korte lijnen tussen studenten en staf. Zij hoopt dan ook dat deze indeling behouden kan worden in het nieuwe onderkomen van de faculteit.

De commissie is positief over de mate waarin het de bibliotheekstaf inhoudelijk betrokken is bij het onderwijs, met name op het gebied van vaardighedenonderwijs. Zij adviseert om deze betrokkenheid te stimuleren en de staf tevens te betrekken bij het ontwikkelen en implementeren van het vaardighedenlint.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F16: Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Beschrijving

De zelfstudie beschrijft dat docenten de belangrijkste actoren zijn in de begeleiding van studenten. Zij worden daarbij ondersteund door de studieadviseurs van de faculteit en door de universitaire afdeling Student Services. De faculteit heeft zes mensen in dienst die volledig, of voor een deel van hun tijd als studieadviseur werken, in totaal ongeveer 3,5 fte. Per 1 januari 2011 is de formatie voor studiebegeleiding uitgebreid met 1 fte. Een aantal studieadviseurs hebben speciale aandachtsgebieden, zoals begeleiding van uitwisselingsstudenten, internationale studenten, en honoursstudenten. In sommige gevallen worden studenten verwezen naar meer specifieke hulpverlening, zoals studentpsychologen of studentendecanen.

Het student informatie systeem ondersteunt de docenten en met name de studieadviseurs in de studiebegeleiding. In 2010 is de faculteit overgegaan naar een systeem dat nog meer mogelijkheden biedt. Een voorbeeld hiervan is dat een student via één ingang al zijn

studieresultaten, inschrijvingen, studieplan, en eventuele verzoekschriften aan de examencommissie kan inzien. Zoals beschreven in facet 8 maakt de faculteit tevens gebruik van een digitale intakeprocedure, zodat studieadviseurs in een vroeg stadium zicht krijgen op de groep studenten die extra ondersteuning nodig heeft.

Het Bureau Studiebegeleiding biedt verschillende contactmogelijkheden: een inloopspreekuur en een telefonisch spreekuur, of een afspraak met een studieadviseur. Het initiatief ligt in het algemeen bij de student. Studenten met studievertraging in het eerste jaar en internationale masterstudenten die in het eerste semester minder dan 20 EC behaald hebben worden in geval van studievertraging uitgenodigd voor een gesprek.

Eerstejaars bachelorstudenten krijgen te maken met het bindend studieadvies, het BSA. Op verschillende ijkpunten in het jaar krijgen studenten een terugkoppeling van hun studieresultaten, en een prognose of ze aan de voorwaarden van het BSA zullen gaan voldoen. Als er reden tot zorg is, worden de studenten opgeroepen voor een gesprek met de studieadviseur. Er wordt daarbij gelet op studiebelemmerende factoren in verband met mogelijke dispensatie. Dit beleid gericht op inzichtelijke terugkoppeling van resultaten en voortgang zal geleidelijk worden uitgebreid tot andere groepen studenten, zoals schakelstudenten en masterstudenten.

Sinds het academisch jaar 2009-2010 worden de tweedejaars bachelorstudenten door middel van een monitor die in februari en augustus wordt uitgevoerd, op de hoogte gehouden van hun studieresultaten. Studenten krijgen een brief thuis gestuurd met daarin een overzicht van hun tentamenresultaten en studieprognose. Studenten die nog steeds onder de maat scoren, wordt verzocht om een afspraak met een studieadviseur te maken.

Studenten uit het tweede en derde jaar hebben niet het gevoel dat hun studievoortgang bewaakt wordt, maar vinden dit geen probleem. Zij vinden dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor het vragen om extra begeleiding als zij dat nodig hebben.

Tijdens het bezoek werd door studenten bevestigd dat zij goed terecht kunnen voor begeleiding, al wordt er volgens hen niet altijd adequaat gereageerd. In drukke perioden duurt het soms drie weken voordat studenten een afspraak hebben met een studieadviseur. Volgens sommige studenten zijn studieadviseurs niet altijd bereid te adviseren over extra mogelijkheden binnen de studie, of het combineren van twee studies.

Studieadviseurs beaamden dat de werkdruk hoog is, en dat daardoor de wachttijden kunnen oplopen. Studieadviseurs verwachten dat de digitalisering van de studentdossiers, waarmee een begin is gemaakt, de administratieve lasten zullen verminderen. De onderwijsbalie, als eerste aanspreekpunt voor studenten, is volgens de studieadviseurs effectief in het afhandelen van vragen en problemen en biedt zo goede ondersteuning voor hun werk.

Informatievoorziening

De faculteit informeert studenten ongeveer eens per drie weken via het Studenten Nieuws een maakt zij gebruik van de website 'MijnUva.nl' en Blackboard om de studenten te informeren over allerlei studiegerelateerde zaken.

Studenten kunnen gebruikmaken van de diensten van het facultaire Bureau Stages en Duaal Leren, het 'Career Services Programme' (loopbaanbegeleiding) en het 'International Office'. Tijdens de visitatie gaven studenten aan dat zij tevreden zijn over de ondersteuning vanuit het International Office, bijvoorbeeld bij het vinden van een woning in Amsterdam.

Aan het eind van het eerste bachelorjaar vindt er een voorlichtingsbijeenkomst plaats voor de eerstejaars bachelorstudenten. Studenten gebruiken deze informatie om een definitieve keuze te maken voor de start van het tweede jaar. Tijdens deze bijeenkomst wordt er ook voorlichting gegeven over studeren in het buitenland, en over de selectieve masteropleidingen die de faculteit biedt. De faculteit acht het van belang om deze voorlichting vroeg te geven, en vaak te herhalen, omdat studieresultaten vanaf het begin van de studie invloed hebben op de uitwisselingsmogelijkheden en toegang tot de masteropleidingen. Tijdens de visitatie stelden studenten dat zij voldoende informatie ontvangen over mogelijkheden om naar het buitenland te gaan. Ook docenten gaven aan dat zij studenten regelmatig van informatie over dit onderwerp voorzien. Desondanks maken er weinig studenten gebruik van de mogelijkheid om naar het buitenland te gaan.

Oordeel

De commissie heeft de studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten door de faculteit bestudeerd en concludeert dat deze adequaat zijn met het oog op studievoortgang. De commissie vindt het positief dat de studievoortgang van eerstejaarsstudenten bewaakt wordt en dat studenten worden opgeroepen voor een begeleidingsgesprek in geval van studievertraging. De commissie waardeert het dat de studieadviseurs speciale aandachtsgebieden hebben, en is van mening dat hierdoor de diverse studentpopulatie van de faculteit het best bediend kan worden. Het feit dat studieadviseurs inhoudelijk goed op de hoogte zijn van de onderwijsprogramma's, garandeert dat zij studenten goed kunnen adviseren over verschillende keuzemogelijkheden.

De digitale intakeprocedure is naar het oordeel van de commissie een adequaat middel om zicht te krijgen op de instromende studentpopulatie en startende studenten te wijzen op de verschillende mogelijkheden voor studiebegeleiding en ondersteuning. Gezien de beperkte formatie voor studieadviseurs, is de commissie positief over de invoering van het nieuwe studentvolgsysteem, wat studenten op alle momenten inzicht verschaft in studieresultaten en studievoortgang. De commissie juicht de recente uitbreiding van de beschikbare formatie voor studiebegeleiding toe. Zij adviseert de opleidingen, zeker met het oog op de grote studentenaantallen, docenten en nog actievare rol te geven in de studiebegeleiding. De commissie ondersteunt het plan van de faculteit om alle eerstejaars aan het begin van het studiejaar te koppelen aan één docent (zie facet 18).

Gedurende het tweede en derde jaar en tijdens de masteropleiding wordt het initiatief meer bij de studenten zelf gelegd. Er wordt er van uitgegaan dat zij zelf in staat zijn om actie te ondernemen wanneer zij vragen hebben of problemen ervaren. De commissie vindt deze aanpak passen bij de mate van verantwoordelijkheid waarover de studenten zouden moeten beschikken in verschillende fasen van de opleidingen. Ook heeft zij vastgesteld dat dit aansluit bij de behoefte van studenten, die graag worden aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid. Zij vraagt zich dan ook af of de uitbreiding van de studiebegeleiding naar meer groepen studenten nodig is. Daarbij twijfelt zij aan de haalbaarheid hiervan, gezien de beperkte formatie. De commissie adviseert wel om voldoende aandacht te geven aan de ondersteuning van studenten die in deze fase van hun studie extra uitdaging nodig hebben of bijvoorbeeld twee studies willen combineren.

De commissie heeft vastgesteld dat de informatievoorziening adequaat is, en dat studenten goed worden geïnformeerd over curriculumwijzigingen en overgangsregelingen. Er wordt goed gebruik gemaakt van Blackboard. Tijdens het bezoek heeft de commissie vastgesteld dat

studenten niet het gevoel hebben dat hun studievoortgang bewaakt wordt. De commissie adviseert de faculteit daarom om zaken rondom studievoortgang explicieter te communiceren naar studenten, en stelt dat het te implementeren informatiesysteem hieraan zou kunnen bijdragen.

Op grond van bovenstaande overwegingen oordeelt de commissie dat de opleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Voorzieningen

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Voorzieningen. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Privaatrecht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Arbeidsrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Informatierecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Publiekrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International and European Law luidt het **voldoende**.

1.2.5. Interne kwaliteitszorg

F17: Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Beschrijving

Alle verplichte vakken worden jaarlijks geëvalueerd. Keuzevakken die voor het eerst worden aangeboden, worden eveneens geëvalueerd. Voor de evaluatie van vakken wordt gebruik gemaakt van een standaard evaluatieformulier waarop een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de beoordeling van het vak, de kwaliteit van de docent die het onderwijs verzorgt, en het tentamen. Op verzoek van afdelingsvoorzitters kunnen de evaluatieformulieren worden aangevuld met specifieke vragen. Resultaten niet herleidbaar tot een specifiek persoon worden aan de opleidingscommissies (OC's) toegestuurd. Alle resultaten worden aan de betrokken afdelingsvoorzitters en docent gestuurd met een begeleidende brief van de onderwijsdirecteur waarin de resultaten worden samengevat en waarbij per vak wordt aangegeven wat punten van zorg zijn. De resultaten worden in de jaargesprekken besproken.

De masteropleidingen worden tevens integraal geëvalueerd. Studenten worden bij de aanvraag van het masterdiploma gevraagd om het gevolgde masterprogramma te evalueren. Deze

evaluaties worden toegestuurd aan de afdelingsvoorzitters en de OC's en besproken, en vormen volgens de zelfstudie aanleiding om jaarlijks te bezien of de eindkwalificaties worden gerealiseerd en of verbeteringen noodzakelijk zijn op diverse aspecten: samenhang, studeerbaarheid en reikwijdte in termen van inhoud. De evaluaties zijn ook grondslag voor andersoortige maatregelen, zoals het besluit om te gaan voorzien in 'career services', het laten doorlichten van de Engelstalige syllabi, en van vakken die dreigen de status van 'struikelvak' te krijgen. In het verleden zijn integrale bachelorevaluaties gehouden, maar nog niet over het huidige herziene curriculum. De faculteit is voornemens om dergelijke integrale evaluaties ook toe te passen zodra het nieuwe onderwijsprogramma eenmaal integraal is aangeboden (in 2012).

De UvA vraagt tevens eens in de twee jaar verschillende groepen studenten naar hun mening over hun opleiding en de universiteit in de vorm van een enquête met vooral aandacht voor de tevredenheid over de voorzieningen. De resultaten van de enquêtes worden beschikbaar gesteld op het UvA-intranet en daarmee toegankelijk gemaakt voor medewerkers en studenten van de universiteit. De resultaten worden tevens naar de onderwijsdirecteuren van de faculteiten toegezonden.

De faculteit kent vijf OC's: Rechtsgeleerdheid, Notarieel Recht, Fiscaal Recht, een OC voor de masteropleidingen en een OC voor de twee onderzoeksmasteropleidingen en de promovendiopleiding. In elke OC zijn docenten en studenten vertegenwoordigd. De leden worden door de decaan benoemd voor een termijn van ten hoogste één jaar. Na dit jaar kunnen zij herbenoemd worden. Door OC's bestaande uit zowel bachelor- en masterstudenten (zoals Notarieel Recht), wordt het volgens de zelfstudie mogelijk om integraal te kijken naar samenhang, studielast, studiegedrag van de opleiding. De adviezen en verslagen van de OC's worden op een speciale Blackboard site bekend gemaakt.

Tijdens het bezoek heeft de commissie documenten van de OC's bestudeerd en met verschillende vertegenwoordigden van de OC's gesproken. Uit het gesprek kwam naar voren dat de OC's zich buigen over invulpercentages en gemiddelden van vakevaluaties, zak/slaagpercentages, het beoordelingsformulier voor essays en scripties, de studievoortgang, het vaardighedenlint, en het honoursprogramma. Zowel student- als docentleden van de OC's gaven aan dat zij tijdig plannen – bijvoorbeeld met betrekking tot curriculumwijzigingen – onder ogen krijgen, zodat zij hierover advies kunnen uitbrengen. Studentleden brachten naar voren dat zij weinig zicht hebben op de adviezen en maatregelen van hun voorgangers.

Oordeel

De commissie heeft het kwaliteitszorgsysteem van de faculteit bestudeerd en constateert dat (onderdelen van) de opleidingen periodiek en systematisch worden geëvalueerd. De kwaliteit van het onderwijs wordt getoetst op verschillende niveaus door verschillende commissies, waarbij het management de uitkomsten actief volgt. De commissie stelt vast dat er door deze commissies en het management in voldoende mate initiatief genomen wordt om de kwaliteit van het onderwijs te evalueren. Daarnaast wordt er volgens de commissie adequaat gereageerd indien de uitkomsten van evaluaties hiertoe aanleiding geven. Mogelijkheden tot verbetering op zowel vak- als op programmaniveau worden adequaat teruggekoppeld naar het betrokken afdelingsvoorzitters en docenten, die deze regelmatig bespreken, en weten om te zetten in verbetermaatregelen (zie facet 18).

Hoewel de commissie in eerste instantie niet de beschikking had over alle evaluaties, heeft zij tijdens de visitatie de mogelijkheid gehad om zich hierin te verdiepen. De commissie oordeelt dat er voldoende en adequate onderdelen worden geëvalueerd, zoals het niveau van de

leerstof en de afspiegeling hiervan in het tentamen. Daarnaast heeft de commissie, aan de hand van de evaluatie-uitkomsten die zij bestudeerd heeft, vastgesteld dat studenten over het algemeen tevreden zijn over de vakken. De commissie vindt het positief dat het invulpercentages, die variëren tussen de 50% en 100 %, een punt van aandacht is binnen de OC's.

Het onderwijs op programmaniveau van de masteropleidingen wordt volgens de commissie tevens in voldoende mate geëvalueerd. Zo wordt er aan de hand van jaarlijkse evaluaties in kaart gebracht hoe masterstudenten de samenhang, inhoud en studeerbaarheid van het programma beoordelen. Ook de waardering van studenten ten opzicht van voorzieningen worden in deze evaluaties meegenomen, en wordt daarnaast UvA-breed getoetst. Het is de commissie opgevallen dat er op dit moment geen integrale evaluaties plaatsvinden van de bachelorcurricula. Zij adviseert om, ondanks het feit dat de curricula herzien zijn en zullen worden, een curriculumevaluatie te integreren in het kwaliteitszorgsysteem. Hoewel de resultaten van de evaluatie niet volledig van toepassing zullen zijn op de huidige curricula, zullen deze inzicht bieden in de perceptie van studenten, en mogelijk bijdragen aan het signaleren nieuwe verbeterpunten die kunnen worden meegenomen in de curriculumherziening.

Op basis van de gesprekken van de commissie met de leden van de verschillende OC's, constateert de commissie dat deze zich betrokken voelen bij de kwaliteitszorg van de opleidingen. Door zowel de opleidingscommissies zelf als door het opleidingsmanagement wordt aangegeven dat opmerkingen en suggesties vanuit de commissies worden gehoord. Aan de hand van de gesprekken die de commissie voerde stelt zij dat studentleden van de OC's onvoldoende op de hoogte zijn van adviezen en doorgevoerde verbetermaatregelen van hun voorgangers. Ondanks de formele kanalen zoals Blackboard, blijkt de informatie onvoldoende door te stromen. Dit behoort voor de faculteit een punt van zorg te zijn. De commissie adviseert om aandacht te besteden aan de borging van continuïteit binnen de OC's, door bijvoorbeeld een dossier bij te houden van adviezen en verbetermaatregelen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F18: Maatregelen tot verbetering

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Beschrijving

De zelfstudie beschrijft dat vak- en programma-evaluaties belangrijke instrumenten zijn voor het vaststellen en doorvoeren van verbetermaatregelen. Hetzelfde geldt voor de adviezen van betrokken commissies, zoals de OC's en de examencommissie. Daarnaast vindt regelmatig

formeel en informeel overleg plaats met de Facultaire Studentenraad (FSR). Ook de adviezen van deze raad worden ter harte genomen.

De taskforce eerstejaars heeft, in vervolg op het nieuwe bachelorcurriculum, besloten de pre-honours en honourstrajecten eerder in de studie te laten beginnen.

In de bacheloropleidingen zijn een aantal pilots uitgevoerd met als doel het studiesucces te verhogen. In het studiejaar 2009 werden aan iedere werkgroep een mentor toegewezen. Daarnaast zijn in het eerste semester van het propedeusejaar extra repetitiecolleges verzorgd, waarbij de belangrijkste punten van de stof van die week nog een keer systematisch werden behandeld, en praktijkcolleges, waarbij prominente juristen uit de praktijk aan het woord waren. Deze pilots zijn geen succes geweest: het gros van de studenten is nooit komen opdagen, ook niet tijdens het evalueren van deze pilots door het Centrum voor Nascholing. Binnen de faculteit is er grote aarzeling om bijvoorbeeld de mentoraatzittingen verplicht te stellen. Studenten die hun mentor eenmaal hebben leren kennen, blijken de mentor wel aan te spreken in geval zij op vragen stuiten. Een nieuw initiatief is om de kennismaking met een mentor te koppelen aan de facultaire introductiedagen en tijdens de vakken.

Tijdens de visitatie heeft de commissie, zoals eerder beschreven, kennis genomen van de evaluatieverslagen van de OC's, waarin een beschrijving wordt gegeven van door te voeren verbetermaatregelen. Een van de laatste verslagen beschrijft dat er nieuwe richtlijnen betreffende de start van het pre-honoursprogramma zijn opgesteld. Tevens bevatten de verslagen concrete actiepunten als: 'er wordt een mail gestuurd naar de docent, over het feit dat enkele tentamenvragen onduidelijk waren geformuleerd'.

Daarnaast heeft de commissie tijdens de visitatie gesproken met studenten van de verschillende opleidingen over kwaliteitszorg. Hierbij gaven studenten een aantal voorbeelden van verbetermaatregelen. Zo is het 'struikelvak' Bestuursrecht volgens hen adequaat aangepast en is eerder in het jaar duidelijk op welke datum een tentamen afgenomen zal worden. Studenten zijn tevens op de hoogte van de curriculumherziening 8-8-4. Hoewel zij begrip hebben voor het feit dat deze maatregelen door het College van Bestuur is opgelegd, staan zij hier niet positief tegenover. Dit heeft deels te maken met het feit dat volgens hen de hoeveelheid aan herzieningen een negatief effect kan hebben op de studievoortgang. Ter illustratie geven zij aan dat de wijziging van vakken van 5 EC naar 4 EC voor hen als consequentie heeft dat zij elders 1 EC dienen te behalen. De wijzigingen kunnen er tevens toe leiden dat mogelijkheid voor het volgen van een deel van het programma in het buitenland wordt beperkt. Studenten geven hierbij wel aan dat de faculteit zich volgens hen optimaal inzet om hen te ondersteunen bij gevolgen van curriculumwijzigingen.

Tijdens de visitatie gaven ook docenten aan de consequenties van de vele herzieningen te ervaren. Volgens hen kan de implementatie van te veel initiatieven nieuwe herzieningen in de weg zitten. Zo is hun werkdruk naar aanleiding van de intensivering van het onderwijs verhoogd, waardoor zij bijvoorbeeld minder tijd hebben om regelmatig met docenten binnen een vakgroep bij elkaar te komen om het onderwijs te evalueren. Ook docenten gaven aan dat zij wel het gevoel hebben dat zij op dit punt vanuit de faculteit adequaat ondersteund worden en dat er naar hen geluisterd wordt.

Oordeel

De commissie is nagegaan of de uitkomsten van evaluaties de basis vormen voor aantoonbare verbetermaatregelen. Zij concludeert dat de opleidingen voldoen aan de eisen die worden

gesteld aan dit facet. De commissie heeft waardering voor de manier waarop gewerkt wordt aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs.

Tijdens de visitatie heeft de commissie vast kunnen stellen dat er jaarlijks een aanzienlijk aantal verbeteringen wordt doorgevoerd. De commissie heeft kennisgenomen van voorbeelden van concrete maatregelen die genomen zijn op basis van evaluaties en heeft daarbij gezien dat het systeem van kwaliteitszorg in de praktijk goed functioneert. Zoals reeds hierboven beschreven is bijvoorbeeld naar voren gekomen dat naar aanleiding vanuit een advies van een van de OC's het vak Bestuursrecht voor fiscale studenten meer is toegespitst op het fiscale terrein. De commissie is van oordeel dat naast de 'formele' maatregelen vanuit het management, ook individueel verbeteringen worden doorgevoerd door docenten op basis van cursusevaluaties en van andere signalen die zij hebben gekregen.

De commissie wil in het bijzonder haar waardering uitspreken voor de vele initiatieven en de opzet en implementatie hiervan in de vorm van pilots. Hoewel deze initiatieven niet altijd naar tevredenheid van de faculteit hebben uitgekapt, adviseert de commissie om deze aanpak door te zetten en niet ontmoedigd te raken door de tot nu toe behaalde resultaten. Het is bij het doorzetten van deze initiatieven volgens de commissie vooral van belang dat er continuïteit binnen het kwaliteitszorgsysteem gecreëerd wordt. De structuur van het kwaliteitszorgsysteem moet zo worden opgezet dat gewaarborgd wordt dat doorgevoerde maatregelen bekend zijn bij verschillende betrokkenen en de voortgang ervan niet uit het oog verloren wordt. Zoals beschreven onder facet 17, zouden vertegenwoordigden binnen de OC's bijvoorbeeld op de hoogte moeten zijn van verbetermaatregelen en de initiatieven die ondernomen zijn door hun voorgangers. Ook het verstevigen van het contact tussen verschillende partijen die betrokken zijn, bijvoorbeeld de opleidingcommissies en de FSR, zou hieraan kunnen bijdragen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F19: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Beschrijving

De zelfstudie beschrijft op welke wijze studenten zijn betrokken bij interne kwaliteitszorg. Zoals gebruikelijk zijn studenten vertegenwoordigd binnen de OC's, en brengen op deze manier (gevraagd en ongevraagd) advies uit aan de onderwijsdirecteur, decaan en de FSR met betrekking tot het onderwijs en het Onderwijs- en Examenreglement.

Tijdens de visitatie is naar voren gekomen dat studenten geïnformeerd worden over adviezen en initiatieven naar aanleiding van de door hen ingevulde evaluaties via speciale informatiesite op Blackboard.

Ook docenten zijn vertegenwoordigd in de OC's. Daarnaast wordt in de zelfstudie beschreven dat docenten dicht op de studentenpopulatie staan en veelal ook directe feedback krijgen, die teruggekoppeld kan worden naar het onderwijs. Ook wordt gebruik gemaakt van informele contacten met de praktijk om inzicht te geven in de wijze waarop de beroepspraktijk afgestudeerden waarneemt en waardeert. Naast een groot deel van de docenten is een aanzienlijk deel van de leidinggevendenden deels werkzaam als advocaat, fiscalist of notaris of vervult een of meer plaatsvervangerschapen in de rechterlijke macht. Het onderwijs wordt hiermee getoetst aan de beroepspraktijk. De decaan van de faculteit is voorzitter van de commissie civiel effect van het disciplineoverleg rechtsgeleerdheid, waarin zowel de Orde van Advocaten als de Rechterlijke macht vertegenwoordigd zijn, en lid van de commissie Kortmann, waarin de Orde van Advocaten zich buigt over de aansluiting van de universitaire opleiding op de praktijk. Zowel in het bestuurlijk overleg van de faculteit, als in het overleg van afdelingsvoorzitters en onderzoeksdirecteuren (VADO) is de inbreng vanuit de praktijk verzekerd.

De Amsterdamse Universiteitsvereniging organiseert één keer per jaar een alumnidag. Alumni worden ook uitgenodigd op de jaarlijkse Universiteitsdag, ook om de binding te vergroten. Recentelijk is de alumnikring van de Oudemanhuispoort begonnen om jaarlijks een middag voor alumni te organiseren waarop vanuit verschillende juridische disciplines een actueel thema wordt belicht. Via een web-community kunnen alumni met elkaar in contact blijven. Om de binding tussen faculteit en alumni te vergroten wordt sinds kort tevens aandacht besteed aan kleinschaliger alumnikringen en is begonnen met het opzetten van alumnikringen per masteropleiding.

Oordeel

De commissie heeft bestudeerd in welke mate de faculteit haar medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleidingen actief betreft bij interne kwaliteitszorg. De commissie heeft vastgesteld dat de docenten en de studenten op de gebruikelijke manier betrokken zijn bij de interne kwaliteitszorg, bijvoorbeeld via de OC's en de examencommissie. De commissie waardeert de actieve betrokkenheid van de FSR bij de kwaliteitszorg van de opleidingen. Zij heeft met waardering kennisgenomen van het beleidsplan van de FSR.

Zoals eerder beschreven, moedigt zij de faculteit aan om de contacten tussen de evaluatieorganen, zoals de OC's en de FSR, en overige studenten te versterken en structureren.

De commissie heeft vastgesteld dat docenten daarnaast zijn betrokken door middel van de taskforce eerstejaars en de bachelorraad voor het tweede en derde jaar. Zoals is vermeld in facet 4 waren niet alle docenten van de bacheloropleiding op de hoogte van het vaardighedenlint. De commissie heeft de indruk dat en beperkt deel van de docenten actief betrokken is bij de kwaliteitszorg van de opleidingen. Zij adviseert bij de implementatie van het vaardighedenlint meer docenten te betrekken.

De commissie stelt vast dat de opleidingen ruim voldoende in contact staan met het werkveld, mede doordat veel docenten tevens werkzaam zijn in het beroepenveld. De commissie

concludeert dat deze contacten door de opleidingen goed worden ingezet en bijdragen aan de kwaliteit van de opleidingen.

Uit het gesprek met alumni heeft de commissie opgemaakt dat zij niet actief betrokken worden bij de kwaliteitszorg van de opleidingen. De commissie staat dan ook achter het initiatief van de faculteit om het contact met de alumni kleinschaliger in te richten. De commissie heeft wel vastgesteld dat alumni zich wel betrokken voelen bij hun opleiding en de faculteit. De commissie was onder de indruk van de grote aantal alumni dat bereid was mee te werken aan de onderwijsvisiteatie.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Privaatrecht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Arbeidsrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Informatierecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Publiekrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International and European Law luidt het **voldoende**.

1.2.6. Resultaten

F20: Gerealiseerd niveau

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Beschrijving

Volgens de zelfstudie dienen de gerealiseerde eindkwalificaties van de opleidingen in het bijzonder te blijken uit het bacheloressay in de bachelorfase, de scriptie in de masterfase, en vervolgens het tempo waarin de afgestudeerde een functie vindt op academisch niveau.

De *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal Recht* worden afgesloten met een bacheloressay van 5 EC. Uit het bacheloressay moet blijken dat studenten in staat zijn om zelfstandig een wetenschappelijk adequate probleemstelling te formuleren en deze probleemstelling uit te werken in de vorm van een inhoudelijke analyse. Studenten worden geacht met gebruikmaking van diverse bronnen een gestructureerd en goed beargumenteerd betoog op te bouwen dat blijkt geeft van (kritisch) inzicht in het gekozen onderwerp dat tevens elders in de bachelorfase verworven inzichten integreert.

Met ingang van 1 september 2010 wordt gebruik gemaakt van een ‘vakomschrijving’ van het bacheloressay waarin tevens is opgenomen op welke wijze het essay wordt beoordeeld. Er wordt bij de beoordeling vooral gekeken naar de wijze waarop aan de hand van de probleemstelling een logisch en anderszins dwingend juridisch betoog is opgebouwd dat blijk geeft van (kritisch) inzicht in het gekozen rechtsgebied, voldoet aan de basisvoorwaarden van een wetenschappelijk verantwoord betoog, analytisch van aard is, en eerder in de opleiding verworven inzichten integreert.

Om de uniformiteit van beoordeling te waarborgen is een uniform beoordelingsformulier opgesteld (zie facet 11) waarop is aangegeven hoe de verschillende aspecten van het essay worden gewogen.

De *bacheloropleiding Notarieel Recht* wordt niet afgesloten met een bacheloressay. Zoals is toegelicht in facet 11 worden er in de laatste fase van de bacheloropleiding uitsluitend schriftelijke tentamens afgenomen.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met verschillende betrokkenen gesproken over het gerealiseerd niveau in de bacheloropleidingen en in het bijzonder het vermogen van studenten om een goed gestructureerd betoog te kunnen schrijven. Docenten gaven aan dat er grote verschillen bestaan tussen studenten in de masteropleidingen als het gaat om schrijfvaardigheid.

Masteropleidingen

Alle masteropleidingen worden afgesloten met een scriptie van 10 EC. In de scripties worden dezelfde vaardigheden getoetst als in het bacheloressay, waarbij wordt opgemerkt dat in de masterscriptie ook de kennis en vaardigheden die studenten in de masteropleiding hebben opgedaan, een weerslag moet krijgen. In vergelijking met het bacheloressay wordt meer gewicht toegekend aan de cognitieve doelstellingen analyseren, evalueren en synthetiseren (in het bacheloressay respectievelijk 30%, 5%, en 5%). Voor het beoordelen van de scriptie zal het beoordelingsformulier schriftelijke werkstukken in gebruik worden genomen (zie tevens facet 11).

Informatie over het schrijven van de scriptie, de criteria waaraan de scriptie dient te voldoen binnen een bepaalde omvang (20 à 30 pagina’s), en de te volgen procedure is beschikbaar op een speciale website. Evenals in voor bachelorstudenten wordt voor masterstudenten een scriptiecollege gegeven.

Zowel de masterscripties als de bacheloressays worden digitaal via het plagiaatdetectie programma Ephorus aangeleverd, en worden vervolgens beschikbaar gesteld in een digitale database. De masterscriptie wordt begeleid door een docent, die de scriptie ook beoordeelt. Het eindoordeel wordt in samenspraak met een tweede lezer vastgesteld.

In de zelfstudies wordt vermeld dat studenten van de masteropleidingen snel een baan vinden in uiteenlopende beroepen, met pieken in de klassieke beroepen zoals advocaat, kandidaat-notaris, rechter, officier van justitie, bedrijfsjurist, gerechtssecretaris, parketsecretaris, juridisch adviseur, en tevens het wetenschappelijk onderwijs.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met alumni van de masteropleidingen gesproken over het door hen bereikte niveau. Uit de gesprekken kwam naar voren dat alumni in de verschillende beroepen waarin zij momenteel werkzaam zijn, naast hun kennis van het

vakgebied vooral baat hebben bij de analytische vaardigheden die zij tijdens de opleiding hebben opgedaan. Alumni gaven wel aan dat zij bij de start van hun loopbaan minder tevreden waren over hun schriftelijke en mondelinge vaardigheden.

Voorafgaande aan het bezoek aan de opleidingen heeft de commissie een selectie van de bacheloressays en masterscripties bestudeerd, met uiteenlopende oordelen. De commissie heeft van de verschillende trajecten in de masteropleidingen ten minste één scriptie gelezen.

Oordeel

In de gezamenlijke bespreking van de afsluitende essays van de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal recht* is de commissie tot het oordeel gekomen dat het wetenschappelijk niveau van sommige bacheloressays ternauwernood aan de maat is. Deze essays zijn beschrijvend van aard, en het ontbreekt meer dan eens aan een heldere probleemstelling en een eigen analyse van de stof.

De essays met een laag cijfer zijn naar het oordeel van de commissie structureel te hoog becijferd. Deze essays kenmerken zich door een slordig en vaak informeel taalgebruik. De commissie heeft ook een aantal zeer goede bacheloressays gelezen. Deze essays gaven blijk van kritische reflectie op de stof, en bevatten een duidelijk gestructureerd, helder geschreven en een goed onderbouwd betoog. Deze essays waren naar het oordeel van de commissie op een uitzondering na, adequaat beoordeeld.

De commissie heeft maar één essay gezien dat in haar ogen niet als voldoende beoordeeld had mogen worden. Dit essay van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is door de opleiding beoordeeld met een 6,5.

De commissie heeft daarom een drietal extra bacheloressays van deze opleiding bestudeerd, waaronder één essay met het oordeel 6,5. Op grond van de bestudering van deze essays heeft de commissie vastgesteld dat de opleidingen voldoen aan de criteria bij dit facet.

De commissie heeft vastgesteld dat uit alle door haar bestudeerde bacheloressays blijkt dat studenten over voldoende juridische kennis beschikken. Er wordt in bijna alle essays goed gebruik gemaakt van verschillende bronnen. De vaststelling dat er wat betreft de methodologische component en schrijfvaardigheden ruimte is voor verbetering sluit aan bij de constatering van de commissie dat de bachelorcurricula onvoldoende aandacht besteden aan het ontwikkelen van academische vaardigheden. De commissie is ervan overtuigd dat de versterking van het vaardighedenonderwijs zich zal vertalen in de kwaliteit van de bacheloressays.

Bacheloropleiding Notarieel Recht

Zoals in de facetten 4 en 5 is toegelicht, heeft de commissie op basis van de door de opleiding overlegde tentamens niet kunnen vaststellen of de studenten in staat zijn een argumentatief onderbouwd betoog op te zetten. Tevens is het op grond van deze informatie niet mogelijk om te verifiëren of zij over de door de opleiding beoogde onderzoeksvaardigheden beschikken. De commissie adviseert onderzoeks- en schrijfp opdrachten te integreren in het tweede en derde jaar van de bacheloropleiding, zodat studenten deze vaardigheden trainen, en zodat het gerealiseerde eindniveau van de opleiding voldoende inzichtelijk kan worden gemaakt.

Masteropleidingen

Na bestudering van de scripties van de masteropleidingen, heeft de commissie vastgesteld dat de scripties van uiteenlopende kwaliteit zijn, variërend van net voldoende tot uitstekend, en dat de beoordelingen over het algemeen adequaat zijn. In de scripties die de commissie heeft bestudeerd zijn goede probleemstellingen geformuleerd, en in de meeste gevallen is er sprake van een heldere argumentatielij.

De commissie is van oordeel dat in de scripties meer aandacht besteed zou mogen worden aan methodologie. Daarnaast zouden de scripties, meer dan nu het geval is, blijk moeten geven van het feit dat studenten in staat zijn rechtsvormend te denken. De commissie adviseert de opleidingen dit criterium expliciet op te nemen in het beoordelingsformat.

Uit het gesprek met alumni van de diverse opleidingen heeft de commissie vastgesteld dat zij tevreden zijn over het door hen bereikte niveau en dat zij goed voorbereid zijn op de arbeidsmarkt, zowel in functies in de juridische praktijk, als in het wetenschappelijk onderzoek.

Uit de bestudering van de scripties en het gesprek met de alumni concludeert de commissie dat de masteropleidingen voldoen aan de criteria behorende bij dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F21: Onderwijsrendement

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen. Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Beschrijving

De faculteit heeft een streefpercentage geformuleerd voor het aantal geslaagden per vak in het tweede en derde jaar van de bacheloropleidingen: 80%. Dit percentage wordt gerealiseerd. Daarnaast streeft de faculteit ernaar dat in 2014 meer dan 70% van de studenten die zich herinschrijven voor het tweede jaar, de bacheloropleiding binnen vier jaar afrondt.

Door de invoering van het bindend studieadvies is de uitval in de bachelorfase vanaf het tweede jaar flink beperkt. Het percentage studenten dat uitvalt nadat zij zich herinschrijven voor het tweede jaar is gedaald van 31% van de studenten van cohort 2003 tot 12% van de studenten van cohort 2006. De faculteit wil deze uitval nog verder beperken door het afschaffen van het uitgestelde bindend studieadvies in het tweede jaar.

De zelfstudie vermeldt tevens dat de introductie van de harde knip tussen bachelor- en masterfase in het academisch jaar 2009-2010 heeft geleid tot een significante stijging van het aantal bachelordiploma's. In het jaar 2009 steeg het rendement van cohort 2003 van 33% naar

49%, verdubbelde het rendement van cohort 2004 van 32% naar 69%, nam het rendement van cohort van 2005 toe van 11% naar 47% en had cohort 2006 na drie jaar een rendement van 24%.

Het bachelorrendement na vijf jaar ligt nu op 69%, met een aantal van 20% studenten dat nog actief is. Vergelijkbare resultaten zijn af te leiden uit het rendement van de bacheloropleidingen Notarieel recht en Fiscaal recht. Ten aanzien van het rendement van deze twee bacheloropleidingen merkt de zelfstudie op dat een behoorlijk aantal studenten Fiscaal en Notarieel recht in het tweede of derde jaar omschakelt naar de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, als gevolg waarvan de rendementscijfers van deze twee opleidingen enigszins vervuild zijn.

Tijdens het bezoek heeft de commissie de rendementen besproken met studenten, alumni inhoudelijk verantwoordelijken en docenten. Docenten denken dat door het omhoog brengen van het aantal zelfstudie-uren, de rendementen verbeterd zouden kunnen worden. Zij brachten naar voren dat zij het afsluitend bacheloressay steeds meer als een vak inrichten, met een begin- en een einddatum. Zij vinden dat het op tijd kunnen afronden van een essay ook een belangrijke vaardigheid, die getoetst zou moeten worden.

Inhoudelijk verantwoordelijken gaven aan dat veel studenten werken naast hun studie. Zij proberen het programma zo in te richten dat studenten meer tijd aan hun studie besteden. Ook het volgende van een stage of extra vakken leiden tot een langere studieduur.

De faculteit heeft verschillende maatregelen genomen om de rendementen te verbeteren. Eerder werden de Taskforce eerste jaar genoemd, de mentorraatpilot en de responsiecolleges op de vrijdagochtend (zie facet 18). Zoals in facet 16 is vermeld, wordt sinds kort de studievoortgang van zowel tweede en derdejaars bachelorstudenten gemonitord.

De studievoortgang van internationale masterstudenten wordt sinds 2006 gemonitord. Studenten die na het eerste semester minder dan 20 EC hebben behaald, worden uitgenodigd voor een gesprek.

Masteropleidingen

Het rendement in de masteropleidingen na één jaar is de afgelopen jaren licht gedaald, terwijl het rendement na twee jaar redelijk stabiel blijft: het gemiddelde over de periode 2004-2008 bedraagt 75%. De faculteit heeft geen streefcijfers voor het rendement vastgesteld. Wel wordt een streefpercentage gehanteerd voor het aantal geslaagden per vak in de masterfase: 90%. Dit percentage wordt gerealiseerd.

De inhoudelijk verantwoordelijken zijn tevreden over de rendementen in de masteropleiding. Tijdens het bezoek brachten zij naar voren dat veel studenten hun scriptie afronden één of twee maanden na de start van het nieuwe studiejaar. Docenten proberen studenten zo veel mogelijk aan te sporen hun scriptie af te ronden voor het einde van het studiejaar. Studenten van de *masteropleiding International and European Law* presenteren hun scriptie tijdens een afstudeerseminar op een vastgestelde datum in augustus.

De volgende percentages betreffen cumulatieve gemiddelde percentages over de studie jaren 2004 t/m 2008. Het cumulatieve rendement voor de masteropleidingen is na één jaar gemiddeld 43%. Na twee jaar is gemiddeld 74% van de masterstudenten afgestudeerd.

Voor de *masteropleiding Privaatrecht* is het gemiddelde rendement na één jaar 42%. Na twee jaar heeft gemiddeld 67% van de studenten het diploma behaald.

Het rendement voor de *masteropleiding Arbeidsrecht* is gemiddeld 36% na één jaar. Na twee jaar is gemiddeld 47% van de studenten afgestudeerd.

Het gemiddelde rendement van de *masteropleiding Informatierecht* na één jaar ligt op 30%, na twee jaar heeft gemiddeld 75 % van de studenten het diploma behaald.

Van de *studenten Publiekrecht* haalt gemiddeld 17 % het diploma in één jaar. Na twee jaar is gemiddeld 42% van de studenten afgestudeerd.

Van de *studenten Fiscaal Recht* studeert gemiddeld 27% na één jaar af. Gemiddeld 66% van de studenten rond de studie binnen twee jaar af.

Voor de *masteropleiding Notarieel recht* wordt opgemerkt dat het aantal studenten gering is, gemiddeld stomen per jaar 6 studenten in de masteropleiding. Het gemiddelde rendement van de notariële studenten ligt na één jaar op 50%, en na twee jaar op 80 %.

Studenten *International and European Law* studeren over het algemeen iets sneller af. Voor deze opleiding ligt het rendement na 1 jaar op 56 %. Na twee jaar is 76% van de studenten afgestudeerd. De opleiding verwacht dat initiatieven die zijn genomen in het kader van de pilot jaargroep (zie facet 7) het rendement van de opleiding zal verhogen.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat de opleidingen veel zorg besteden aan het verbeteren van de rendementen. De commissie heeft waardering voor de vasthoudendheid van de opleidingen om het rendementsprobleem aan te pakken.

De commissie heeft vastgesteld dat door de invoering van het bindend studieadvies en de harde knip een positieve trend in het onderwijsrendement waarneembaar is. De commissie spreekt haar vertrouwen uit dat de door de opleiding genomen maatregelen op het gebied van studiesucces (het instellen van een taskforce eerste jaar, het experimenteren met een mentoraatsysteem, het vrij roosteren voor een semester studie in het buitenland) de positieve trend zich zal voortzetten. De commissie adviseert de opleiding daarnaast stevig in te zetten op het intensiveren van de zelfstudie-uren in de bachelorprogramma's. Zij moedigt de opleidingen aan om het eerstejaarsmentoraat niet op te geven. Ook zou de opleiding kunnen overwegen de doorlooptijd van het bacheloressay en de masterscriptie te laten meewegen in de beoordeling om zo studenten een extra stimulans te geven de eindwerken binnen de daarvoor gestelde tijd af te ronden.

De commissie heeft veel waardering voor de pilot jaargroep in de *masteropleiding International and European Law*. Zij deelt de overtuiging van de opleiding dat het verstevigen van de sociale cohesie een positief effect heeft op het studiesucces. Bovendien is de commissie ervan overtuigd dat het scriptieseminar studenten zal stimuleren hun scriptie op tijd af te ronden. De commissie beschouwt dit als een *best practice*.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Privaatrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Arbeidsrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Informatierecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Publiekrecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Notarieel recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding International and European Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Resultaten

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Notarieel recht luidt het Voor de masteropleiding Privaatrecht luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Arbeidsrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Informatierecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Publiekrecht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Notarieel recht luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding International and European Law luidt het **voldoende**.

Samenvatting van de oordelen van de commissie

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Onvoldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Onvoldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Onvoldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Fiscaal recht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Onvoldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Fiscaal recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Fiscaal recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Notarieel recht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma		4. Eisen WO	Onvoldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Onvoldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten		20. Gerealiseerd niveau
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Masteropleiding Privaatrecht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Privaatrecht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De masteropleiding Privaatrecht voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Arbeidsrecht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Goed
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Arbeidsrecht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Arbeidsrecht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Informatierecht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Informatierecht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Informatierecht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Publiekrecht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Publiekrecht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Publiekrecht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Fiscaal Recht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Goed
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Fiscaal Recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Notarieel recht:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Notarieel recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Notarieel recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding International and European Law:

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Voldoende
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding International and European Law

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding International and European Law* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

BIJLAGEN

Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Dr. mr. J.A.M. (Margreet) Ahsmann (1951) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit Leiden. Na haar studie was zij wetenschappelijk medewerker respectievelijk universitair hoofddocent bij de vakgroep rechtshistorische vakken te Leiden. In 1990 promoveerde zij er (cum laude) op een proefschrift over het juridisch onderwijs aan de Leidse juridische faculteit van 1575 - 1630. In 1996 stapte zij over naar de rechterlijke macht en werd rechter in de sector civiel recht van de rechtbank Rotterdam, in 2002 vice-president/ontwikkelingscoördinator. Sinds 2007 is zij tevens verbonden aan SSR (het opleidingsinstituut van de rechterlijke macht) als lector civiel recht. Enkele van haar nevenfuncties zijn: lid van de Commissie Geschiedenis Nederlandse Rechtswetenschap (KNAW), lid van de Commissie civiel effect, lid van het Curatorium van de Nederlandse Orde van Advocaten en lid van het Curatorium van de Haagse Hogeschool.

I.M. (Inge) Beulen LL.B. (1988) is student Ma Nederlands Recht aan de Radboud Universiteit. Inge Beulen rondde in 2009 haar bacheloropleiding Nederlands Recht met tevredenheid. Zij werkt naast haar studie Rechtsgeleerdheid als vrijwilliger bij de Rechtswinkel in Venlo, en is baliedewerker bij de onderwijsadministratie van haar faculteit.

Mr. I. (Irene) de Boer (1986) deed in 2005 eindexamen Gymnasium aan het Emmauscollege te Rotterdam. Vervolgens begon zij in datzelfde jaar aan de studie Recht en Management aan de Universiteit van Tilburg. De eerste jaren van haar studie was zij actief binnen de studievereniging Magister JFT en het medezeggenschapsorgaan fractie Vrijspraak. Daarnaast was zij als student-assistent verbonden aan de vakgroep Sociaal Recht. Van september 2008 tot september 2010 participeerde Irene als student-lid binnen het Faculteitsbestuur van de Tilburgse Rechtenfaculteit. Tevens heeft zij tijdens haar studie stage gelopen, zowel bij de Autoriteit Financiële Markten als bij een groot advocatenkantoor. In begin 2010 is zij afgestudeerd voor de master Recht en Management en begonnen aan haar tweede master Sociaal Recht.

Prof. mr. dr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes (1946) is Dean van het University of Groningen Honours College en hoogleraar Ontwikkeling en Differentiatie Academisch Onderwijs, in het bijzonder excellentietrajecten. Daarvoor heeft zij lange tijd bij de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt. Van 1985-2001 als universitair (hoofd) docent op het terrein van burgerlijk procesrecht, op welk terrein zij ook in 1991 is gepromoveerd. Van 1996-2001 heeft zij als portefeuillehouder onderwijs deel uitgemaakt van het faculteitsbestuur en van 2001-2009 was zij full time directeur onderwijs van de faculteit. Sedert 1 januari 2009 is zij aangesteld als Dean van het Groningen Honours College.

prof. dr. C.M. (Kees) Cappon (1953) studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. In 1992 promoveerde hij op een proefschrift over de opkomst van het testament in het Sticht Utrecht tot het midden van de veertiende eeuw. Kees Cappon is universitair hoofddocent Rechtsgeschiedenis en daarnaast nog bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans (1966) is onderwijskundige en UHD en werkt bij de vakgroep Onderwijsontwikkeling en –Onderzoek/School of Health Professions Education, Faculty of Medicine, Health and Life Sciences, Universiteit Maastricht. Ze studeerde onderwijskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en promoveerde in Maastricht. Haar proefschrift

ging over probleemgestuurd onderwijs. Ze heeft expertise op het gebied van innovatieve curricula en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. Ze is internationaal bekend vanwege haar onderzoeklijn op het gebied van probleemgestuurd onderwijs. De afgelopen 20 jaar heeft ze veel internationaal gepubliceerd. Ze is lid van de editorial board van drie vooraanstaande medisch onderwijskundige tijdschriften. Daarnaast is ze lid van het management team van de Master of Health Professions Education, een grotendeels distance-based onderwijsprogramma aan de Universiteit Maastricht. Verder is ze lid van het dagelijks bestuur van het onderzoeksprogramma “Onderzoek van Onderwijs” van de School of Health Professions Education en PhD coördinator van deze onderzoeksgroep.

Dr. E. (Erik) Driessen (1966) behaalde in 1994 zijn doctoraal Onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam en begon in datzelfde jaar als toetscoördinator bij de faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht. Bij deze universiteit is hij sinds 2000 universitair docent medisch onderwijs bij de capaciteitsgroep Onderwijsontwikkeling & Onderwijs onderzoek, Faculteit der Geneeskunde. In 2008 promoveerde hij op het onderwerp ‘Educating the self-critical doctor’. In zijn onderzoek richt hij zich op het hoger onderwijs en op het stimuleren en beoordelen van leren op de werkplek. Hij heeft gepubliceerd over diverse onderwerpen zoals het gebruik van verschillende toetsvormen in het juridisch onderwijs, portfolio’s en het leren van praktijkervaringen.

Prof. mr. C. (Cees) Flinterman (1944) werd op 17 juni 2008 benoemd tot lid van de Raad van Toezicht - het bestuur - van Aim for human rights. Cees Flinterman heeft uitgebreide ervaring met mensenrechten en internationale betrekkingen. Na een studie Internationaal Recht werkte hij onder meer bij de Universiteit Leiden, de Universiteit van Ghana, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Universiteit Maastricht. Tot oktober 2007 was hij directeur van het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) van de Universiteit Utrecht en de landelijke Onderzoeksschool Rechten van de Mens. Hij is nu honorair hoogleraar rechten van de mens aan de Universiteit Utrecht. Cees Flinterman zet was onder meer plaatsvervangend lid van de VN Subcommissie ter Voorkoming van Discriminatie en Bescherming van Minderheden, vice-voorzitter van de 49ste zitting van de VN-Mensenrechtencommissie (1993) en hoofd van de Nederlandse delegaties naar de 49ste en 50ste zittingen van deze VN-Commissie (1993 en 1994). Hij is sinds 2003 lid van het VN-Comité voor de Uitbanning van Discriminatie tegen Vrouwen.

Prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué (1946) studeerde Rechten en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit van Leuven en Franse taal- en letterkunde aan de Université de Lille. Hij is hoogleraar Rechtsfilosofie en Rechtstheorie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Leuven en van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aan het European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation in Venetië doceert hij Philosophy of Human Rights. Hij is directeur van het Leuvense Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht en correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Tijdens de periode van 2004 tot 2009 was hij voorzitter van de jury voor de Internationale Spinozaprijs (Spinozalens). Hij is ondervoorzitter van het expertenpanel rechtsgeleerdheid van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen te Brussel. Zijn belangrijkste publicaties betreffen de domeinen van het grondslagenonderzoek van het Strafrecht, van het Europees en Internationaal Recht en van de Mensenrechten, van de ideeëngeschiedenis van het recht, de politieke filosofie en de filosofie van het openbaar bestuur.

Prof. mr. A.A. (Stijn) Franken (1967) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit van Tilburg, en promoveerde in 1993 diezelfde stad op het proefschrift ‘Voeging ad

informandum in strafzaken'. Sinds 1994 is hij advocaat, aanvankelijk in Den Haag en sinds 1997 in Amsterdam. Met drie collega's heeft hij thans een kantoor dat zich uitsluitend richt op de rechtsbijstand in strafzaken. Sinds 2002 is hij daarnaast verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht, aanvankelijk als hoogleraar Strafrechtspraktijk en sinds 2006 als (kern)hoogleraar Straf(proces)recht. In die hoedanigheid verzorgt hij onderwijs aan bachelor- en masterstudenten. Daarnaast is hij medeverantwoordelijk voor het onderwijs aan advocaten die zich willen specialiseren in het straf(proces)recht, in de zogenoemde profileringscursus en de specialisatieopleiding voor strafrechtadvocaten. Hij doceert voorts onder meer in een Grotius-opleiding en in het verband van de Stichting Studiecentrum Rechtspleging. Stijn Franken was tot medio 2010 voorzitter van het Willem Pompe Instituut en van de onderwijscommissie master van het Utrechtse departement rechtsgeleerdheid.

Prof. mr. N. (Niels) Frenk (1962) studeerde tussen 1983 en 1987 rechten aan de VU te Amsterdam. In 1994 promoveerde hij aan de Universiteit Utrecht. Hij werkte vanaf 1993 als wetgevingsjurist bij de Stafafdeling Wetgeving Nieuw BW, thans de Directie Wetgeving, Sector Privaatrecht, van het ministerie van Justitie. Sedert 1998 raadadviseur bij deze Directie. Sinds 2005 is hij bijzonder hoogleraar aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Mr. M.C. (Marian) van Gestel (1954) behaalde in 1984 haar doctoraal Nederlands recht aan de Universiteit Utrecht. Zij is universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut (faculteit REBO) en is sinds 1985 als docent verbonden aan de UU. In 2005 werd zij aangesteld als bestuurslid van het Utrecht Law College (ULC) dat zij mede oprichtte. Ik ben mede-oprichter van het ULC en bestuurslid. Tevens is zij voorzitter van de BKO-toetsingcommissie en maakt zij deel uit van de programmaleiding van het excellent master tracé (EMI).

Mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis (1946) studeerde rechten te Nijmegen en Amsterdam (UvA). Na functies bij de UvA, de Tweede Kamer en het ministerie van VRO (het laatst als hoofd van het bureau van de secretaris-generaal) is hij sinds 1977 werkzaam in de rechtspraak. Hij was tot eind 1996 verbonden aan de rechtbank Utrecht, het laatst als coördinerend vice-president en sectorvoorzitter. Van 1996 tot 2001 was hij president van de rechtbank 's-Hertogenbosch en van 2001 tot begin 2008 president van de rechtbank 's-Gravenhage. Sindsdien is hij bij deze rechtbank werkzaam in een louter rechterlijke functie. Daarnaast is hij o.m. voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereeniging, van de redactie van het Tijdschrift voor de rechterlijke macht (Trema) en van het College van Beroep van het Nederlands Instituut van Psychologen en vice-voorzitter van het Scheidsgerecht Gezondheidszorg. Hij treedt op als docent o.m. bij het Studiecentrum Rechtspleging en publiceert geregeld over de rechtspleging.

M.V. (Misja) Leikin LL.B. (1985) is student van de masteropleiding Privaatrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij volgde zijn bacheloropleiding aan zowel de Vrije Universiteit als aan de Università di Bologna. Tijdens zijn studie was hij een jaar lang student-assistent aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit en was hij studentlid van de Opleidingscommissie Rechtsgeleerdheid aan dezelfde faculteit.

E.J.H. (Erik) Poorthuis, BA, LL.B. (1985) volgt de masteropleiding Civiel Recht aan de Universiteit Leiden. Aan deze universiteit haalde hij in juni 2008 zijn bachelordiploma Geschiedenis, en in 2009 zijn diploma Rechtsgeleerdheid. Sinds mei 2009 is hij student-assistent bij de afdeling Onderwijsbeleid van de Universiteit Leiden.

Prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes (1959) studeerde rechten aan de (toenmalige) Katholieke Hogeschool Tilburg en promoveerde in 1992 aan de (toenmalige) Rijksuniversiteit Limburg. Hij is hoogleraar privaatrecht aan de Open Universiteit, bijzonder hoogleraar Europees consumentenrecht, Maastricht University. Daarnaast is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te Arnhem, rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam en plaatsvervangend bestuurslid van het College voor Examens. Hij is redacteur van (ondermeer) het Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken, het Nederlands Tijdschrift voor Handelsrecht en het European Journal of Commercial Contract Law.

Prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk (1961) is hoogleraar toegepaste onderwijskunde aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij geeft daar leiding aan de afdeling Onderwijsadvies en Training. Eerder was hij als hoofddocent verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Leiden, werkte hij als onderwijsadviseur en onderzoeker bij de faculteit Geneeskunde van de Universiteit Maastricht, en als universitair docent aan het IVLOS, een instituut dat de onderwijskundige dienstverlening en de lerarenopleiding voor de Universiteit Utrecht verzorgde en dat inmiddels is opgegaan in de faculteit Sociale Wetenschappen van die universiteit. In zijn onderzoek richt hij zich zowel op het hoger, medisch als voortgezet onderwijs. Hij heeft gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen zoals het werken met portfolio's voor leren en beoordelen en de betekenis van het gedrag van docenten voor de aard van communicatieprocessen in onderwijs.

Prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer (1945) is emeritus hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Zwemmer studeerde Notarieel recht (afgestudeerd in 1968) en Fiscaal recht (afgestudeerd in 1971) aan de Universiteit van Amsterdam. In 1975 promoveerde hij. Hij was diverse malen decaan van de juridische faculteit en ook eenmaal van de economische faculteit van de UvA en was lid van de Raad van Toezicht van het AMC/UvA. In 2007 was Zwemmer interim-rector magnificus van de UvA en in 2008/2009 interim-decaan van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Hij is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en redacteur van diverse fiscale tijdschriften. Naast zijn universitaire werkzaamheden is hij raadsheer-plaatsvervanger in de gerechtshoven van Arnhem, 's-Hertogenbosch en Amsterdam.

Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies

Voor ieder bezoek aan een van de tien deelnemende universiteiten is een subcommissie samengesteld. In deze bijlage worden de samenstellingen van deze subcommissies gegeven, evenals de bezoekdata.

Erasmus Universiteit Rotterdam

Bezoekdata: 22 t/m 23 september 2010
Subcommissie: prof. dr. C. Flinterman (voorzitter)
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.M. Beulen LL.B.

Rijksuniversiteit Groningen

Bezoekdata: 19 t/m 21 oktober 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. C.M. Cappon
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.M. Beulen LL.B.

Universiteit van Amsterdam

Bezoekdata: 27 t/m 29 oktober 2010
Subcommissie: prof.dr. R.M.G.E. Foqué (voorzitter)
prof. mr. N. Frenk
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.C.M. de Boer LL.M.

Maastricht University

Bezoekdata: 9 t/m 11 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. A.A. Franken
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. dr. C.M. Cappon
I.C.M. de Boer LL.M.

Universiteit van Tilburg

Bezoekdata: 16 t/m 18 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
I.M. Beulen LL.B.

Radboud Universiteit

Bezoekdata: 7t/m 9 december 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. N. Frenk
mr. H.F.M. Hofhuis
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
M.V. Leikin LL.B.

Vrije Universiteit

Bezoekdata: 3 en 4 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
E.J.H. Poorthuis, BA, LL.B
Mr. M.C. van Gestel
prof. mr. A.A. Franken

Open Universiteit

Bezoekdata: 9 en 10 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
M.V. Leikin LL.B.
prof. mr. A.A. Franken
Dr. H.J.M. Dolmans

Universiteit Utrecht

Bezoekdata: 22 t/m 24 maart 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.C.M. de Boer LL.M.
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
Dr. E. Driessen

Universiteit Leiden

Bezoekdata: 4 en 5 april 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
M.V. Leikin LL.B.
Mr. M.C. van Gestel

Bijlage C: Programma van het bezoek aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid

Dag 0	Dinsdag 26 oktober 2010	
18.30	Aankomst commissieleden hotel	
19.00	Diner en voorbereidende vergadering (intern) Mercure aan de Amstel	
Dag 1	Woensdag 27 oktober 2010	
09.00 – 09.15	Ontvangst door en kennismaking met prof. dr. Edgar du Perron en prof. dr. Marjoleine Zieck	
09.15 – 12.00	Voorbereidende vergadering commissieleden	
12.00 – 13.00	Lunch	
13.00 – 14.30	Introducerende vergadering inhoudelijk verantwoordelijken	
14.30 – 15.15	Studenten Verspreid over alle opleidingen over facultaire facetten	Docenten Verspreid over alle opleidingen over facultaire facetten
15.15 – 15.30	Intern overleg commissie over facultaire facetten	
15.30 – 16.15	Studenten uit 2 ^e en 3 ^e jaar van alle bacheloropleidingen Gesprek over het eerste en tweede jaar van de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal recht en Notarieel recht.	
16.15 – 16.30	Pauze	
16.30 – 17.15	Studenten Ma Arbeidsrecht Ma Privaat recht	Studenten Ma International and European Law
17.15 – 18.15	Alumni Nederlandstalige masters	
19.30	Diner commissie	
Dag 2	Donderdag 28 oktober 2010	
08.30 – 09.30	Nabespreken gesprek alumni, voorbespreken dag 2	
09.30 – 10.15	Docenten Ma Arbeidsrecht Ma Privaat recht	Docenten Ma International and European Law
10.15 – 10.30	Intern overleg commissie over Ma Arbeidsrecht, Ma Privaat recht en Ma International and European Law	
10.30 – 10.45	Pauze	
10.45 – 11.30	Studenten Ba 3 Rechtsgeleerdheid	Studenten Ma Publiek recht Ma Informatierecht
11.30 – 12.15	Docenten Ba Rechtsgeleerdheid	Docenten Ma Publiek recht Ma Informatierecht
12.15 – 12.30	Intern overleg commissie over Ba Rechtsgeleerdheid, Ma Publiek recht en Ma Informatierecht	
12.30 – 14.00	Lunch	
14.00 – 14.45	Studenten Ba 3 Fiscaal recht	Studenten Ba 3 Notarieel recht

	Ma Fiscaal recht	Ma Notarieel recht
14.45 – 15.30	Docenten Fiscaal recht Ba en Ma	Docenten Notarieel recht Ba en Ma
15.30 – 15.45	Intern overleg commissie over Ba en Ma Fiscaal recht en Ba en Ma Notarieel recht	
15.45 – 16.00	Pauze	
16.00 – 17.00	Rondleiding en spreekuur	
17.00 – 18.00	Alumni Engelstalige Masters	
19.00	Diner met Faculteitsbestuur	
Dag 3	Vrijdag 29 oktober 2010	
8.30 – 9.15	Na- en voorbespreking commissie	
9.15 – 10.15	Examencommissie en studieadviseurs	
10.15 – 11.45	Formeel verantwoordelijken	
11.45 – 13.00	Lunch en intern overleg	
13.00 – 13.30	Studentleden uit alle opleidingscommissies	
13.30 – 14.00	Docentleden uit alle opleidingscommissies	
14.00 – 17.00	Nabespreking, opstellen voorlopige bevindingen	
17.00 – 17.30	Mondelinge presentatie voorlopige bevindingen	
17.30 – 18.00	Afsluiting met borrel	

Bijlage D: Uitwerking van de eindkwalificaties per opleiding

Bijlage D1: Eindkwalificaties bacheloropleidingen

Afgestudeerden van de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht en Notarieel Recht* hebben:

1. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het Staatsrecht alsmede de systematiek daarvan;
2. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het Privaatrecht, met inbegrip van het burgerlijk procesrecht en de systematiek daarvan;
3. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het Strafrecht en de systematiek daarvan (voor studenten Rechtsgeleerdheid met inbegrip van het strafprocesrecht);
4. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het Bestuursrecht, met inbegrip van het administratief procesrecht alsmede de systematiek daarvan (voor studenten Fiscaal Recht met inbegrip van Fiscaal Bestuursrecht);
5. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het Europees recht alsmede de systematiek daarvan;
6. inzicht in het feit dat de juridische benadering van 'het recht' slechts een van de benaderingen is naast rechtseconomische, rechtssociologische, rechtsfilosofische en rechtshistorische invalshoeken/perspectieven van waaruit het recht kan worden benaderd, verklaard en beoordeeld;
7. inzicht in de maatschappelijke, rechtsfilosofische en rechtshistorische context waarin het recht zich ontwikkelt en manifesteert (hieronder valt ook de ethiek van het recht);
8. inzicht in de mate en wijze waarop het nationale recht in toenemende mate onderhevig is aan internationalisering, i.e. beïnvloed dan wel direct gereguleerd wordt door Europese en internationale regelgeving;
9. inzicht in de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het recht en het vermogen vast te stellen welke onderdelen van het recht c.q. rechtsgebieden in een concrete nieuwe situatie relevant zijn en deze daarop toe te passen.

Naast de gedeelde eindkwalificaties gelden voor de bacheloropleidingen de volgende opleidingsspecifieke eindkwalificaties:

Afgestudeerden van de bacheloropleiding *Rechtsgeleerdheid* hebben:

10. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het Internationaal Publiekrecht alsmede de systematiek daarvan;

Afgestudeerden van de bacheloropleiding *Fiscaal Recht* hebben:

11. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het (Internationale) Belastingrecht alsmede de systematiek daarvan;

Afgestudeerden van de bacheloropleiding *Notarieel Recht* hebben:

12. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken, problemen en ontwikkelingen van het recht inzake onroerende goederen, het handelsrecht (voor zover van belang voor de notariële rechtspraktijk), het vennootschaps- en rechtspersonenrecht en het huwelijksvermogensrecht;

13. grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en problemen van het belastingrecht, meer in het bijzonder het recht inzake de inkomstenbelasting (met uitzondering van het gedeelte dat samenhangt met erfrechtelijke verkrijgingen), alsmede de ontwikkelingen daarin;
14. kennis van en inzicht in de bedrijfseconomie;
15. grondige kennis van en inzicht in de bepalingen van de Notariswet en het overige formeel notarieel recht, alsmede de ontwikkelingen daarbinnen;

Vaardigheden

Studenten die een bacheloropleiding *Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht of Notarieel Recht* hebben afgerond zijn volgens de omschrijving in de zelfstudie in staat om:

- a. wet-, regelgeving en jurisprudentie – zelfstandig – te begrijpen, te interpreteren en op systematische wijze toe te passen in concrete situaties;
- b. uit een empirisch feitencomplex de juridisch relevante feiten en handelingen te selecteren (casus posities);
- c. de relevantie van de specifiek juridische probleemaanpak en selectie van feiten te zien in relatie tot die van andere systematische wijzen van probleemaanpak en daarmee corresponderende selectie van feiten;
- d. op een efficiënte manier (meta) juridische bronnen te raadplegen en informatie te verzamelen uit (digitale) bibliotheken en databestanden;
- e. een samenhangend juridisch betoog te schrijven en dit mondeling met kracht van argumenten te presenteren voor een publiek bestaande uit professionals en niet professionals;
- f. onder begeleiding een onderzoek voor te bereiden en uit te voeren (verzamelen van informatie, uit literatuur of anderszins, het interpreteren van gegevens, het evalueren en trekken van conclusies en het doen van aanbevelingen en suggesties voor verder onderzoek).

Bijlage D2: Eindkwalificaties masteropleidingen

Algemene eindkwalificaties

Ter illustratie van de algemene eindkwalificaties zijn hieronder de algemene eindkwalificaties van de masteropleiding *Publiekrecht* opgenomen. Deze eindkwalificaties komen overeen met de algemene eindkwalificaties van de masteropleidingen *Arbeidsrecht*, *Informatierecht*, *Fiscaal Recht* en *International and European Law*. De algemene eindkwalificaties van de masteropleiding *Privaatrecht* komen overeen met onderstaande eindkwalificaties d en e.

De afgestudeerde masterstudent *Publiekrecht* beschikt over een academisch werk- en denkniveau en:

- a. is in staat literatuur, juridische bronnen en casus die betrekking hebben op het domein van het gekozen traject diepgaand te analyseren en te interpreteren, daarover kritische vragen te stellen en vernieuwende juridische oplossingen aan te dragen;
- b. is in staat deel te nemen aan een wetenschappelijk debat op het domein van het gekozen traject;
- c. is in staat vakliteratuur en nieuwe ontwikkelingen in het domein van het gekozen traject te begrijpen, te interpreteren, toe te passen en kritisch te beoordelen;
- d. bezit de vaardigheden om een vervolgstudie aan te gaan door zelfstandig een literatuuronderzoek voor te bereiden en uit te voeren (onderzoeksvragen formuleren, verzamelen van informatie, interpreteren van gegevens, conclusies trekken, evalueren en aanbevelingen en suggesties doen voor verder onderzoek);
- e. is in staat een samenhangend wetenschappelijk betoog te schrijven over een onderwerp binnen het domein en dit mondeling met kracht van argumenten te presenteren voor zowel een publiek bestaande uit professionals als voor niet-professionals;

Opleidings specifieke eindkwalificaties

Naast de algemene eindkwalificaties d. en e. heeft de afgestudeerde masterstudent *Privaatrecht*:

1. grondige kennis van en inzicht in het Nederlandse privaatrecht en de internationalisering waaronder begrepen Europeanisering;
2. grondige kennis van en inzicht in het Europese privaatrecht;
3. inzicht in de ontwikkeling van en de samenhang tussen de diverse onderdelen van het privaatrecht;

De afgestudeerde masterstudent *Privaatrecht, variant Commerciële rechtspraktijk* heeft bovendien grondige kennis van en inzicht in vennootschapsstructuren, het markttoezichtsrecht alsmede de juridische aspecten van in de alledaagse commerciële rechtspraktijk voorkomende financieringsconstructies (eindkwalificatie 4).

Masteropleiding Arbeidsrecht

Naast de algemene eindkwalificaties a. t/m e. beschikt de afgestudeerde masterstudent *Arbeidsrecht* over:

1. diepgaande en grondige kennis van en inzicht in het (internationale, waaronder steeds begrepen Europese) arbeids- en sociale zekerheidsrecht en de ontwikkelingen daarbinnen;
2. kennis van de samenhang tussen internationaal, Europees en nationaal arbeidsrecht;
3. inzicht in de samenhang tussen het internationale arbeidsrecht en andere specialismen;

Afgestudeerden van het traject *Nederlands arbeidsrecht* voldoen aan de bovenstaande eindkwalificaties 1 t/m 3 en in aanvulling daarop beschikken zij over:

- gedegen kennis van het Nederlandse arbeidsrecht en sociale zekerheidsrecht en van de belangen die spelen bij de totstandkoming van arbeidsrechtelijke regels.

Afgestudeerden van het traject *International and European Labour Law* voldoet aan de bovenstaande eindkwalificaties 1 t/m 3, en de afgestudeerde van dit traject:

- heeft gedegen kennis van de totstandkoming van (arbeidsrechtelijke) internationale en Europese regelgeving;
- beschikt over grondige analytische kennis van de structuur en organisatie van het internationale en Europese arbeidsrechtelijke systeem en de recente ontwikkelingen daarbinnen;
- is in staat om arbeidsrechtelijke problemen in grensoverschrijdende situaties te analyseren en op te lossen.

Masteropleiding Informatierecht

Naast de algemene eindkwalificaties a t/m e heeft afgestudeerde masterstudent *Informatierecht*:

- diepgaande en grondige kennis van en inzicht in het Europese en internationale Informatie- en intellectuele eigendomsrecht (hierna 'het domein') en de actuele ontwikkelingen daarbinnen;
- inzicht in de samenhang tussen publiek- en civielrechtelijke aspecten van het domein;

Masteropleiding Publiekrecht

Naast de algemene eindkwalificaties a t/m e heeft afgestudeerde masterstudent *Publiekrecht*:

- heeft diepgaande en grondige kennis van en inzicht in het nationale publiekrecht, de Europese en internationale dimensie daarvan en de ontwikkelingen daarbinnen;
- heeft een goede kennis van en inzicht in relevante aan verwante delen van het nationale publiekrecht, de Europese en internationale dimensies daarvan en de ontwikkelingen daarbinnen;
- heeft inzicht in de samenhang tussen strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en staatsrechtelijke, Europese en internationaal rechtelijke aspecten van het domein van het gekozen traject (Staats- en bestuursrecht, Gezondheidsrecht, Strafrecht of Militair recht);

Masteropleiding Notarieel Recht

Naast de algemene eindkwalificaties a t/m e heeft afgestudeerde masterstudent Notarieel Recht:

- grondige kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken van het belastingrecht, meer in het bijzonder het recht inzake de inkomstenbelasting voor zover deze gerelateerd is aan erfrechtelijke verkrijgingen, de vennootschapsbelasting, de erf- en schenkbelasting, de overdrachtsbelasting en de omzetbelasting voor zover deze van belang is voor het notariaat, alsmede de ontwikkelingen daarin;
- diepgaande en grondige kennis van en inzicht in het Erfrecht, alsmede de ontwikkelingen daarin;
- diepgaande en grondige kennis van en inzicht in het Internationaal Privaatrecht wat de bijzondere onderwerpen voor het notariaat betreft, alsmede de ontwikkelingen daarin;

4. grondige kennis van en inzicht in de relatie tussen de privaatrechtelijke en de bestuursrechtelijke aspecten van het domein;
5. grondige kennis van en inzicht in de Estate Planning, daaronder begrepen de relatie tussen de verschillende privaatrechtelijke en fiscaalrechtelijke rechtsgebieden die deel uitmaken van het notariële domein met inbegrip van de ethiek van het (notariële) recht;
6. inzicht in de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het recht in het relevante domein in hun maatschappelijke context, en het vermogen verworven vast te stellen welke onderdelen van het recht c.q. rechtsgebieden in een concrete nieuwe situatie relevant zijn en deze daarop toe te passen;
7. inzicht in de mate en wijze waarop het nationale recht in toenemende mate onderhevig is aan internationalisering, i.e. beïnvloed dan wel direct gereguleerd wordt door Europese en internationale regelgeving;
8. is in staat over de grenzen van rechtsgebieden heen te kijken.

Masteropleiding Fiscaal Recht

Naast de algemene eindkwalificaties a t/m e heeft afgestudeerde masterstudent Fiscaal recht:

1. diepgaande en grondige kennis van en inzicht in het (internationale) belastingrecht en de ontwikkelingen daarbinnen;
2. inzicht in de samenhang tussen bestuursrechtelijke en (bedrijfs)economische aspecten van het domein;

Afgestudeerden van het traject *Internationaal en Europees belastingrecht*, beschikken voorts over:

3. grondige kennis van en inzicht in de bronnen van het belastingverdragenrecht;
4. grondige kennis van en inzicht in de Europeesrechtelijke leerstukken en hun uitwerking op de Nederlandse belastingheffing;

Afgestudeerden van het traject *Nederlands belastingrecht*, beschikken voorts over:

5. grondige kennis van en inzicht in de fiscale positie van de directeur-grotoaandeelhouders.

Masteropleiding International and European Law

Naast de algemene eindkwalificaties a. t/m e. heeft de afgestudeerde masterstudent International and European Law:

1. diepgaande en grondige kennis van en inzicht in de inrichting en organisatie van de internationale en Europese rechtsorde en actuele ontwikkelingen daarbinnen;
2. grondige kennis van en inzicht in de toepassing van internationaal en Europees recht op concrete rechtsproblemen;
3. inzicht in samenhang en interactie tussen het internationaal publiekrecht, het Europees recht en het nationale recht;
4. bekwaamheid verworven om over grenzen van rechtsgebieden heen te kijken.

De masteropleiding International and European kent vier varianten, Public International Law, International Trade and Investment Law, European Union Law en European Competition Law and Regulation. Voor iedere variant zijn aparte eindkwalificaties geformuleerd, in aanvulling op de algemene eindkwalificaties a t/m e en de opleidingsbrede eindkwalificaties 1 t/m 4.

Afgestudeerden van de variant *Public International Law*, beschikken over:

5. grondige kennis van en inzicht in de bronnen, methoden van rechtsvorming en het systeem van het internationaal publiekrecht;
6. vertrouwdheid met internationaalrechtelijke leerstukken en inzicht in hun uitwerking op verschillende internationale rechtsgebieden;
7. grondige kennis van een aantal materieelrechtelijke deelgebieden van het internationaal recht - zoals rechten van de mens en humanitair oorlogsrecht – ófwel van meer theoretische, algemene en procedurele aspecten van het internationaal publiekrecht – zoals internationaal-juridische aansprakelijkheid, mechanismen voor geschillenbeslechting en de rol van het internationaal recht in nationale gerechtshoven –, ófwel een combinatie daarvan;
8. het vermogen concrete internationale problemen en ontwikkelingen internationaalrechtelijk te ‘vertalen’ en te benaderen;
9. het vermogen het klassieke interstatelijke recht te problematiseren, bijvoorbeeld in het licht van ontwikkelingen zoals globalisering en de opkomst van niet-statelijke actoren.

Afgestudeerden van de variant *International Trade and Investment Law*, beschikken in aanvulling op de hiervoor vermelde eindkwalificaties 5, 6 en 8, over:

10. grondige kennis van en inzicht in de verhouding tussen verschillende stelsels van internationaal economisch recht;
11. grondige kennis van en inzicht in materiële en procedurele aspecten van het internationaal handelsrecht - zoals o.a. toegepast in de jurisprudentie van de WTO - en internationaal investeringsrecht, inclusief de laatste ontwikkelingen in de zeer dynamische rechtspraktijk op het gebied van het handels- en investeringsrecht.

Afgestudeerden van de variant *European Union Law*, beschikken over:

12. grondige kennis van en inzicht in de bronnen, methoden van rechtsvorming en het systeem van het recht van de Europese Unie, vertrouwdheid met Europeesrechtelijke leerstukken en inzicht in hun uitwerking op verschillende rechtsgebieden;
13. grondige kennis van en inzicht in ofwel Europees mededingingsrecht ofwel Europees constitutioneel recht ofwel beide, alsmede actuele ontwikkelingen daarbinnen;
14. vertrouwdheid met ófwel een aantal materieelrechtelijke deelgebieden van het Unierecht, zoals het recht inzake de interne markt of het recht inzake de Ruimte van Vrijheid, Veiligheid en Recht, ófwel vertrouwdheid met de meer theoretische, algemene en procedurele aspecten van het Unierecht en de Europese integratie, zoals dat inzake beschikbare rechtsmiddelen, of inzake wetgevingsprocedures, ófwel een combinatie van beide.

Afgestudeerden die de variant *European Competition Law and Regulation* hebben gevolgd, beschikken in aanvulling op de hiervoor vermelde eindkwalificaties 11 en 12 over:

15. grondige kennis van en inzicht in het Europees mededingings-, markt-, en ondernemingsrecht alsmede actuele ontwikkelingen daarbinnen.

Bijlage E: Curricula van de tien programma's

Bijlage E1: Programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Semester	Vak	Blok	EC	Contacturen
1	Inleiding in de Rechtswetenschap	1+2	15	91
	Constitutioneel Recht	1+2	10	56
	Aansprakelijkheidsrecht	2	5	28
2	Contractenrecht	1+2	10	56
	Contractenrecht IP	2	5	28
	Strafrecht	1+2	10	56
	Europese rechtsgeschiedenis	1	5	28
3	Bestuursrecht	1+2	10	56
	Internationaal Publiekrecht	1+2	10	56
	Goederenrecht	1	5	28
	Personen, familie- en erfrecht	2	5	28
4	Europees recht	1+2	10	56
	Ondernemingsrecht	1	5	28
	Algemene rechtsleer	1+2	10	56
	Grondrechten	2	5	28
5	Strafprocesrecht	1	5	28
	Straf(proces)recht IP	2	5	28
	Minor/studie buitenland		15 (30)	84
	Essay (5 ^e of 6 ^e semester)		(5)	variabel
6	Burgerlijk procesrecht	1	5	28
	Bestuursprocesrecht	1	5	28
	Internationaal privaatrecht	2	5	28
	Minor/studie buitenland		15	84
	Essay (5 ^e of 6 ^e semester)		(5)	variabel

Bijlage E2: Programma van de bacheloropleiding Fiscaal Recht

Semester	Vak	Blok	EC	Contacturen
1	Inleiding in de Rechtswetenschap	1+2	15	91
	Constitutioneel Recht	1+2	10	56
	Aansprakelijkheidsrecht	2	5	28
2	Contractenrecht	1+2	10	56
	Contractenrecht IP	2	5	28
	Strafrecht	1+2	10	56
	Europese rechtsgeschiedenis	1	5	28
3	Bestuursrecht	1+2	10	56
	Goederenrecht	1	5	28
	Personen, familie- en erfrecht	2	5	28
	Belastingrecht, oriëntatie	1	5	28
	Fiscaal bestuursrecht	2	5	28
4	Europees recht	1+2	10	56
	Algemene rechtsleer	1+2	10	56
	Handelsrecht	1	5	28
	Grondrechten	2	5	28
5	Belastingrecht IP-1	1	5	28
	Loonheffingen	1	5	28
	Inkomstenbelasting, particulieren	2	5	28
	Successiewet	2	5	28
	Keuzevakken	1+2	10	Variabel
6	Omzetbelasting/overdrachtsbelasting	1+2	10	56
	Ondernemingsrecht	1	5	28
	Inkomstenbelasting/dga	2	5	28
	Keuzevak		5	Variabel
	Essay belastingrecht		5	Variabel

Bijlage E3: Programma van de bacheloropleiding Notarieel recht

Semester	Vak	Blok	EC	Contacturen
1	Inleiding in de Rechtswetenschap	1+2	15	91
	Constitutioneel Recht	1+2	10	56
	Aansprakelijkheidsrecht	2	5	28
2	Contractenrecht	1+2	10	56
	Contractenrecht IP	2	5	28
	Strafrecht	1+2	10	56
	Europese rechtsgeschiedenis	1	5	28
3	Bestuursrecht	1+2	10	56
	Goederenrecht	1	5	28
	Bedrijfseconomie	1	5	21
	Belastingrecht, oriëntatie	2	5	28
	Personen, familie- en erfrecht	2	5	28
4	Europees recht	1+2	10	56
	Algemene rechtsleer	1+2	10	56
	Ondernemingsrecht	1	5	28
	Handelsrecht	1	5	14
5	Vennootschaps- en rechtspersonenrecht	1+2	10	56
	Huwelijksvermogensrecht	1+2	10	56
	Notariele wet- en regelgeving	1	5	14
	Inkomstenbelasting, particulieren	2	5	28
6	Rechtsverkeer onroerend goed	1+2	10	42
	Burgerlijk procesrecht	1	5	28
	Bestuursprocesrecht	1	5	28
	Internationaal privaatrecht	2	5	28
	Inkomstenbelasting, dga	2	5	28

Bijlage E4: Programma van de masteropleiding Privaat recht

Variant Privaatrechtelijke rechtspraktijk

Met ingang van studiejaar 2010-2011 kan worden gekozen tussen drie profielen: Privaatrecht algemeen (A), Onderneming en privaatrecht (O) en Sociaal Privaatrecht (S)

Blok	Verplichte onderdelen (20 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1/4	Consumentenrecht of Moderne financieringsvormen	5	20 uur resp. 14 uur	HC en WG resp. HC
2	Insolventierecht	5	21 uur	WC
1+2	European Contract Law	10	28 uur	HC
4	Indien niet behaald: Internationaal Privaatrecht	5	28 uur	HC en WG
2	Indien niet behaald: Personen, familie- en erfrecht	5	28 uur	HC en WG
	Scriptie	10		
	Keuzeonderdelen	Profiel		
	Aanbestedings- en bouwrecht	A		
	Actualiteiten Burgerlijk Recht	A		
	Anglo American Contract and Tort Law	A		
	Civiel Bewijsrecht	A		
	Consumentenrecht	A,S		
	Corporate Governance	O		
	De opdrachtovereenkomst en haar toepassing bij financiële dienstverlening	O		
	Erfrecht	S		
	Estate planning, practicum	O		
	EU Private international Law	O		
	European Company Law	O		
	European Company Law II	O		
	European Consumer Law	S		
	European Contract Law	A,O,S		
	European Family Law I	S		
	European Insolvency Law	O		
	European Property Law	O		
	<i>European Tort Law</i>	A,O,S		
	Financieel recht	O		
	Geschiedenis van het Europees Privaatrecht	A		
	Geschiedenis van het Notariaat	A		
	Huurrecht	A,S		
	Huwelijksvermogensrecht	A		
	Insolventierecht	A, O, S		
	Internationaal familievermogens- en vennootschapsrecht	O		
	Internationaal Handelsrecht	O		
	Internationaal Privaatrecht	A, O, S		
	<i>International Commercial Arbitration</i>	O		
	<i>International Structured Finance Law and Practice</i>	O		
	Jeugdrecht II	S		
	Moderne financieringsvormen	A, O		
	Onrechtmatige daad en werkgeversaansprakelijkheid	A, S		
	Personen-, Familie- en Erfrecht	A, S		
	<i>Private Law and the Internal Market</i>	A, O		
	<i>Private Law Theory</i>	A		
	Rechtsverkeer onroerend goed	A, O		
	Sociale Rechtshulp	S		
	<i>Unjust Enrichment</i>	A		

	Vennootschaps- en Rechtspersonenrecht	O		
	Vervoerrecht	A, O		
	Verzekeringsrecht	A, S		

Variant Commerciële rechtspraktijk (honours)

Blok	Verplichte onderdelen (85 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1	(Europees) Belastingrecht	5	14 uur	WC
1 + 2	European Competition Law	10	48 uur	HC en WG
1 + 2	European Contract Law	10	56 uur	HC en WG
1 + 2	Vennootschaps- en rechtspersonenrecht	10	56 uur	HC en WG
2	Insolventierecht	5	14 uur	WC
2	International Commercial Arbitration	5	14 uur	WC
3	EU Private International Law	5	21 uur	WC
3	European Company Law I	5	14 uur	WC
3 + 4	Financieel recht	10	28 uur	WC
4	Anglo-American Contract and Tort Law	5	21 uur	HC en WG
4	International Structured Finance Law and Practice	5	14 uur	WC
	Masterclasses (zie overzicht hieronder)			
	Scriptie	10		

De masterclasses, die worden verzorgd door praktijkjuristen, zijn gericht op de praktijk van juridische leerstukken. Er worden masterclasses aangeboden in Advocatuur, Burgerlijk procesrecht, Corporate Finance, Joint Ventures & Mergers and Acquisitions, Marktoezicht en Structured Finance.

Bijlage E5: Programma van de masteropleiding Arbeidsrecht

Blok	Verplichte onderdelen (25 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1	Arbeidsrecht - Individueel	5	20 uur	HC en WG
2	Arbeidsrecht - Collectief	5	20 uur	HC en WG
2	Arbeidsrecht - Capita selecta	5	14 uur	WG
3	Internationaal Arbeidsrecht	5	14 uur	WG
3	Socialezekerheidsrecht	5	22 uur	HC en WG
Keuzeonderdelen (25 EC)				
1	Gelijke behandeling bij de arbeid	5	14 uur	HC
1	Publiek arbeidsrecht: arbeidsomstandigheden en arbeidstijdenwet	5	14 uur	WG
1	Arbeidsrecht practicum	5	14 uur	WG
2	Ambtenarenrecht	5	14 uur	WC
2	Arbeidsrecht en fiscaliteit	5	14 uur	WG
2	International and European Labour Law	5	14 uur	WG
3	Arbeidsrecht in overnames en reorganisaties	5	14 uur	WG
3	Overheid als arbeidsorganisatie	5	14 uur	WG
3	Comparative and European Social Security Law	5	14 uur	WG
4	Arbeid en sport	5	14 uur	WG
4	Arbeid en zeggenschap	5	14 uur	WG
4	Sociale zekerheidsrecht, Capita selecta	5	14 uur	WG
4	Scriptie	10		

Bijlage E6: Programma van de masteropleiding Informatierecht

Blok	Verplichte onderdelen (20 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1+2	Informatierecht	10	22 uur 20 uur	HC WG
1+2	Intellectuele eigendom	10	22 uur 20 uur	HC WG
Keuzeonderdelen (30 EC) (3 gebonden keuzeonderdelen, waarvan ten minste 2 IViR gebonden IviR-keuzeonderdelen)				
Gebonden IViR keuzeonderdelen				
2	Paperextensie Informatierecht	5		
2	Paperextensie Intellectuele eigendom	5		
3	Internationaal en Europees Industrieel Eigendomsrecht	5	12	WG
4	International and European Copyright Law	5	14	WG
4	Patent Law	5	16	HC
3	Telecommunicatierecht	5	24	WG
4	International Media Law, Policy and Practice	5	12	WG
3	Commerciële Communicatie en Recht	5	14	WG
4	Informatierecht - Capita Selecta	5	8	
3	Jaarlijks wisselend IViR-keuzevak (in 2009-2010: Comparative Information Privacy Law: American and European Approaches)	5	14	
Overige gebonden (niet-IViR) keuzeonderdelen				
3+4	Kunst en Recht	10		
2	Kunst, recht en publieke / private financiering	5		
3	Law and Cultural Diversity	5		
1	Vrijheid van meningsuiting en politieke grondrechten	5		
2	Vrijheid van meningsuiting in rechtsvergelijkend perspectief	5		
2	Cybercrime (TILT-UvT)*	6		
2	Contracts and ICT (TILT-UvT)*	6		
3	Electronic Commerce: European Legal Aspects (TILT-UvT)*	6		
2	Liability and the Internet (TILT-UvT)*	6		
3	Privacy and Data Protection (TILT-UvT)*	6		
4	Technology and Intellectual Property Rights Management (TILT-UvT)*	6		
Vrije keuzeonderdelen				
3	Bestuurlijke aspecten van het recht	5		
1	Consumentenrecht	5		
1+2	European Competition Law	10		
2	European Consumer Law	5		
1+2	European Contract Law	10		
2	European Human Rights Law	5		
1	Europees en vergelijkend contractenrecht	5		
2	International and European Law in the National Legal Order	5		
2	International Dispute Settlement	5		
1	International Human Rights Law	5		
2	International Trade Law	5		
3	International Trade Law and Domestic Regulation	5		
1	Law of the Internal Market I: Goods and Services	5		
3	Nederlands mededingingsrecht	5		
4	Private Law Theory: The Political Philosophy of European Contract Law	5		
2	WTO Law: Institution and System of Dispute	5		

	Settlement, an introduction			
	Een van de volgende vakken van de afdeling Algemene rechtsleer:			
2	Argumentatieleer voor juristen	5 of 10		
1+2	(Beroeps)ethiek voor juristen - Privatissimum			
1+2	Conflictbeslechting			
1	Rechtssociologie: van schuld naar risico			
2	(Praktijk- of IViR-onderzoek)stage	5 of 10		
3+ 4	Scriptie	10		

Bijlage E7: Programma van de masteropleiding Publiekrecht

Traject Staats- en bestuursrecht

Blok	Verplichte onderdelen (10 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1+2	Beginselen van de democratische rechtsstaat	10		WC
	Keuzeruimte (40 EC, waarvan ten minste 20 EC aan onderdelen)			
	Besluitvorming en bestuursprocesrecht	10	28 uur	WC
	Bestuur en privaatrecht	5	14 uur	WC
	Binnenlands bestuur en decentralisatie	10	28 uur	WC
	Vrijheid van meningsuiting in rechtsvergelijkend perspectief	5	14 uur	WC
	Vrijheid van meningsuiting en politieke grondrechten	5	14 uur	WC
	Overheidsaansprakelijkheid	5	14 uur	HC
	Europees bestuursrecht	5	14 uur	HC
	Comparative Constitutional Law	5	14 uur	HC
	Duits staatsrecht – Privatissimum	5	14 uur	WG
	Kunst, recht en publieke/private financiering	5	14 uur	WC
	Gezondheidsrecht	10	28 uur	HC
	Omgevingsrecht	10	28 uur	WC
	Amerikaans staatsrecht – Privatissimum	5	14 uur	WC
	European Constitutional Law	10	28 uur	WC
	Frans bestuursrecht – Privatissimum	10	14 uur	WC
	Handhaving en gedogen	5	14 uur	WC
	Kunst en Recht	10	28 uur	WC
	Vreemdelingenrecht	10	28 uur	WC
	Crises in het parlementair stelsel	5	14 uur	WC
	Law and Cultural Diversity	5	14 uur	WC
	Wetgevingspracticum	10	21 uur	WG
	Rechtsstaat of rechtersstaat: over de politieke rol van de rechter	5	16 uur	WG
	Overige keuzeruimte zie hieronder A, B en C			
4	Scriptie	10		

Traject Gezondheidsrecht

Blok	Verplichte onderdelen (20 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1+2	Beginselen van de democratische rechtsstaat	10	28 uur	WC
	Gezondheidsrecht	10	34 uur	HC en WC
	Gebonden keuzeruimte 20 EC, te kiezen uit:	5	14 uur	WC
	Patiëntenrechten en medische aansprakelijkheid	5	14 uur	WC
	Klacht- en tuchtrecht in de gezondheidszorg	5	14 uur	WC
	Zorginstelling en recht	5	14 uur	WC
	Overheid en gezondheidszorg	5	14 uur	WC
	Zorgverzekeringsrecht (VU)	6	14 uur	WC
	Farmaceutisch recht (UU)	6		
	Medische ethiek (AMC)	5		
	Rechtsvragen rond het begin en het einde van het leven	5	14 uur	WC
	Vrije keuzeruimte (10 EC), te kiezen uit: De vrije keuzeruimte kan worden benut voor een stage op het gebied van het gezondheidsrecht (5 of 10 EC), niet gekozen vakken uit de gebonden keuzevakken (zie hierboven), publiekrechtelijke verdiepingvakken (zoals wetgevingspracticum, verdieping strafrecht) of andere vakken mits deze een duidelijk raakvlak hebben met het gezondheidsrecht (zoals			

	forensische psychiatrie, sociaal verzekeringsrecht)			
4	Scriptie	10		

Traject Strafrecht

Blok	Verplichte onderdelen (10 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1+2	Beginselen van de democratische rechtsstaat	10	28 uur	WC
	Gebonden keuzeruimte 20 EC, te kiezen uit:			
	Bewijzen in het strafrecht	10	28 uur	WC
	Strafrecht – verdieping	10	28 uur	WC
	International Criminal Tribunals – Procedural Aspects	5	14 uur	WC
	International Criminal Tribunals - Substantive Law	5	14 uur	WC
	International Criminal Law	10	28 uur	WC
	Vrije keuzeruimte			
	Opsporingsbevoegdheden	5	14 uur	WC
	International Criminal Tribunals - workshop	5	36 uur	Practicum
	Militair ambtenarenrecht	5	21 uur	WC
	Onderneming en strafrecht	5	14 uur	WC
	Krijgsmacht en staatsrecht	5	14 uur	WC
	European Criminal Law	5	14 uur	WC
	Forensische psychiatrie	5	14 uur	WC
	International Law of Military Operations	5	16 uur	WC
	Militair straf- en tuchtrecht	5	14 uur	WC
	Penitentiair recht	5	14 uur	WC
	Oefenrechtbank	10	56 uur	Practicum
	Vakken van de afdeling Algemene rechtsleer			
	Argumentatieleer voor juristen	5	14 uur	HC en WG
	Beroepsethiek voor juristen – Privatissimum	10	0	WG
	Burgerlijke ongehoorzaamheid	5	0	Literatuurstudie
	Conflictbeslechting	10	28 uur	WG
	Maximaal 10 EC mogen, mits raakvlak met het Strafrecht, en na goedkeuring van de examencommissie, bestaan uit onderdelen van juridische of niet-juridische wo-opleidingen, een practicum/stage zoals het LWWL/Duaal onderzoek.			
4	Scriptie	10		

Traject Militair Recht

Blok	Verplichte onderdelen (10 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1+2	Beginselen van de democratische rechtsstaat	10	28 uur	WC
	Krijgsmacht en Staatsrecht	5	14 uur	WC
	Militair Ambtenarenrecht	5	21 uur	WC
	Militair Straf en Tuchtrecht	5	14 uur	WC
	International Humanitarian Law	5	14 uur	WC
	International Law of Military Operations	5	16 uur	WC
	International Criminal Tribunals: Substantive Law/ International Law of the Sea (UU; voor officieren van de Zee dienst van de KM)	5	14 uur	WC
	Aanbevolen keuzeonderdelen 10 EC, in principe te kiezen uit: (NB: andere mogelijkheden kunnen in overleg met de coördinator worden toegelaten)			
	Ambtenarenrecht	5	14 uur	WC
	Comparative Constitutional Law	5	14 uur	HC
	European Human Rights Law	5	14 uur	Seminars

	History and Theory of International Law	5	17 uur	WG
	International Human Rights Law	5	10 uur	HC
	International Refugee Law	5	16 uur	WC
	Sources and Foundations of International Law	5	14 uur	WG
	State Responsibility in International Law	5	14 uur	WG
	International Criminal Tribunals: Procedural Aspects	5	14 uur	HC en WG
	Vreemdelingrecht (in overleg met coördinator)		28 uur	WG
	Stage/ Duaal Leertraject (in overleg met coördinator)	5 of 10		
4	Scriptie	10		

Bijlage E8: Programma van de masteropleiding Fiscaal Recht

Traject Internationaal en Europees belastingrecht

Blok	Verplichte onderdelen (45 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1	Belastingheffing van ondernemingen	5	28	HC+WG
1	Fiscaal proces	5	14	HC
1	Formeel belastingrecht, capita	5	28	HC+WG
2	Europees belastingrecht, beginselen	5	28	HC+WG
2	Fiscale winstbepaling	5	28	HC+WG
2	Belastingrecht in economisch perspectief-II	5	28	HC+WG
3+4	Internationaal belastingrecht	10	56	HC+WG
3	Belastingheffing van concerns	5	28	HC+WG
3	Europees belastingrecht, direct	5	28	HC+WG
4	Scriptie belastingrecht	10		

Traject Nederlands belastingrecht

Blok	Verplichte onderdelen (45 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1	Belastingheffing van ondernemingen	5	28	HC+WG
1	Fiscaal proces	5	14	HC
1	Formeel belastingrecht, capita	5	28	HC+WG
2	Fiscale winstbepaling	5	28	HC+WG
2	Belastingrecht in economisch perspectief-II	5	28	HC+WG
2	Inkomstenbelasting, particulieren	5	28	HC+WG
3+4	Omzetbelasting/overdrachtsbelasting	10	56	HC+WG
4	Inkomstenbelasting, dga	5	28	HC+WG
4	Scriptie belastingrecht	10		

Bijlage E9: Programma van de masteropleiding Notarieel recht

Blok	Verplichte onderdelen (45 EC)	EC	Contacturen	Onderwijsvorm
1	Belastingheffing van ondernemingen	5	28 uur	HC+WG
1+2	Erfrecht	10	56 uur	HC+WG
1+2	Successie-,schenkingsecht en IB	10	56 uur	HC+WG
2	Bestuur en privaatrecht	5	14 uur	WG
3	Overdrachts- en omzetbelasting	5	14 uur	WG
3	Internationaal Privaatrecht, notariële onderwerpen	5	16 uur	HC+WG
3+4	Practicum estate planning	5	20 uur	HC en bespreking werkstuk
	Scriptie	10		

Bijlage E10: Programma van de masteropleiding International and European Law

Variant Public International Law

Blok	Verplichte onderdelen (20 EC)	EC	Contacturen	Onderwijs vorm
1	Law of Public International Organizations	5	20 uur	HC+WC
1	Sources and Foundations of International Law	5	14 uur	WC
2	International and European Law in the National Legal Order	5	16 uur	HC+WC
3	State Responsibility in International Law	5	14 uur	WG
Vrije keuzeruimte (30 EC) te kiezen uit				
1-4	Amsterdam International Law Clinic	10		
2	European Human Rights Law	5	14 uur	HC en WG
2	History and Theory of International Law	5	17 uur	WG
2	International Dispute Settlement	5	18 uur	HC
2	WTO Law: Institution and System of Dispute Settlement	5	16 uur	HC+WC
2	International Humanitarian Law	5	14 uur	WG
2	International Trade Law	5	20 uur	HC
3	International Human Rights Law	5	10 uur	HC
4	Development issues in International Trade Law	5	14 uur	HC
3	EU Foreign Relations Law	5	14 uur	Seminar
4	EU in International Law and Organization	5	14 uur	Seminar
3	International and European Human Rights Law: Capita Selecta	5	14 uur	Seminar
4	International Investment Arbitration	5	17 uur	HC
3	International Investment Law	5	19 uur	HC
1-4	International Law in Domestic Courts	10		wekelijkse opdrachten
4	International Refugee Law	5	16 uur	WC
3	International Trade Law and Domestic Regulation	5	20 uur	HC
4	International Water Law	5	18 uur	WG
3	Participants in the International Legal System: States and Non-State Actors	5	14 uur	WG
1-4	Een beperkt aantal aan het specialisme gerelateerde keuzevakken die aangeboden worden binnen andere Masterprogramma's van de FdR: Comparative Constitutional Law, International Criminal Tribunals, procedural aspects; International Criminal Tribunals, substantive aspects; European Criminal Law; International Criminal Law; International Environmental Law; International Law of Military Operations; Law and Cultural Diversity			
Scriptie		10		

Variant International Trade and Investment Law

Blok	Verplichte onderdelen (40 EC)	EC	Contacturen	Onderwijs vorm
1	Law of Public International Organizations	5	20	HC+WC
1	Sources and Foundations of International Law	5	14	WG
2	WTO Law: Institution and System of Dispute Settlement, an introduction	5	22	HC+WC
2	International Trade Law	5	20	HC
2	International and European Law in the National Legal Order	5	16	HC+WC
3	International Trade Law and Domestic Regulation	5	20	HC
4	International Investment Law	5	19	HC
<i>Keuze uit één van beide onderdelen:</i>				
4	Development Issues in International Trade Law	5	14	HC

4	International Investment Arbitration	5	17	HC
	Vrije keuzeruimte (10 EC) te kiezen uit			
1	International Human Rights Law	5	20	HC
1	Law of the Internal Market I: Goods and Services	5	14	WG
3+4	EU Competition and Regulation: Capita	10	27	HC
3	EU Foreign Relations Law	5	14	Seminar
3	State Responsibility in International Law	5	14	Werkgroep
	Het aan het specialisme gerelateerde keuzevak dat aangeboden wordt binnen de Master Arbeidsrecht: European and International Labour Law			
3+4	Scriptie			

Variant European Union Law

Blok	Verplichte onderdelen (20 EC)	EC	Contacturen	Onderwijs vorm
1	Law of Public International Organizations	5	20	HC
2	International and European Law in the National Legal Order	5	14	HC+WC
	<i>Keuze uit één van beide onderdelen:</i>			
1+2	European Competition Law	10	56	HC
3+4	European Constitutional Law	10	28	HC+WG
	Vrije keuzeruimte (30 EC) te kiezen uit			
1-4	Amsterdam International Law Clinic	10	17	WG en begeleiding
2	EU Legal Remedies	5	28	WG
2	European Area of Freedom, Security and Justice	5	56	WG
1+2	European Competition Law	10	14	HC
1-4	European Human Rights Law	5	22	Seminars
1	European Integration	5		WG
1+2	European Moot Court	10	60	Begeleiding
1+2	Europees Recht, pleitwedstrijd	5	20	Begeleiding
1	International Human Rights Law	5	20	HC
2	International Trade Law	5	14	HC
1	Law of the Internal MarketI: Goods and Services	5	14	WG
2	Law of the Internal MarketII: Persons	5	22	WG
2	WTO Law: Institution and System of Dispute Settlement, an introduction	5	14	HC+WC
3	EU Foreign Relations Law	5	14	WG
4	EU in International Law and Organization	5	14	WG
4	Lawmaking in the EU	5	14	WG
3+4	EU Competition and Regulation: Capita	10	27	HC
3+4	European Constitutional Law	10	28	HC+WC
4	European State Aid Law	5	14	HC
3	International Trade Law and Domestic Regulation	5	20	HC
4	Law of the Economic and Monetary Union	5	16	WC
3	Nederlands Mededingingsrecht	5	16	HC
1-4	Een beperkt aantal aan de inhoud van de Master gerelateerde vakken die in andere Masteropleidingen aan de FdR worden aangeboden: European Consumer Law, European Environmental Law, Europees bestuursrecht, European Criminal Law, European and International Labour Law, Comparative and European Social Security Law, Comparative Constitutional Law.			
3+4	Scriptie			

Variant European Competition Law and Regulation

Blok	Verplichte onderdelen (45 EC)	EC	Contacturen	Onderwijs vorm
	EU Legal Remedies	5	17	WG

	European Competition Law	10	56	HC
	Law of Public International Organizations	5	20	HC+WC
	Law of the Internal Market I: Goods and Services	5	14	WG
	International and European Law in the National Legal Order	5	16	HC+WC
	EU Competition and Regulation: Capita	10	27	HC
	European Company Law II	5		WG
Vrije keuze ruimte 5 EC, te kiezen uit:				
1+2	European Moot Court	10		
1+2	Europees Recht, pleitwedstrijd	5	60	Begeleiding
2	International Trade Law	5	20	
2	Law of the Internal Market II: Persons	5	14	
2	WTO Law: Institution and System of Dispute Settlement, an introduction	5	22	
4	European State Aid Law	5	14	
2	International Trade Law and Domestic Regulation	5	20	
4	Law of the Economic and Monetary Union	5	16	
3	Nederlands Mededingingsrecht	5	16	
4	Contract Law and Competition Law	5		
4	EU in International Law and Organization	5	14	
Daarnaast kunnen ook het vak European Contract Law en het vak European Company Law II, beide aangeboden in de Master European Private Law, worden gevolgd.				
	Scriptie	10		